

Kiadja: Vas Megyei Markusovszky Kórházért Alapítvány

Felelős kiadó: *Radnai Endre*

Szerkesztette: *Lakner László*

Technikai szerkesztő: *Burkon László*

Fotó: *Miklósi H. Csaba*

Grafika: *Kelemen Attila*

ISBN: 978-963-06-8460-6

Kiadványszerkesztés:

Burkon Kiadó és Sajtóügynökség Bt., Szombathely

Nyomda:

Szignatúra Print Kft., Szombathely

Felelős vezető: Balla Tiborné

Szombathely, 2005-2010

© Vas Megyei Markusovszky Kórház Nonprofit Zrt.

EMLÉKKÖNYV

Jeles napok, neves gyógyítók

Jubileumok a Markusovszky Kórházban

1. kötet

Előszó

A Markusovszky Kórház 2003-2004-ben megrendezett 75 éves jubileumi ünnepségsorozatát meglepő nagy érdeklődés kísérte. Az osztályok többségében felvonult a szakma elitje, az ország színe-java. Az ünnepi megemlékezések során a szakmai előadásokon túl elhangzottak és azóta is születtek olyan visszaemlékezések, amelyek arra érdemesek, hogy közkinccsé, a kórházi és az érdeklődő nagyközönség számára hozzáférhetővé tegyük.

Ez a kiadvány a 75 éves jubileumi ünnepségsorozatban elhangzott előadások és az azóta – az ünnepelt személyiségekről – írott visszaemlékezések gyűjteménye, válogatása. A szerkesztés vezérelve a visszaemlékezés, a kórház nagy egyéniségeinek megörökítése volt. Most még élnek a kortársak, akik ismerték őket, együtt dolgoztak velük, elsajátították tőlük a szakma csínját-bínját, beléjük plántálták az etikus orvosi, egészségügyi szakdolgozói magatartást. Tehát a könyv nem tartalmazza a tudományos előadások szövegeit, de így is eléggé eklektikus. A kiadványban megelevenedik több szakma küzdelmes története, az egyes szakmák nagy egyéniségeinek – sokszor egyéni hangvétellel megírt – életútja. Megható, az ember szemébe könnyeket csal a feleségek visszaemlékezése dr. Baltavári Lászlóra, dr. Smidt Lajosra. Néhányan milyen tisztelettel és nagybecsüléssel szólnak a tanítómesterekről, például dr. Széll Kálmán Szabolcs professzorról, vagy dr. Morvay Balázs volt főnökéről, dr. Széll Kálmánról!

Büszkék lehetünk múltunkra, és sokat kell tennünk maiaknak azért, hogy méltók lehessünk az örökségre. Ez a könyv is emléket kíván állítani a megyei kórház dicső múltjának. Mint ahogy a múlt megörökítése volt a célja a 2004. október 28-án felavatott emlékparknak is, ahol emléktábla őrzi azoknak a vezetőknak a nevét, akik a múltban nagyra tették kórházunkat. De ezt a célt szolgálta Szabolcs Zoltán, később Pető Ernő, majd Görög Dénes, Prugberger József és István Lajos mellszobrának felállítása is. A múlt értékeinek megőrzését eleinktől tanultuk, tőlük vettük át. Kórházunk 1955-ben vette fel a házassága révén Vas megyéhez kötődő, a Vas megyei Vasegerszegen eltemetett tizenkilencedik századi orvosóriás, Markusovszky Lajos nevét, s azóta minden évben ünnepség keretében adózunk az egyik legnagyobb magyar orvos emléke előtt. A megyei orvostársadalom ragaszkodását a hazai orvosképzés, orvosszervezés halhatatlanjához mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy 1955-ben a kórház szobrot állíttatott Markusovszky Lajos tiszteletére. A szobor 2007-ben ismét visszakerült méltó helyére, a zajos, forgalmas közút mellől az újonnan felavatott Sürgősségi Betegellátó Tömb előtti csendes parkba, a Gyöngyös-patak partjára. Jó tanítványok módjára – a kilencvenes évek végén felál-

lított szobor előtt – 2000 óta minden évben megemlékezünk Pető Ernőről is, a kórház legendás alapító igazgatójáról, első sebészfőorvosáról. És az ünnepség alkalmat teremt arra is, hogy ma már évek óta köszöntjük a kórház nyugdíjas főorvosait 70, 75, 80, 85, 90 éves, s ha lesz rá lehetőség, 95, illetve 100 éves születésnapjuk alkalmából. Ezen az ünnepen az előbbieket mellett Pető-émlékplakettet kap évente a kórház egy-egy nyugdíjas főorvosa, valamint posztumusz egy-egy már elhunyt főorvos. De nem feledkeztünk el a kórház működésének első két évtizedében a betegek ápolását nagy áldozatkészséggel, szeretettel és empátiával ápoló Annuciáta Szerzetes Ápolónővérekről sem. Elhurcolásukra 2004-ben emléktábla avatással emlékeztünk. A tavaszi Markusovszky- és az őszi Pető-émlékünnepség mellett minden év közepén hagyományt teremtettük a Semmelweis Ignác-ünnepségeknek is, tisztelegve az anyák megmentője előtt.

Végül, hogy mi méltatlan utódok jól sáfárcodtunk-e a ránk bízott örökséggel, azt csak a jövő fogja eldönteni. Ha ránk, maiakra huszonöt, ötven, hetvenöt év múlva ugyanilyen szeretettel és tisztelettel gondolnak, emlékeznek utódaink, mint mi most órájuk, akkor azt mondhatjuk, hogy a vállalt feladatainkat, dolgainkat jól csináltuk, tehát megérte élni, megvívni mindennapi küzdelmeinket, harcainkat, szolgálni a betegeket, Vas megye és Szombathely város lakosságát.

Dr. Lakner László
elnök-vezérigazgató főorvos

Lakner László

Bevezetés

A Markusovszky Kórház megnyitásának 75. évfordulója alkalmából szervezett jubileumi ünnepségsorozat előkészítése során az okozta a legnagyobb problémát, hogy tényleg 2004-ben volt-e a kórház alapításának kerek évfordulója. Végül hagyatkoztunk eleinkre, akik 1979-ben ünnepelték az intézmény 50 éves jubileumát, vagyis a megyei kórházat 1929-től eredeztették.

Azonban meg kell vallani az igazat, a megyei kórházat – ha nem is a jelenlegi helyén, hanem a 11-es huszár úti katonakórházban – 1919-ben alapították, s első igazgatója a sebész Pető Ernő lett. Ennek alapján a kórház 1979-ben már 60 éves, 2004-ben pedig 85 éves múlttal rendelkezett. Hogy az alapítás mégis az 1929-es dátumhoz köttetett, abban több tényező is szerepet játszhatott. A megyei kórház 1919-es alapítása és indítása nagyon visszafogottan, csendben történt. A vesztes első világháború, a zavaros politikai viszonyok, a tomboló kommunista diktatúra, a trianoni békeszerződés előszele, de maga a szerény épületállomány sem indokoltak nagy felhajtást. De a szakmai összetétel sem volt eléggé differenciált, mivel csak sebészet és belgyógyászat működött az intézetben. Bár a belgyógyászat mellett – vagy azon belül – már működött egy harmadik szakmaként 10 ágygal bőr- és bujakóros osztály vagy részleg, ez utóbbi külön osztállyá csak 1925-ben vált a 11-es huszár úton épített új pavilonban. A gyermekgyógyászatot sem művelték a 11-es huszár úton, mivel a Fehér Kereszt Egylet Gyermekkórháza 1910-től – mint önálló intézmény – látta el a gyerekkorú betegeket. A háborút követően az anyagi nehézségekkel küszködő egyesület kénytelen volt 1923-ban a gyermekkórház működését visszaadni a városnak, mivel az építéskor a város az ingyen adományozott telek fejében előjogot kötött ki hasonló esetekre a kórház ingyenes átvételére. Viszont a város nem merete vállalni a gyermekkórház működtetését, s felajánlotta azt a megyének, ha a megyei törvényhatóság mindezt valamilyen apró gesztussal honorálja. Ettől lett az intézmény neve Vasvármegye és Szombathely Város Közkórháza. Tehát ha az 1923-as évszámot tekinténk a megyei kórház alapításának, akkor 2003-2004-ben az intézmény már a 80 éves jubileumát ünnepelhette volna.

Az 1929-es évszámhoz való ragaszkodásnak, kötődésnek érthető okai voltak. Huszonhét évnyi előkészítés után komoly kormányzati támogatással elkészült Magyarország egyik legnagyobb, európai szintű modern kórháza. Az ezerágyas kórház a hotelellátást, a műszerezettséget és a felszereltséget ille-

tően is az akkori kor legmodernebb alapelveit figyelembe véve épült fel, készült el. Tehát ez az intézmény már nem egy néhány szakmás kiskórház volt, hanem egy szakmailag jól tagolt, külön-külön sebészettel, belgyógyászattal, tüdőgyógyászattal, elmeorvosokkal, csecsemő- és gyermekgyógyászattal, bőrgyógyászattal, fül-orr-gégészettel, szemészettel, valamint fertőzőbeteg ellátással rendelkező nagykórház. Erre már – mint utódok is – büszkébbek lehettünk, mint az 1789-ben csapatkórháznak készült, és 1919-ben hirtelen a megyei törvényhatóságnak kölcsönbe átadott, már kopott és zsúfolt viszonyok között működő kórházi épületállományra. De az 1929-ben elkészült épületállomány átadása sem történt akármilyen körülmények között, mélyen beleivódott Vas megye és Szombathely város polgárságának, de főképp a megye elitjének, előkelőségének emlékezetébe. Az avatóünnepség díszvendége az a Horthy Miklós – Magyarország kormányzója – volt, aki – Szombathelynek a királypuccsokban vállalt szerepe miatt – addig messze elkerülte a vasi megyeszékhelyet. Aki csak tehette, ott akart lenni, hogy bűnbocsánatot nyerjen valós vagy vélt bűneiért. És Nagybányai Horthy Miklós azzal, hogy együtt mutatkozott a – királypuccsokban főszerepet vállaló – megyés püspökkel, gróf Mikes Jánossal, bizonyította, hogy annyi év távlatában már nem nehezten sem Mikes püspökre, sem a szombathelyiekre. Erre a nagy ünnepségre, „felhajtásra” 50, 75 év múlva sem akármilyen dolog emlékezni. Talán nem tévedek, ha feltételezem, hogy elődeink 25 évvel ezelőtt az 50 éves jubileum alkalmával így gondolkodtak. De talán nem veti ránk sem senki azt a bizonyos első követ, ha töredelmesen bevalljuk, hogy gyarló emberekként bizony mi is így gondolkodtunk.

Tekintsük át, készülve a 2004. évi – 75 éves – jubileumi ünnepségekre, milyen választási lehetőségeink voltak még kórházunk, illetve a kórház szakmai elődjének tekintett egészségügyi intézmények alapításának évszámát, az intézmények korát illetően.

Az első ispotály a tizenkettedik és a tizenharmadik század fordulóján épült Szombathelyen a mai Fő tér keleti végén, a mai Pannónia étterem helyén. Ha a szakmai elődnek elfogadtuk volna a Szent Antal ispotályt, ünnepelhettük volna kórházunk 800 éves jubileumát. Nem akármilyen csábítást jelentett ez a lehetőség. 800 éves vagy 75 éves jubileumot ünnepelni – azért van egy kis különbség. Az 1571-ben már – a mai Fő tér 26. szám alatt lévő ház helyén – működött Szent András ispotály is 433 éves jubileumi évfordulóval kecsegtetett. A kőszegi betegház, majd kórház esetében – családfáját tekintve – az egyenesági rokonság szintén nagyon régre, 1641-re vezethető vissza, amely intézménynek az 1949. évi integrációt követően törvényes jogutódja a megyei kórház lett. Ilyen módon 2004-ben a 363 éves jubileumi ünnepség lehetősége

is a tarsolyunkban volt. De szakmailag a kőszegi kórháznak mára már írmagja sem maradt.

Visszahelyezve a gondolkodás fonalát Szombathelyre, 1682-ben a mai Szent Márton és Kisfaludy Sándor utcák közötti területen állt a Szent Erzsébet ispotály, amely 322 éves jubileumi évfordulóra adott volna lehetőséget.

A 800, 400 és 300 éves jubileumhoz képest a 185 éves kórházi jubileum emlegetése már nem volt annyira vonzó. Pedig ennek a lehetősége egyértelműen adott volt, ugyanis az Emberbaráti Kórháznak – amely 1829-ben a mai Thököly Imre utca 32. szám alatt épült fel, s csak 1891-ben költözött át a mai Gagarin utcába – tényleges jogutódja 1950-től a megyei kórház. De hova lett mára a Gagarin utcából az egészségügyi ellátás? Jelenleg a rekonstruált épületben a vakok ellátására is specializálódott időskorúak szociális otthona működik.

Az alapítás évszáma lehetne 1879 is, ugyanis ebben az évben épült fel a 11-es huszár úton a Csapatkórház. A 135 éves jubileum lehetőségét magában hordozó intézmény valóban a megyei kórház jogelőd intézménye, hiszen a kezdetektől civil betegeket is elláttak a Csapatkórházban, sőt 1919-től tíz éven át itt működött a megyei kórház, s azt követően is hol önálló intézményként, hol a megyei kórház telephelyeként ma is az egészségügyi ellátást szolgálja.

Az 1951-ben a megyei kórházzal integrálódott Bábaképző Intézet – ha ma már megszépítve, megújulva civil célokat szolgál is – szintén lehetőséget teremthetett volna arra, hogy az intézmény 1897-es felépítését és beindulását tekintsük a megyei kórház alapítási évének. 2004-ben viszont ez már csak 107 éves jubileumi évfordulót tett volna lehetővé.

Az 1904-ben átadott Állami Gyermekmenhely a mai Deák Ferenc utcában később önálló gyermekkórházként, majd az 1976-os integrációt követően a kórház fekvő-, majd járóbeteg szakellátó telephelyeként működött. 2004-ben nagyon kézenfekvőnek látszott a kórház alapítását – a kerek 100 éves jubileumi évforduló reményében – ennek a patinás épületegyüttesnek az átadásához, beindulásához kötni. Csak akkor már a volt gyermekkórházban a Pelikán Hotel működött, tehát semmi egészségügyi – ha csak az ott tartott egészségügyi tudományos konferenciákat nem vesszük számításba – kötődése, funkciója nem volt.

A Fehér Kereszt Egylet Gyermekkórháza létesítése már egy más aspektusból is felmerült évfordulós dátumként, de valójában az 1910-ben átadott intézménynek annyiban is örököse a Markusovszky Kórház, hogy az eredeti épület (később az urológia épülete) volt a magja a mai kórház központi telephelyének. Viszont az 1910-es indítás 2004-ben már csak a 94 éves jubileumra adott volna módot.

Az 1926-ban a „szabadlégi” oktatás céljára végleg elkészült Erdei Iskola – amelyben 1956-tól a megyei kórház a tüdőgyógyászati, majd később az utókezelő osztályát működtette – közel 20 éve a szombathelyi szeméttelép szomszédságában teljesen kiürült, és romhalmazzá vált. Ezzel a méltatlan sorssal és a mindössze 78 éves múlttal nem lehetett patinás intézményünk kirakatába helyezni a régen méltán híres és neves, ma már a feledés homályába merült Erdei Iskolát.

Tehát végül eldőlt, hogy 2004-ben kórházunk 75 éves jubileumát fogjuk ünnepelni. Abban is hamarosan egyezsége jutott a kórház vezérkara, hogy minden szakma külön ünnepségen emlékezik meg az adott szakterület már nem élő legnagyobb kórházi egyéniségéről.

A szakmák többségében a legteljesebb konszenzussal történt a legnagyobb szaktekintély kiválasztása. Nem volt vita a saját szakmáját illetően alapítónak számító balesetsebész dr. Tiborcz Sándorról, az urológus dr. Zoltán Tiborról, a fül-orr-gégész dr. Czeizel Jánosról, a szülész-nőgyógyász dr. Reismann Adolfról, az onkológus dr. Kocsis Sándorról, a tüdőgyógyász dr. Prugberger Józsefről, a bőrgyógyász Koppány (Kudlich) Károlyról, a belgyógyász dr. Stranz Gyuláról, a radiológus Hutás (Herczog) Imréről sem.

Voltak olyan szaktekintélyek, akik ugyan nem számítanak alapítóknak, ám olyan életművet hagytak hátra, amely miatt rájuk esett az adott szakma választása. Közéjük tartozott az Általános Belgyógyászati Osztály jubileumi ünnepségének névadója, a belgyógyász dr. Vásárhelyi Béla, a szájsebész dr. Orsós Sándor, a gyermekgyógyász dr. Frank Kálmán, a Gasztroenterológiai és Belgyógyászati Osztály rendezvényének névadója, a belgyógyász dr. Zsámbéky Pál, az Infektológiai Osztály esetében a gyermekgyógyász és infektológus dr. Nagy Margit, a gyógyszerész Hodászy Iván, a neurológus dr. Baltavári László, az ortopédsebész dr. Barta Ottó, az elmeorvos dr. Tanka Dezső, a szemész dr. Miklós Andor, a mára már legendává vált intézetvezető főnövér, Pölöskei Mária, a Gyermek- és Ifjúságpszichiátriai Gondozó ünnepi rendezvényének névadója, dr. Rege Magdolna, de nem lehetett a foglalkozás egészségügyben sem méltóbb névadó, mint az ünnepségsorozat megelőző éveiben még velünk lévő dr. Gál László. De nem volt különösebb vita abban sem, hogy a krónikus ellátás, illetve a járóbetegellátás ünnepségeinek névadója a sebészből kényszerűségből a krónikus ellátásba átrándult dr. Stubenvoll Ferenc, illetve dr. Bohuss Károly legyen.

Az általános sebészet esetében két név merült fel, a kórházalapító dr. Pető Ernőé, valamint dr. Szabolcs Zoltáné. Mivel dr. Perő Ernőről minden évben külön ünnepség keretében emlékezünk meg már évek óta, ezért az általános sebészet ünnepségének névadója a két legendás személyiség közül

dr. Szabolcs Zoltán lett. Néhány szakma estében, amelyek közel állnak a sebéshoz, vagy a sebészet keretében ringatták bölcsőjüket, s a szakma fiatal története miatt képviselőik szerencsére még közöttünk vannak, szintén dr. Szabolcs Zoltánt választottuk névadónak. Ez vonatkozik a már említett Általános, Ér- és Központi Szeptikus Sebészeti Osztály mellett az aneszteziológia és intenzív szakmára, valamint a Központi Műtőszolgálatra is.

A Higiénés Osztály esetében az ünnepség névadójának dr. Baráz Erzsébetet terveztük, de a szervezés során rátaláltunk, s jelenlétével meg is tisztelte a Higiénés Osztály ünnepségét, ezért az ünnepség névadója végül szintén dr. Szabolcs Zoltán lett.

A kórházigazgatás által rendezett, az ünnepségsorozat utolsó rendezvényét jelentő záróünnepség névadója az említett okokból szintén nem dr. Pető Ernő lett, hanem az első függetlenített kórházigazgató, dr. Cselkó László.

A Higiénés Osztály esetében csak feltételezésből eredő hiba majdnem bekövetkezett a Mellkasebészeti Osztálynál is. Nem tudtunk ugyanis az alapító főorvosról, dr. Tiroler Zoltánról. Végül még időben kiderítettük, hogy 90 évesen Svédországban él, s utóbb sikerült Szombathelyen is köszönteni. Sajnos azóta eltávozott az élők sorából az az osztályvezető főorvos, aki ha kissé szerencsésebb, és nem távozik 1956-ban külföldre, megteremthette volna Szombathelyen a szívsebészetet. Az előbb említett okokból a Mellkasebészeti Osztály ünnepsége szintén a tüdőgyógyász dr. Prugberger József nevét viselte.

Dr. Szabolcs Zoltán mellett a másik legfelkapottabb névadó végül a polihistor dr. Stranz Gyula – ő a belgyógyászat mellett valamennyi belgyógyászati és diagnosztikai jellegű szakmát is művelte – lett. A Kardiológiai és Belgyógyászati Osztály mellett a Haematológiai és Haemosztazeológiai Osztály, valamint az Általános és Mozgásszervi Rehabilitációs Osztály ünnepségét is az ő neve fémjelzte. A tervezési időszakban a Reumatológiai Osztály, valamint a Fizioterápiai Osztály ünnepségének névadója is dr. Stranz Gyula lett volna. Sajnos az ünnepségsorozat kellős közepén meghalt dr. Varga László professzor, akinek nagy szerepe volt mindkét szakma helyi kórházi megalapozásában és felvirágoztatásában. Így a tervezettektől eltérően a két szakma jubileumi ünnepségének névadója végül dr. Varga László lett.

Az Idegsebészeti Osztály jubileumi ünnepsége névadójának személye sem volt sokáig kérdéses. Hamar eldőlt, hogy Szombathelyen elsősorban pszichiáterként dolgozó dr. Scháb Rezsőnek voltak elvülhetetlen érdemei az idegsebészeti szakma szombathelyi meghonosításában.

Vita volt a Patológiai Osztály és a Központi Laboratórium között, hogy a két lehetséges változat közül melyikük ünnepsége kapja az Auschwitzban mártírhalt dr. Görög Dénes, illetve a kivételes egyetemi karriert befutó dr.

Romhányi György nevét. Végül ebben a kérdésben is egészséges kompromisszum született, a patológusok dr. Görög Dénest, a Központi Laboratórium és a Nukleáris Medicina Osztály pedig dr. Romhányi Györgyöt ünnepelhette névadóként.

Nem volt egyszerű „vállalni” a 2004. október 28-i központi ünnepség névadójaként dr. Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter személyét. A hatvanas években Vass Józseffel kapcsolatban gyalázkodó írások jelentek meg. Ezeket feldolgozva, értékelve, azokat egybevetve miniszteri működése során a közjó érdekében tett szolgálataival, végül felvállaltuk személyét azért is, mert nélküle, az ő lobbizása, az akkori kormány anyagi támogatása nélkül 1929-ben nem épülhetett volna fel Szombathelyen – a kor akkori színvonalán – egy európai értelemben vett modern kórház.

A 75 éves ünnepségsorozatra a Markusovszky Kórház emléklakettet készíttetett. Az emléklakettet Lessenyei Márta szobrászművész alkotása. Az emléklakettet sok külső támogató, köztük sok kiváló hazai tudós, a kórházat közvetlen támogató Vas megyei politikusok („Jubileumi Emléklakett” bevéséssel), volt kórházi vezetők, volt osztályvezető és vezető főorvosok („Vass József emlékére” bevéséssel), az egyes szakmák már nyugdíjas és még aktív idősebb kiváló orvosai, főorvosai, szakdolgozói (az adott szakma jeles személyiségének nevével jelezve, például „dr. Szabolcs Zoltán emlékére”, „Hodászy Iván emlékére”, „Pölöskei Mária emlékére”, stb bevéséssel) kapták meg. Sok nyugdíjas, s a kórházban évtizedeket eltöltött szakdolgozó kapott az adott szakma névadójáról elnevezett emléklapot is.

A jubileumi ünnepségsorozat 2003 áprilisától 2004 decemberéig tartott. A közel 40 rendezvényen több mint 4 ezer hallgató vett részt. Néhány szakma – mint például a fül-orr-gégészet – felvonultatta a jelenlegi hazai szakma teljes elitjét. Az Aneszteziológia és Intenzív Betegellátó Osztály ünnepségére hazajött Európa minden szegletéből dr. Széll Kálmán összes tanítványa, hogy köszönthessék tanítómesterüket. Jó volt látni a Szemészeti Osztály ünnepségén a szemész dr. Miklós Andor meglett korú tanítványait, akik az ország különböző vidékeiről összesereglettek Szombathelyre. Jó volt látni régi kollégák egymásra találását, hogy évtizedek múltán is mennyire örülnek egymásnak.

Megható érzés volt látni, hogy a nagy elődök hozzátartozói, özvegyek, gyermekek és unokák mennyire meghatódtak az ünnepségeken, szinte el sem akarták hinni, hogy férjük, édesapjuk, nagyapjuk emléke még ennyi év után is él Szombathelyen.

Magam minden emlékülésen részt vettem, s ezeken az ünnepségeken szerzett élmények fognak éltetni hátralévő életemben. Láthattam Tiborcz Sándor, Szabolcs Zoltán, Zsámbéky Pál özvegyének és családjának, Orsós Sán-

dor, Varga László, Scháb Rezső özvegyének és leányának, Prugberger József özvegyének és fiainak, Görög Dénes és Tanka Dezső fiainak, Frank Kálmán leányainak, Romhányi György, Bohuss Károly, Barta Ottó leányának, Baltavári László özvegyének, Zoltán Tibor, Koppány Károly leszármazottainak, Czeizel János harmadunokaöccsének, dr. Czeizel Endrének, Cselkó László unokájának, Kocsis Sándor fiának és leányának a meghatottságát. Láthattam dr. Széll Kálmán boldogságát, amint a tanítványok elhalmozták szeretetükkel. De volt szerencsém látni dr. Baráz Erzsébet örömet, hogy fiatal éveinek színhelyére eljöhett, és önfeledten emlékezhetett a szombathelyi – rövid, de alkotásban, eredményekben gazdag – évekre. Jó volt mosolyt varázsolni az egészségében megrokkant dr. Kántor Elemér arcára, s a pár szombathelyi önfeledt nappal feledtetni a hétköznapi szenvedéseket. Jó volt látni az örökifjú dr. Hankiss Jánost, aki úgy beszélt Szombathelyről, a Markusovszky Kórházról, mintha ennél különb város és munkahely nem is lett volna a világon. Együtt könnyeztem dr. Tiroler Zoltánnal, akinek vak szeméből az emlékezés hatására az arcán patakokban folyt a könny.

Én úgy gondolom, ezekkel az emlékekkel jól megleszek néhány évet, s akkor meg már jöhet a felkészülés a 2029. évi – 100 éves – jubileumi emlékünnepeyre.

Addig is: az Isten legyen velünk!

Markusovszky Lajos-émlékünnepély

A jubileumi ünnepségsorozat megnyitója
2003. április 22.

Markó Péter

Megnyitó

E jeles ünnep és a 75 éves jubileumi rendezvénysorozat megnyitó sorait – a kórház névadójához, a magyar orvoslás egyik legnagyobb egyéniségéhez s az utókor tiszteletadásához méltóan – Markusovszky Lajos cikkeiből idézem: „a művelt ember a jelen pillanat tudtával a múltat és a jövőt egyesíti” vagy „ahogy a nemzet, melynek története van, örömmel andalodik el múltján, s magának abból hazaszeretet és tetterőt merít, úgy a magyar orvos is büszkébb önérettel tekint jelene és jövőjére, ha a történelem tükrében látja, hogy az úttörő elődök hosszú sora vonul el előtte”.

75 esztendővel visszafordítva az idő szekerét, Vas Megye és Szombathely Megyei Jogú Város Markusovszky Kórháza – korábbi nevén Vasvármegye és Szombathely Város Közkórháza – történetében is fellelhetjük az úttörő elődök hosszú sorát. A kórház építését eldöntő, majd közkórházi alapot létrehozó megyegyűlési döntéstől az 1929. szeptember 1-jei hivatalos felavatásig mintegy 25 év telt el. Ezt követően viszont az egyik legkorszerűbb és legnagyobb, a gyógyítás minden feltételét kielégítő, magasszintű hotelszolgáltatást biztosító kórház eredményeket felmutató, de küzdelmes évei következtek. A gazdasági világválság, a második világháború és az azt követő évek gondjain – a kórház és a kórházi osztályok alapítói által megteremtett harmonikus légkörben – a kórházi dolgozók áldozatos munkájával és takarékos üzemeléssel sikerült úrrá lenni.

Az egymást váltó korokban a kórház, a gyógyító orvoslás és a kutatómunka napjainkig tartó fejlődését kiváló szervezők, az orvostudományt és ápolástudományt nemzetközi színvonalon művelők, a betegeket tisztelő és szerető emberek tették lehetővé. Méltányos, hogy a mai emlékünneppel induló és egy évig tartó jubileumi rendezvénysorozat keretében formát és tartalmat adjunk az értük szóló megemlékezésnek.

Bízom abban, hogy a továbbképzések, konferenciák, a Pető Ernő, Czeizel János, Stranz Gyula, Tiborcz Sándor, Szabolcs Zoltán, Prugberger József, Balta-vári László és mások emlékére szervezett tudományos ülések – a múltbeli munkálkodásokon alapuló mai eredmények felmutatásával – kortársunkká tesz a régen holt tudóst, a szervezőt, a gyógyítót és az ápolót. Ahogy az ókori elődök mondták: „numen adest”, a szellem megjelenik, élővé válik közöttünk.

Kívánom, hogy maradjon e szellem a XXI. században is élő, s a hagyományt, az örökséget őrzők legyenek a Markusovszky Kórház, a város, a megye, a haza egészségügye jövőjének lámpásai.

Lakner László

Köszöntő

A Markusovszky Kórház 2004. szeptember 1-jén ünnepli fennállásának 75 éves jubileumát. Erre a jeles eseményre egy egész évig tartó rendezvénysorozattal emlékezünk, amelynek nyitó rendezvénye a mai Markusovszky-emlékünnepe.

Ha nagyon akarnánk, lehetne a megyei kórház 75 évesnél idősebb, patinásabb intézmény. A Markusovszky Kórház számos jogelőd intézmény örökségét folytatta, illetve a megyei kórház több egészségügyi intézményt, kórházat integrált magába. Ennek megfelelően 2004-ben többféle jubileumot is ünnepelhetnénk. A Markusovszky Kórház 2004-ben lehetne nyolcszáz, négyszázharminchárom, háromszázhatvanhárom, háromszázhuszonkettő, százhetvenöt, százhuszonöt, százhet, kilencvenhat, kilencvennégy, nyolcvanöt, de lehetne nyolcvan éves is.

Viszont ahogy elődeink, mi is ragaszkodunk az 1929-es alapításhoz, tehát 2004-ben kívánjuk ünnepelni a megyei kórház fennállásának 75 éves jubileumát. Igazán az 1929-ben felavatott épületegyüttes jelenti nekünk a megyei kórházat. Még akkor is, ha az 1929-es patinás épületek megkoptak, funkcionálisan a huszonegyedik század elvárásainak nem felelnek meg. Pedig a kórházi tömb Szombathely védett épületegyütteseinek egyik jelentős értéke. Reméljük, hogy valamikor valakik csak szánnak pénzt ezeknek az értékeknek a megmentésére.

Szerencsések vagyunk, hogy egy 75 éves kórház jubileumát ünnepelhetjük, de külön megtiszteltetés a maiaknak az is, hogy annak a kórháznak a jubileumi ünnepsorozata kezdődik a mai nappal, amely közel ötven éve Markusovszky Lajos, az orvosképzés, az orvosszervezés legnagyobb hazai egyéniségének nevét viseli.

Az ünnepsorozat keretében hajtsunk fejet Markusovszky Lajos mellett kórházunk alapítói, főleg Pető Ernő, Stranz Gyula és az alapító főorvosi kar többi tagja előtt. De főhajtással tiszteljük minden főorvos, orvos, szakdolgozó és egyéb dolgozó előtt is, akik mind – kisebb-nagyobb mértékben – hozzájárultak kórházunk hírnevének öregbítéséhez, a kórházunkat bizalmukkal megtisztelő betegek gyógyulásához.

Dr. Tiborcz Sándor-emlékülés

Baleseti-, Helyreállító- és Kézsebészeti Osztály

2003. április 25.

Lakner László

Dr. Tiborcz Sándor, a Balesetsebészeti Osztály alapítója

Első találkozásunk 1965-ben volt, amikor a szigorló éves sebészeti gyakorlatomat az Ö osztályán, a Markusovszky Kórház Balesetsebészeti Osztályán töltöttem le. Nagy élmény volt számomra az osztályán töltött néhány hónap. Az akkor 57 éves Tiborcz Sándor tele volt energiával, tele volt dinamizmussal. Közel 40 év telt el azóta, de ma is magam előtt látom Tiborcz főorvos úr mosolygó arcát, derűs egyéniségét, vidámságát. Körülötte nem volt feszültség, megtalálta a hangot mindenféle, mindenrangú beteggel, kollégával, beosztott orvossal, szakdolgozóval, főnökkel. Kapcsolattartó, kommunikációs képessége utánozhatatlan volt, ha lehetne, tanítani kellene. De tudjuk, ezt nehéz tanulni, nála ez adottság volt, veleszületett tehetségének része.

Már nyugdíjas volt, amikor később találkoztunk, és a vöröskeresztes munka összehozott bennünket. Barátok lettünk. 1977-ben kerültem a Szombathelyi Városi Tanácshoz városi főorvosi beosztásba, amely együtt járt azzal is, hogy a Vöröskereszt városi vezetésében az elnöki posztot is el kellett volna látnom. De a városi elnök 1953-tól Tiborcz főorvos úr volt, tehát jómagam megelégedtem az alelnöki funkcióval. Jól döntöttem, mert pontosan 10 évig voltam mellette alelnök, és rengeteget tanultam tőle. A városi vöröskeresztes vezetőségi ülések Sanyi bácsi filozófiai, bölcséleti órái voltak, tanított, nevelt bennünket, akkor még fiatalokat az emberségre, a felebaráti szeretetre, egymás tisztelőre, a békére. Mert ő tudta, mi a háború, szolgált a fronton, 1944-ben hadifogságba esett, ahonnan 1947-ben térhetett haza. A háború az életében meghatározó élmény volt, hol komolyan, hol félkomolyan, de gyakran mesélt nekünk a háborúban vele megtörtént eseményekről, háborús élményeiről. Elmondanám egyik történetét, amely valójában arról szól, hogy a vöröskeresztes lét az ember életét is megmentheti.

A történet Sanyi bácsi valahogy a következőképpen mondta el: „Az egészségügyi oszloppal vonultunk nyugat felé. Ránk ereszkedett a köd. Egyszer csak a ködben feltűntek az előreszegezett szovjet szuronyok. Felkiáltottam: ‚Ne lőjetek, én magyar orvos és vöröskeresztes vagyok!‘ Erre a szuronyok lehányatlottak.”

Hittük is, meg nem is a mese valóság tartalmát. Sejtettük, hogy a történetnek vannak költött elemei is, de nem tudtuk, hogy mennyi volt benne az igazság. Szerencsém volt olvasni a fentiekre egy írásos visszaemlékezést, és ez

igazolja, hogy valóságos történetről volt szó. Erről az eseményről a visszaemlékezésében a következőket olvashatjuk: „1945. április 1-jén, húsvét vasárnapján délután azt a jelzést kaptuk, hogy a szomszéd faluban sebesültek vannak. Ennek hírére főműtősömmel és a tisztiszolgámmal gépkocsival átrobogtunk a szomszéd faluba, de akkor már sebesülteket nem találtunk ott. Ahogy ott tébláboltunk, egyszer csak öt szovjet katona szuronyt szegezve fogságba ejtett bennünket.” Ennek a visszaemlékezésnek egyes részeit olvasva szinte átéli az ember az akkori eseményeket. A hadifogságba esés után történeteket a szabadságát veszített ember beletörődöttségével, apátiájával írja le évek múlva is Tiborcz főorvos: „Ezután továbbhaladtunk Ságodról Jánosházára, Jánosházáról Intapusztára, Intapusztáról Celldömölkre, ahol bepakoltunk a vagonokba és elindultunk a fogságba.”

Szenvedélyes elsősorban a szakmája volt, de több mint ötven évig szenvedélyes vöröskeresztes is volt. 1987-ben bekövetkezett haláláig a Magyar Vöröskereszt 1945 után megtartott valamennyi kongresszusán részt vett. A nyolcvanas évek két kongresszusán magam is Vas megye küldötte lehettem. Mindkét alkalommal a Vas megyei küldöttek közül a megyei vezetőség engem jelölt első felszólalónak, s másodiknak következett volna Sanyi bácsi, viszont egyik alkalommal sem kapott szót még egy Vas megyei hozzászóló. Így Sanyi bácsi nem mondhatta el az én témámnál százszor fontosabb mondandóját a balesetekről, az elsősegélynyújtásról.

Még ma is lelkiismeretfurdalást érzek, hogy mindkét alkalommal elvettem a felszólalás lehetőségét Tiborcz főorvos úrtól.

Az évente megrendezett nyugdíjasnapi rendezvényeken a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ színházterme mindig zsúfolásig megtelt. Többen a hiúságomra rájátszva arról akartak meggyőzni, hogy a nyugdíjasnapi köszöntőt nem Tiborcz főorvos úrnak kellene megtartani, hanem a hivatal, a Tanács képviselőjében nekem, a városi főorvosnak. De én tisztában voltam azzal, hogy évről-évre az a többszáz nyugdíjas nem a hivatal, a városi főorvos kedvéért jön el a rendezvényre, hanem a közszeretnek örvendő, már életében legendává, mítosszá magasztosult Tiborcz főorvost kívánják látni és hallani.

Tiborcz főorvos úr olyan vöröskeresztes volt, aki nemcsak beszélt az emberségről, a felebaráti szeretetről, hanem ha kellett, tett is másokért, többek között vért is adott, amelyért megkapta a Kiváló Véradó kitüntetés arany fokozatát. Háborús véradásáról a 7. számú táborig kórház sebészeti főműtőse a következők szerint írt: „Veszprémben történt. Tiborcz főorvos úr – mint sebész – operált, közben vért adott, majd folytatta a műtétet.”

Vöröskeresztes tevékenységéért az említetten túl a Vöröskeresztes Mun-

káért kitüntetés arany fokozatát, a Vöröskereszt Centenáriumi Emlékérem arany fokozatát, a Vöröskereszt Kiváló Dolgozója kitüntetését, a Vöröskereszt Pro Humanitate Emlékplakettjét és a Henry Dunant-émlékérmet kapta meg. Nagy barátja volt az osztrák vöröskereszteseknek. Megkapta az Osztrák Vöröskereszt Aranyérmét is.

Alapítója volt a Vas Megyei Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak. Rendszeres TIT-előadó volt, olyan egészségnevelő, akit ma nagyítóval sem lehet találni. Balesetmegelőző előadásain az elrettentés módszerét választotta, a legsúlyosabb balesetekről készített diákat vetítette le a hallgatóságának, hogy visszatartsa az embereket a közúti közlekedési szabálytalanságoktól.

Orvosi szakmája, tekintélye révén bekerült a Vas Megyei Közlekedésbiztonsági Tanácsba is, sőt vezette az orvosi albizottságot. Balesetsebészeti mivolta, szakmai elismertsége révén tagja lett a Magyar Honvédelmi Szövetségnek, a Gépjárművezető Iskolán rendszeresen tartott elsősegélynyújtó tanfolyamokat. Alapító tagja és vezetőségi tagja volt a Vas Megyei Autóklubnak. Széleskörű közéleti munkásságáért – a vöröskeresztes kitüntetésen túl – megkapta a Közbiztonsági Érem arany fokozatát, a Kiváló Társadalmi Munkáért Aranyérmet, a TIT Aranykoszorús Jelvényt, a TIT 25 éves Jubileumi Emlékplakettet és a TIT Tiszteletbeli Tagja Díszoklevelet.

De milyen közlekedő, autós volt a közúti balesetek megelőzéseinek megszallott hirdetője, apostola? Sanyi bácsi autójának oldala mindig sérült volt, főleg a tolatás okozott több esetben gondot. Egyik barátomtól hallottam egy kedves történetet Sanyi bácsi vezetési stílusáról. Sanyi bácsi vezette Szombathely egyik utcájában az autóját, barátom mellette ült az „anyósülésen”. Egy útkereszteződéshez érve a jelzőlámpa pirosan világitott. Sanyi bácsi egyenesen – minden további nélkül – átment a kereszteződésen. Barátom megszólalt: „Sanyi bácsi! Piros lámpa volt!” Sanyi bácsi válasza: „Mi a probléma, fiam? Keresztben jött valami?”

Szenvedélyesen szerette a szakmáját, a Vöröskeresztet, de legalább ilyen szenvedélyes vadász is volt. Egyik alkalommal a Steier tartomány vöröskeresztes elnöke volt három napon keresztül a vendégünk. Pár mondat szóváltás után rájöttek, hogy mindketten szenvedélyesen vadásznak. Ezt követően a Vöröskeresztről három napon keresztül egy szót sem szóltak, három napon keresztül csak a vadászatról beszéltek.

Életének utolsó éveinek egyikében a Vöröskereszt Szombathelyi Városi Vezetőségének megígérte, hogy ha lő egy vaddisznót, megvendégeli a vezetőség tagjait. Tudtuk, hogy kijár vadászni, de akkor már a puskájával nem vaddisznót, hanem feltételezhetően – idézőjelbe téve – „bakot” lőtt. De

kijárt vadászni, mert élvezte a természetet, a jó és friss hajnali levegőt, a madarak csicscsergését, a szarvasok bőgését. Sanyi bácsit nem hagytuk nyugton, rendszeresen felemlgettük a beígért vaddisznóvacsorát. Végül vett egy vaddisznót, és megvendégelte a társaságot.

Dr. Tiborcz Sándor 1908. április 4-én született a Zala megyei Dabronc-Ötvöspusztán. Apja Stróbel Sándor uradalmi főintéző volt. Már felnőttként, 1935-ben anyja, Tiborcz Anna Mária családi nevét vette fel. 1939-ben Boros Zsuzsannával kötött házasságából született Zsuzsanna leánya és Sándor fia. Elemi iskolai tanulmányait az acsádi, majd a lovászpatonai iskolában végezte. 1926-ban a Tatai Kegyesrendi Főgimnáziumban érettségizett. 1933-ban szerzett orvosdoktori oklevelet a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem Orvoskarán. Azzal, hogy orvos lett és Sándor fia is orvos, Zsuzsanna lánya révén unokája fogorvos, a Tiborcz orvosdinasztia megalapítója.

A kórház felavatásakor, 1929-ben már medikusként dolgozott a kórházban. Egy nappal a diploma átvétele után pedig a megyei kórház állományába került, és 1975-ig – nyugdíjba vonulásáig – dolgozott a megyei kórházban. A közel 42 éves kórházi szolgálatot csak a többszöri katonai behívások, a frontszolgálat és a hadifogság szakították meg.

A kórházalapító Pető Ernő tanítványa volt, de több budapesti klinikán és országos intézetben is megfordult, hogy bizonyos speciális területeken mélyebb tudásra, ismeretre tegyen szert. Többek között mestereinek vallotta Sebestyén, Petrovszky, Rubányi, Szántó és Littmann professzorokat. Képezte magát a mellkassebészetben, az idegsebészetben, az onkológiai sebészetben, a szívsebészetben, elsajátította a balesetsebészetben meghonosított új műtéti technikákat. Igazságügyi orvosi ismereteit tanfolyam keretében bővítette. Egy időben betöltötte a megyei onkológus főorvosi tisztet is, és megszervezte a rákszűrést, a területi és a kórházi onkológiai munkát. Sebészetből és baleseti sebészetből szerzett szakorvosi képesítést.

1953. január 1-jén indította be a megyei kórház Baleseti Sebészeti Osztályát, és 1975. április 7-ig volt osztályvezető főorvosa.

Tiborcz főorvos folyton és szenvedélyesen kereste az újat. Számos műtétet és eljárást Szombathelyen ő végzett először. Nem ismerte a munkaidőt, számos éjszakát és ünnepnapot áldozott betegeinek.

Országosan az elsők között shock, illetve tetanuszos szobát létesített, amely a későbbi őrzőszoba, majd a mai intenzív ellátás elődjének tekinthető.

1970-ben a Baleseti Sebészeti Osztály keretén belül 5 ágyon megkezdődött az idegsebészeti ellátás, ebből nőtt ki a Markusovszky Kórház Idegsebészeti Osztálya.

1953. szeptember 13-án megalakult a Magyar Sebész Társaság Nyugat-dunántúli Szakcsoportja, amelynek egyik alapító tagja és 25 éven át titkára volt.

Sok sebészeti és balesetsebészeti tudományos rendezvényt szervezett. Közel 50 tudományos értekezést írt, illetve tudományos előadást tartott. 1960-ban a Baleseti Sebészeti Osztályon beindította a Kossuth Zsuzsanna-pályázatot, amely azóta kórházi, majd megyei, sőt regionális pályázattá terebélyesedett. Sokat tett a szakdolgozókért, a szakdolgozók képzéséért. Hálából a szakdolgozók képzését anyagilag támogató alapítvány dr. Tiborcz Sándor nevét vette fel. Ugyanerre tekintettel a kórházi Pető-villában lévő oktatási bázist dr. Tiborcz Sándor Oktatási Központra kereszteltük.

Dr. Tiborcz Sándor az 1975-ös nyugdíjba vonulása után is dolgozott a MÁV Rendelőintézetben és orvosszakértőként az Állami Biztosítónál.

Munkája elismeréseként megkapta a Munka Érdemrend arany és ezüst fokozatát, valamint a Kiváló Orvos és az Egészségügy Kiváló Dolgozója kitüntetésekét.

Közel 80 évesen megtámadta szervezetét a végzetes kór. Nem akarta tudomásul venni, hogy itt a búcsú a földi élettől, még halálos betegen is dolgozott. És 1987 augusztusában egy komor, borús és fázós hajnalon Tiborcz főorvos, mindenki Sanyi bácsija itt hagyta szeretett családját, volt munkatársait, imádott betegeit, kórházát, városát, megyéjét.

Dr. Széll Kálmán nekrológiájában erről így írt: „Vasárnap hajnalban meghalt Szombathely orvosainak egyik nagy öregje. Ilyentájt aratás után a föld gazdagon teríti kincseit. A gyümölcs- és szőlőérlelő augusztus bőven kínálja érett ajándékait. Tiborcz Sándorban is egy érett, dúsan termő, befejezett életet gyűjtött be a Természet. Olyant, ami közöttünk csak ritkán terem. Rajtunk, kortársakon és utódokon múlik, hogy életművét méltassuk, példáját kövessük, hogy a sírhalmára hamarosan lehulló őszi falevelek ne temethessék el emlékéit.”

Mi, kortársak és utódok azon vagyunk, hogy példáját kövessük, hogy semmi se temethesse el dr. Tiborcz Sándor emlékét, hogy szelleme, szellemisége közöttünk maradjon.

István Lajos

Emlékek a zseniális balesetsebész főorvosról, dr. Tiborcz Sándorról

Tiborcz Sándor édesapja az acsádi birtokon Pető Ernő feleségének a jószágkormányzója volt, sőt ennek következtében valamiféle családi kapcsolat is fennállt közöttük. Pető Ernő lett Tiborcz esküvői tanúja, illetve Tiborcz Sanyika keresztapja, ami akkoriban még komolyan számított. Szóval Pető sok tekintetben támogatta Tiborcz Sándort, aki azonban méltó is volt erre.

Iszonyatos szorgalmú, zseniális sebészi képességgel rendelkező ember volt, aki élvezte az életet, ma úgy mondanánk, tudott élni, amibe beletartozott az evés-ivás, vadászat, a nők. Ha Tiborcz egy formás ápolónőt látott, nem tudta megállni, hogy ne simogassa meg. Ez hozzátartozott az egyéniségéhez.

Én 1942-től láttam őt dolgozni. Először katonarvosként a mai főiskolán. Akkoriban ez úgy történt, hogy hajnalban kint kezdett operálni, 11 óra körül bejött a kórházba, itt is operált, és délután megint kint folytatta a munkát. Az orvosoknak katonaruhában kellett közlekedniük, amúgy biciklin jártak. Mivel az orvosok tiszti rangban voltak, és emiatt kardot kellett hordaniuk, elől a kormány alatt volt a tartó. Ahogy leszálltak a bicikliről, fel kellett kötni a kardot. Amikor Tiborcz Sándor délelőtt megjött a kórházba, a portás átvette tőle a biciklit, ő felkötötte a kardot, nekünk pedig – azaz az egész sebészetnek – ott kellett a lépcsőházban felsorakozva várni. A vezető nővér akkoriban egy annunciáta apáca volt.

Érdemes kitérni itt röviden az annunciáta szerzetesekre, akikről valóban elmondható, hogy egész életüket a betegekre fordították. A szerzetes nővéreknek két dolog volt fontos, reggel 6 órakor a mise és az áldozás, aztán egész nap a betegek ellátása. Ennek a rendnek az érdekében Pető rengeteget tett, ez is megérne egy hosszabb történetet.

Szóval ahogy megérkezett Tiborcz, odament hozzá az egyik szerzetes nővér, és azt mondta neki: „Alorvos úr, Kovács szakaszvezető lehányta a falat”. Voltak katonák is az osztályon, akik esténként ki-kiszöktek, időnként leverték a falat, s persze italosán tértek vissza. Emiatt tett panaszt a nővér Tiborcznál, aki elordította magát: „Kedves nővér, hol a kardom, és hol az a disznó, itt vágom ketté”.

Tiborcz született sebész volt. Bár odahaza élénk társasági életet élt, amivel együtt járt például az italfogyasztás is, szinte minden este bejött a kórház-

ba, és megnézte az operált betegeit. Egyik alkalommal – épp akkor, amikor így, késő este bement az egyik kórterembe – egy strumás betegnek vérzése támadt, de senki nem vette észre, és már fuldoklott. Ilyenkor légszűrészt kell alkalmazni, különben megfullad a beteg. Tiborcz nem késlekedett, benyúlt a zsebébe, elővette a bicskáját, és azzal csinálta meg a légszűrészt.

Isteni képességekkel rendelkezett. És lélekjelenléttel. Számos katonával beszéltem, akik a Donnál találkoztak vele. Azt mondták, szinte már vakmerő volt. Mindent elvállalt, mindent megcsinált. A hadisebészeti tapasztalatait később aztán nagyon jól hasznosította a kórházban. Ő volt az, aki Pető Ernő idejében – mint alorvos – megtanulta a baleseti sebészetet is. Addig ez nem is volt külön szakma, külön tudomány. A hagyományos sebészet mellett délután ellátták a baleseteket is. Ha gipszelni kellett, a nővérek, az ápolónők gipszeltek.

Akkoriban még teljesen új dolognak számított a vérátömlesztés. Tiborcz az elsők között volt, aki ezt a betegágy mellett alkalmazta. 1943 januárjában a sebészetben voltam gyakornok. Hallottuk, hogy aznap érkezik Szombathelyre egy sebesültszállító vonat doni sebesültekkel. Tiborcz kinyitotta az előkészítőben az ajtót, és harsány hangon bekiáltott: „Na fiúk, ki ad vért a doni sebesülteknek?” Mindannyian azt mondtuk, hogy igen. Én életemben akkor adtam először vért. Tiborcz Sándor a direkt vérátömlesztést a fronton megtanulta, hazahozta és alkalmazta.

Jellemző, hogy még idősebb korában is belefogott új dolgokba, mint például az onkológia. Elsősorban az emlőrákkal foglalkozott, úgy is mondhatnám, hogy ő volt az első onkológiai beállítottságú sebész Szombathelyen.

Meg kell még jegyezni, hogy ő szervezte meg a Dunántúli Sebészársaságot.

Kitűnő kapcsolatot ápolt Szabolcs Zoltánnal, soha semmiféle rivalizálás nem volt közöttük.

A Vöröskeresztben is csodálatos munkát végzett, véradó mozgalmunk jórészt miatta volt az országban a legjobb.

Tiborcz emberi tulajdonságai közé tartozott, hogy ami jót ő kapott Petőtől, azt valamennyire vissza is adta, ugyanis nagyon szépen bánt Petővel, amikor már mindenki belerúgott. Ő kitarzott mellette, és később ápolta a kultuszát is.

Salamon Antal, Sarang István

A Baleseti Sebészeti Osztály rövid története (1953-1995)

A Szombathelyi Markusovszky Kórház Baleseti Sebészeti Osztálya az ország elsőként kialakított megyei baleseti osztályai közé tartozik, alapítása 1953-ban történt. Az osztály formálisan ebben az évben vált le az Általános Sebészeti Osztályról, s az épület keleti szárnyában nyert elhelyezést. Részlet dr. Szabolcs Zoltán, az akkori sebész osztályvezető főorvos Vas Megye Sebészeti Osztályainak fejlődése és jelenlegi munkája című közleményéből: „A 164 ágyas Sebészeti Osztály egy kézben való összefogása és irányítása az évről évre fokozódó betegforgalom mellett egyre nagyobb nehézségekbe ütközött, ezért 1953. január 1-jével az Egészségügyi Minisztérium jóváhagyásával 2 önálló osztály alakult ki. Az Általános Sebészeti Osztály mellett a Baleseti Sebészeti Osztály a II. Sebészeti Osztály keretén belül szerveződött 40 ágygal. A két osztály külön műtővel, területileg elválasztva, de a legmagasabb segítő egyetértésben és legszorosabb szakmai kollaborációban működik egymás mellett, igyekezve a folyton fokozódó követelményeknek megfelelni”.

1964-ben a már 70 ágyas Baleseti Sebészeti Osztály megyei rangot kapott. Kezdetben még sok általános sebészeti műtétet végeztek, később azonban a sérültek szaporodásával egyre több baleseti sérült konzervatív műtéti ellátására került sor. Mindez szükségszerűen magával hozta az abban az időben korszerű műtéti eljárások bevezetését, a szükséges eszközök, műszerek, implantátumok beszerzését. A csipőtáji műtétek végzéséhez külön műtőhelyiséget létesítettek. Az osztályon szubintenzív őrző és tetanuszos beteget elkülönítő szoba létesült. A külön helyiségben kialakított baleseti ambulancia 1973-ban kezdte meg működését.

A Baleseti Sebészeti Osztály osztályvezető főorvosa dr. Tiborcz Sándor lett, aki 42 évig dolgozott a Markusovszky Kórházban, s 22 éven át volt a Baleseti Sebészeti Osztály vezetője. Munkáját jól szervezte meg, gondot fordított a baleseti szakrendelés fejlesztésére, a megyei sérültellátás javítására, az utókezelés és rehabilitáció megszervezésére, a városi sebészeti osztályokkal való szoros együttműködés kiépítésére. Jó kapcsolat létesült az Országos Traumatológiai Intézet akkori vezetőivel, akik gyakran személyesen is meglátogatták az osztályt, s szakmai tanácsokat adtak. Nagy gondot fordított a középkáder ellátásra és utánpótlásra. Tiborcz Sándor rendkívül kedélyes, humoros, barátságos ember volt, így népszerűsége érthető volt. Dr. Széll Kálmán

egyik írásában így jellemezte: „Folyton mozgó, tennivágyó belső tűz lobogott benne, mely nem ismerte a munkaidőt és fáradtságot. Alig pihenve, számtalan éjszakát és ünnepnapot áldozott betegeinek. Szerette és szolgálta családját, mindenkori munkáját, munkatársait, szerette betegeit, kórházát, városát, megyéjét és hazáját”.

Az osztálynak a 22 év alatt 22 orvosa volt, közülük helyettese, dr. Birosz Béla később a mentőszolgálat vezető főorvosa lett. Többen (dr. Sarang István, dr. Vidó Sándor, dr. Bárány Győző, dr. Ihász Miklós) később még hosszú ideig dolgoztak az osztályon. Meg kell még említeni az akkori kitűnő nővérgárdát, s nem utolsó sorban akkor még szervezetileg az osztályhoz tartozó igen jól képzett műtősnőket és gyakran idős korukig dolgozó műtősöket.

Dr. Tiborcz Sándor nyugdíjba menetele után a Baleseti Sebészeti Osztály vezetésére dr. Salamon Antal kapott kinevezést, aki 20 éven át, 1975-től 1995-ig vezette az osztályt. Az első 5 év egy átmeneti időszaknak volt tekinthető, az orvosgárda némileg átalakult, néhányan távoztak, mások jöttek. Megindult az új műtőblokk építkezése, ami egy ideig nehézségeket okozott a betegellátásban. Az osztály egy része átmenetileg az első emeletre került. A szakma fejlődését azonban nem lehetett elkerülni, s megkezdődött a tárgyi és személyi feltételek fejlesztése.

A nagy előrelépést az 1980-ban átadott műtőblokk jelentette. A 9 önálló műtővel, postoperatív őrzővel, gipszelővel, pihenő és adminisztrációs helyiséggel rendelkező, klimatizált, zsilipelt műtőblokkban egy időben akár 2-3 műtőben is lehetett traumatológiai műtéteket végezni. Megtörtént időközben a megfelelő gépek, eszközök, műszerkészletek, implantátumok beszerzése is. Az épületben a műtőblokk feletti emeleten az Intenzív Betegellátó Osztály, a földszinten pedig az Sürgősségi Sebészeti Betegellátó Részleg nyert elhelyezést. Ebben traumatológiai ambulancia, shocktalanító, röntgen részleg és egy steril műtőtraktus került kialakításra. Mindez nagymértékben korszerűsítette a betegellátás feltételeit. Ettől kezdve a nonstop működő sérültellátás mellett az előjegyzett betegek felvétele, adminisztrálása is itt történt, később már korszerű számítógépes rendszerrel kiegészítve.

Ugyancsak az új épület földszintjén került kialakításra a központi sterilizáló, melyből liftekkel direkt a felette lévő műtőblokkba lehetett szállítani a sterilizált anyagot.

A földszint másik részében a fizioterápiás részleget építették meg korszerű tornateremmel, fizioterápiás traktussal. A műtőblokk megépítésével párhuzamosan jelentős változások történtek az új épülettel összekötött régi épületben, ahol a manuális osztályok, köztük a Baleseti Sebészeti Osztály voltak elhelyezve. Ez a megoldás nem volt ideális, de a tervek már korábban elké-

szültek, s valószínűleg az anyagi források csak ezt tették lehetővé. A Baleseti Sebészeti Osztály így meglehetősen korszerűtlen körülmények közt, szűk, sokszor zsúfolt kórtermekben, nem megfelelő kiszolgáló helyiségekkel működött tovább. Előrelépést jelentett ugyanekkor a szeptikus kórtermi részleg kialakítása, továbbá a régi műtők helyén egy szeptikus műtőtraktus kialakítása.

Személyi feltételek

A Baleseti Sebészeti Osztály stabil orvosgárdája, illetve létszáma (tartósan 12 fő) a 80-as évek közepére teljesen kialakult, az idősebb, tapasztalt orvosok mellett egy erős, 1-2 szakvizsgával rendelkező szakorvosgárda, valamint a fiatal orvosok alkották a team-et, amely sokáig, a 90-es évek elejéig változás nélkül együtt maradt. Ugyancsak a stabil létszámú, szakképzett, 24 fős nővérgárda is rendelkezésre állt, mely aztán a 90-es évek elejéig változás nélkül ott dolgozott, s kitűnően látta el nem könnyű feladatát. Ettől kezdve azonban az egészségügyben felmerülő ismert problémák, anyagi okok miatt közülük sokan távoztak, s jobban fizető munkahelyet kerestek. Ekkor már sajnos az orvosok közül is távoztak néhányan (privát praxis, orvoslátogató). Helyükbe mások érkeztek.

A fent vázolt tárgyi és személyi feltételek már jórészt megfeleltek a dinamikusan fejlődő szakma kihívásainak. Új, korszerű osteoszintézis módszerek kerültek bevezetésre. 1980-ban a Baleseti Sebészeti Osztály végezte a kórházban az első totál csípőprotézis műtétet. A 90-es évek elején indultak meg a totál térdprotézis műtétek. Az artroszkópos műtétek is megkezdődtek, továbbá sor került a mikroérvarrattal végzett szabad lebenyek átültetésére is a helyreállító műtétek során.

Betegforgalom

A betegforgalom az 1975-80-as években 1600-1700 fő között mozgott, s az 1990-95-ös évekre elérte a 2000-2100 főt.

A fenti feltételek közt alakult ki az ügyeleti szolgálat 2 fővel és 1 vezetővel, behívható ügyeletessel. Sor került a korszerű primer ellátás elveinek az alkalmazására, ezen belül a primer osteoszintézisek végzésére, amelyek főleg a nyílt törések, csípőtáji törések, instabil törések, ízületbe hatoló törések, súlyos lágyrész sérülések, ficamos bokatorések, kézsérülések területén kerültek bevezetésre.

A baleseti szakrendelést korábban két, állandó jelleggel a Rendelőintézetben dolgozó szakorvos látta el, később az osztály szakorvosai végezték, 2 or-

vos napi 6-6 órában. Itt történt, s történik azóta is az osztályra való betegbeutalás, továbbá az elbocsátott járóbetegek kontrollálása.

A fent részletezett feltételek megteremtésével párhuzamosan a sérültellátás korszerűsítésében nagy szerepet játszott a különböző szakmai profilok kialakulása. Az Idegsebészeti Osztály a megalakulást követően ellátta a központi idegrendszer sérüléseit, az időközben központi telephelyre beköltözött Mellkassebészeti Osztály a mellkassérülteket. A gyermektraumatológiát – mint speciális feladatot – a Baleseti Sebészeti Osztály 2 szakorvosa végezte, s az ellátott gyermekek a Csecsemő- és Gyermekegyógyászati Osztályra kerültek felvételre. A hasi traumák sebészi ellátását az osztály idősebb, általános sebészeti tapasztalatokkal rendelkező főorvosai végezték. Az egyik legjelentősebb szubspecialitás a kézsebészet lett. Kézsebészeti team alakult. 1987-ben megindult a kézsebészeti szakrendelés, ettől kezdve a pyogén kézfertőzések is a Baleseti Sebészeti Osztály szeptikus részlegében kerültek ellátásra. Ebben az évben történt az első sikeres ujjreplantáció is. Új profilt jelentett a helyreállító és plasztikai műtétek egyre gyakoribb végzése.

A fent vázolt feltételek mellett kerülhetett sor a sérültellátás nyilvánvalóan legnehezebb feladatára, a polytraumatizáltak definitív ellátásának megszervezésére és végzésére. Ehhez szükség volt a különböző résztvevő szakmák szoros együttműködésére. A team-munka az évek során jól kialakult, sok tapasztalatot szereztünk, s nagy beteganyagról volt módunkban hazai és külföldi fórumokon beszámolni.

A gyógytorna és a fizioterápia

Mind a kórházban, mind a rendelőintézetben a gyógytorna és a fizioterápia hosszú ideig a Baleseti Sebészeti Osztály részlegeként működött az osztályvezető főorvos felügyeletével, akinek feladata volt e munka kórházi szinten való megszervezése, vagyis az ilyen kezelést igénylő más osztályok ellátása is. A gyógytornászok, fizioterápiás asszisztensek kitűnő, lelkiismeretes munkát végeztek.

A rehabilitáció területén Vas megye körülményei az országos átlagénál jobbak voltak, az osztály a Szentgotthárdi Rehabilitációs Kórházzal igen jó kapcsolatot épített ki.

Ugyancsak szoros kapcsolat alakult ki a megye városi kórházainak (Celldömölk, Kőrmend, Sárovar) sebészeti osztályaival, melyekben az évek során már traumatológus szakorvosok is működtek, s ez a körülmény jelentős volt a megye sérültellátásának szervezésében, a feladatok kijelölésében, megosztásában.

A továbbképzések, a tanulmányutak szervezése természetesen rendsze-

resen megtörtént. A hazai továbbképzés főleg az Országos Traumatológiai Intézetben, de más intézményekben is folyt, külföldön 1989-ig főleg az NDK-ban, később Ausztriában, főleg a bécsi Böhler Intézetben, a grazi klinikán és Németországban a nagy egyetemi baleseti klinikákon történt.

Ami a tudományos témákat és a tudományos munkát illeti, számos – mintegy 130 – előadásra került sor hazai és külföldi tudományos üléseken, kongresszusokon. Az osztályról 80 tudományos közlemény, továbbá 5 könyvrészlet jelent meg.

A Szombathelyen megrendezésre került tudományos rendezvények közül ki kell emelni a „Határmenti találkozók” megrendezését. Jelentős osztrák és szlovén baleseti intézmények részvételével 1985 óta rendszeresen, évente megrendezésre kerültek ezek a tudományos ülések, s a szakmai kapcsolatok mellett közvetlen baráti kapcsolatok is kialakultak.

A baleseti sebészet kemény szakma, éjjel-nappali helytállást igényel. Szükség van tehát a kikapcsolódásra. Rendszeresen került sor baráti találkozókra, osztálykirándulásokra. Mindez a jó kollegiális kapcsolatok kialakítását, megtartását segítette elő.

Salamon Antal

Gondolatok egy életpályáról

Határozottan zavarban vagyok, amikor a koromról, illetve az azzal kapcsolatos életpályámról, tehát magamról kell beszélnem. F fiatal koromban sohasem gondoltam rá, hogy ez az idő eljöhét valamikor, de hát bekövetkezett, ez az élet rendje. Ebből az alkalomból természetesen elsősorban a szakmai és tudományos pályámat próbálom meg felvázolni, s a személyes és egyéb vonatkozásokra csak ezekkel kapcsolatban röviden térek ki. Fel lehet tenni a kérdést, hogy milyen tényezők folyásolják be egy ember életpályáját, sorát. Ilyenek lehetnek a gének, a család, a neveltetés, a környezet és a körülmények, a szorgalom, a szerencse, a véletlenek. Vagy eleve rendeltetésszerű az ember élete? Előre meg van határozva az ember sorsa? Az én életemet – azt hiszem – valamennyi itt felsorolt tényező befolyásolta.

Gyermekkor

Gyermekkorom igen mozgalmas volt. Édesanyámmal rokonoknál az USA-ban (Dayton Ohio) éltünk egy évig, ahol az első elemi iskolát végeztem. Magyarországra visszatérvén iskolai tanulmányaimat egy Szabolcs megyei faluban folytattam. Az első elemi iskolai osztályt meg kellett ismételnem, mert nem tudtam magyarul számolni. Később már ilyen gondom nem volt, mindig jó tanuló voltam. Mint kisgimnazista, néhány évig vonattal jártam be más gyerekekkel együtt a körülbelül 30 kilométerre levő városba. Ez hajnali felkelést és délutáni érkezést jelentett. Később egy másik város internátusában lettem bentlakó. Nehéz volt az élet akkor a II. világháború végén. A 7. és 8. gimnáziumot Budapesten végeztem el, s 1947-ben érettségiztem egy romos budai gimnáziumban. Ekkor már komolyan elhatároztam, hogy orvos leszek. Az osztálytársaim „doktor”-nak neveztek. Még ebben az évben felvettek a Pécsi Orvostudományi Egyetemre.

Pécsi Orvostudományi Egyetem (1943-53)

Abban az időben nem kellett felvételi vizsgát tenni, de az első év végén a kémia és fizika szigorlatokon kibukott az évfolyam legalább egyharmada. A többiek már felsőbb évfolyamokba kerülhettek, s aztán nagyrészt orvosok

lettek. Az egyetemi éveimre szívesen emlékezem vissza annak ellenére, hogy pont a kemény Rákosi-rendszer évei voltak. Szegények voltunk, de azért elviselhetők voltak a körülményeink. Az akkori világ nem nyújtott annyit, mint a mai, korlátozottak voltak a lehetőségek, de az egyetemi évek, melyekről sok kellemes emlékem maradt, rendben eltelték.

POTE Anatómia Intézet (1948-54)

Másodéves medikus koromban egy akkor idősebb intézeti tag rábeszélte arra, hogy jelentkezsek az Anatómiai Intézetbe. (Sors, véletlen, rendeltetés?) Felvettek, s ettől kezdve 6 évig voltam intézeti tag. Mint demonstrátor, 2 év múltán már fizetést kaptam, s eltartottam magam, végül a végzés után, mint gyakornok dolgoztam ott. Részt vettem az oktató és tudományos munkában, rendszeresen 2-3 csoport gyakorlatvezetőjeként működtem. A jó anatómiai tudás sokat jelentett a klinikai tanulmányok során is. Medikus koromban már 2 német nyelvű közleményem volt. Az intézet vezetője Szentágothai János volt. Rendkívüli hatást gyakorolt munkatársaira, közülük akadémikusok és más jelentős beosztású emberek kerültek ki. Iskolát teremtett. Intézetében rendkívül családias volt a hangulat, estig a laboratóriumban voltunk, dolgoztunk. Nemcsak az anatómiai pályán maradt munkatársaira volt érvényes ez a befolyás, de olyanra is, mint én, aki végül is sebész akartam lenni (erről ő erősen lebeszélte, s maradásra biztatott). Nagy hatással volt rám, s későbbi klinikusi pályámon is belém volt oltva a tudományos kutatás szeretete. Szentágothai személye ugyanekkor megvédett bennünket az akkori társadalmi, politikai élet buktatóitól, s minden probléma nélkül kerültem át az egyetem más intézetébe. Ez volt egy újabb sorsforduló az életemben, melyben nyilván szerepet játszott a bevezetőben említett tényezők egyike-másika.

POTE II. Sebészeti Klinika (1954-75)

A klinikán a legfiatalabb gyakornokként kezdtem dolgozni. Közben családom lett, gyermekeim születtek. A sebészi iskolát keményen kijártam. Az ott töltött idő alatt 3 professzorom is volt, az első Kudász József (fess, elegáns, csokornyakkendő ember), aki mint szívsebész hamarosan Budapestre került. Utóda Karlinger Tihamér, a rendkívül alapos, sokáig operáló, nagytudású sebész lett, aki délutánig, estig bent volt a klinikán, akkor vizitelt. Az őt követő Kiss Tibor pont az ellenkezője, pontos, gyors, s kitűnő manulitású sebész volt. Mindhárom professzortól sokat tanultam, s már tapasztaltabb koromban főleg a jó sebészi módszereket igyekeztem tőlük elsajátítani.

Az idő múlásával jól haladtam a sebészi pályán, s 3 szakképesítést szereztem (sebészet, ortopédia, traumatológia). Egy időben – adjunktus koromban – már úgy volt, hogy áthelyeznek az újonnan alakult Ortopédiai Klinikára, de Karlinger rábeszélésére mégis maradtam, s inkább a traumatológiában mélyedtem el. 1970-től már docensként, a professzor helyetteseként dolgoztam. A klinikán igen jó kollektiva, kitűnő baráti társaság alakult ki. Mindig szívesen emlékezem vissza ezekre az időkre. A klinikai munka mellett minden héten volt egy tudományos kísérletes napom, amit a Műtéttani Intézetben töltöttem. Itt dolgoztam ki kandidátusi értekezésem anyagát, melyet „Az ínregeneráció kísérletes vizsgálata különböző típusú ínvarratok és íntranszplantátumok alkalmazása után” címmel 1967-ben aránylag fiatalon védtem meg. Itt készült ugyancsak a későbbi doktori értekezésem anyagának nagy része is, melynek címe „Az íntranszplantátumok funkcionális alkalmazkodása a kollagén újdonszövet képződés strukturális változásának függvényében” volt. Ebben az időszakban töltöttem hosszabb-rövidebb tanulmányutakat az akkori NDK különböző ortopédiai és sebészeti klinikáin. Egy nagyon lényeges körülményt jelentett – az 1970-es évek elején – előbb az NSZK-beli Heidelbergi Ortopédiai Klinikán töltött 1 hónapos tanulmányút, majd a mannheimi privát Ortopédiai-Traumatológiai Klinikán eltöltött közel 1 év, ahol már munkavállalással dolgoztam. Ez az idő rendkívül hasznos volt számomra. Szakmai szempontból sokat tanultam (csípőprotézis műtétek végzése, korszerű kézsebészeti ellátás tanulmányozása, stb), de anyagi szempontból sem volt közömbös időszak. Itt történhetett volna egy újabb sorsforduló életemben, nevezetesen a klinika igazgatója marasztalt, s meglepődött, amikor közöltem, hogy hazamegyek Pécsre. Az akkori igen gazdag NSZK-ban lévő „csúcsviszonyok” közepette bizony nehéz volt megérteni a szegényebb – még vasfüggöny mögötti – Magyarországra való visszatérés szándékát.

A Markusovszky Kórház Baleseti Sebészeti Osztálya (1975-95)

Nemsokára újabb – számomra váratlan – fordulat következett be életemben. A Markusovszky Kórház akkori főigazgatója felkeresett a klinikai szobámban, s felkért, hogy pályázzak a Baleseti Sebészet Osztály osztályvezető főorvosi állására. Még sokáig gondolkoztam ezen, hiszen addig eszem ágában sem volt Pécsről, az egyetemről elmenni, minden odakötött. Végül mégis beadtam a pályázatot és kineveztek. Már Pécsen is a traumatológiát kezdtem komolyan művelni az utolsó ott töltött években, de mint ismert, abban az időben még kevés önálló traumatológiai osztály volt Magyarországon.

Főleg a sebészeti klinikákon alakultak meg a balesetsebészeti osztályok. Szombathelyen már Tiborcz Sándor vezetésével ilyen osztály működött. Ez a körülmény volt döntő elhatározásomban.

Szombathelyen szívesen fogadtak, s nem kellett hosszú idő az aklimatizálódáshoz. Kihívást jelentett persze számomra az új környezet, az új vezetői feladat, az új munkatársak, s a dinamikusan fejlődő szakma. Korábbi általános sebészeti gyakorlatomra még mindig szükség volt, mivel az első itt töltött években még sok sebészeti műtétet is végeztünk, s készenléti vezető ügyeletet kellett tartanom időnként az Általános Sebészeti Osztályon is. A gyorsan fejlődő traumatológia kihívásait azonban nem lehetett elkerülni, egyre több sérültet láttunk el, s nőtt a traumatológiai műtétek száma. Számunkra a nagy előrelépést a műtőblokk épületének 1980-ban történt átadása jelentette, benne az SSBER-rel, központi sterilizálóval, a modern és tágas IBO-val és a földszinten a fizioterápiás részleggel. Akár 2-3 műtőben lehetett egyidőben traumatológiai műtéteket végezni. A Baleseti Osztály a többi manuális osztállyal együtt azonban a régi, már nem korszerű épületben maradt 80, később 86 ágygal, szűk, zsúfolt kórtermekkel. Lényeges előrelépést jelentett ugyanakkor egy szeptikus részleg kialakítása és a szeptikus műtőtraktus kiépítése.

A jó személyi feltételek a 80-as években alakultak ki végleg. 12 orvos dolgozott ekkor már az osztályon, akik még évekig együtt maradtak, s igen jó kollektívát alkottak.

Beszélni kell a továbbiakban a szakmai specializációról is.

Az orvostudományban a szakmai specializálódás nem volt elkerülhető. Ez a mi szakmánkban azt jelentette, hogy Magyarországon az un. „anyasebészetből” több specialitás, köztük a traumatológia vált ki, s önállósodott. A specialitások előbb ráépített, majd önálló szakvizsgaként jelentek meg. Meg kell azonban jegyezni, hogy a specializálódás, illetve bizonyos szakmák határterületeinek a kialakítása azért nem volt teljesen zavartalan Magyarországon, s így helyenként az ortopédiával és a sebészettel vitákra adott okot. Főleg a korábbi évtizedekben voltak vitás területek.

A fejlődés azonban roppant gyors volt, s a traumatológia – mint speciális szakma – már további szubspecialitásokat is tartalmazott, így a neurotraumatológia, a mellkassérülések, gyermeksérültek, hasi sérülések ellátása, továbbá a helyreállító sebészet, az égési sérüléseket ellátó sebészet területén mutatkozott nagy fejlődés. Az egyik különösen fontos szubspecialitás a kézsebészet lett. Korcsmár József együttműködésével kézsebészeti team-et alakítottunk ki, amely ma már az osztály önálló részlegeként szerepel. A többi feladat végzésére is megalakultak a megfelelő team-ek. Az Idegsebészeti Osztály megalakulása, majd a Mellkasebészeti Osztálynak a központi

épületbe való beköltözése a fentiek szempontjából nagy jelentőségű volt. Mindebből azt a következtetést kell levonni, hogy ma már egy manuális szakmában nem igen van olyan vezető, akinek magának kell mindent megoperálni, megoldani. Természetesen szükséges az áttekintőképessége, szervezőképessége, s akkor bölcs, ha kinevel munkatársakat az egyes speciális feladatok megoldására, s ha kell, más szakmákkal kollaborál. Mint ismert, a túlzott specializálódásnak is vannak azonban veszélyei, s integrációs törekvésekre is szükség volt. Ez legjobban a polytraumatizáltak definitív ellátásának a megszervezésében és végzésében nyilvánult meg.

Az SSBER kialakítása

A Sürgősségi Sebészeti Betegellátó Részleg működésének beindításával a baleseti sebészet lehetőségei jelentősen bővültek. A sürgősségi műtőtraktus és a röntgenrészleg, továbbá az új épületben elhelyezett, a súlyos, többszörösen sérültek ellátásában ugyancsak résztvevő szakmák közelsége – itt elsősorban az Intenzív Betegellátó Osztályt és az Idegsebészeti Osztályt emelem ki – továbbá a közös munkának a traumatológus által koordinált tevékenységek végzése tette lehetővé e nehéz feladat magasfokú végzését. Néha az urológus vagy szájszész részvételére is szükség volt, s rendkívül fontos volt a diagnosztikus szakmák (röntgen, laboratórium), továbbá a Vérellátó Állomás közreműködése is. Sok tapasztalatot szereztünk, melyeket kül- és belföldön publikáltunk. A polytraumatizáltak sikeres definitív ellátása – úgy gondolom – az ellátó team csúcsteljesítményét jelenti. Ezt elsősorban egy traumacentrum tudja végezni, de az általunk kialakított modell is jelentős volt.

Fontos feladat volt a baleseti szakrendelés működtetése, az ügyeleti rend kialakítása, a rehabilitáció megszervezése. Ez utóbbi Vas megyében az országos átlagnál jobb lehetőségekkel rendelkezett.

Tisztségek, továbbképzések

Az itthoni munka mellett az évek során egyre több funkciót töltöttem be a szakmákban országos szinten is, mint a Traumatológus Társaság vezetőségi tagja, a Traumatológus Szakmai Kollégium tagja, a Kézsebészeti Társaság vezetőségi tagja, a Traumatológia, Ortopédia, Kézsebészet, Plasztikai Sebészet című folyóirat szerkesztőségi tagja. Instrukorként éveken át kellett ellenőriznem Tolna megye sérültellátását, továbbá – mint regionális traumatológus szakfelügyelő – a Vas, Győr-Moson-Sopron, továbbá Komárom-Esztergom megyékben folyó traumatológiai ellátást. Hosszú éveken át voltam a Trauma-

tológiai és Kézsebészeti Szakvizsgabizottság tagja, az MTA II. Klinikai Bizottság és Mozgásszervi Bizottság tagja. Tagja lettem az Osztrák Traumatológus Társaságnak is. Ezen feladatok, funkciók megtisztelőek voltak, ugyanekkor viszont azzal jártak, hogy hetente kellett főleg Budapestre utaznom ülésekre. Mindezek azonban fontosak voltak az osztályunknak is, mivel első kézből hoztam az aktuális híreket, feladatokat. A rendszeres továbbképzés e szakmában természetesen nélkülözhetetlen. A hazai lehetőségeken túlmenően magam a már említett korábbi NDK- és NSZK-beli tartózkodáson túlmenően később főleg jelentős németországi, ausztriai és szlovéniai baleseti klinikákon töltöttem el hosszabb-rövidebb tanulmányutakat, melyek tapasztalatait itthon jól lehetett kamatoztatni. Természetesen munkatársaim részére is biztosítottam a továbbképzések lehetőségeit.

Tudományos munka, tudományos témák

A baleseti osztály orvosgárdája jó baráti kollektívát alkottak, s munkájukat ezúttal is szeretném megköszönni. Ugyancsak meg kell emlékezni a szakdolgozókról is, akikkel sokáig együtt dolgoztam. Már korábban – Tiborcz Sándor érdemeként – igen jó nővérgárdát örököltem meg, akik sokáig az osztályon voltak, s csak a 90-es évek elején távozott közülük több nővér az egészségügyben való rossz keretek miatt. Ki kell emelnem a kitűnően képzett műtősnőket, a sokáig, idős korukig dolgozó műtősöket, az osztály és az SSBÉR, a rendelőintézeti szakrendelés adminisztrátorait, asszisztenseit, s nem utolsósorban a gyógytornászokat, fizioterápiás asszisztenseket, akiknek sokáig főnökük voltam. Ezúton is megköszönöm valamennyiük áldozatos munkáját.

A sok pozitívum mellett negatívnak vagyis sikertelennek tartom az alábbiakat:

- Nem sikerült megoldani a Balesetsebészeti Osztály szűkös körülményeit, zsúfoltságát.
- Nem sikerült kialakítani a szomszédos épületrészben a kézsebészeti részleget.
- Nem sikerült az osztályunkon a 90-es évek elején megtartani néhány jól képzett távozó szakorvost.
- Nem sikerült szándékom ellenére olyan munkatársat kinevelni, aki vonzódott volna a tudományos kutatáshoz, vagy tudományos fokozatot ért volna el. Mindjárt megjegyzem azonban, hogy ez a plusz természetesen nem kívánható meg egyértelműen az éjjel-nappal kemény munkát végző traumatológustól, s csak kevesen vállalják.

Végső következtetések

Végezetül felmerül az emberben az a kérdés, hogy lehetett mindezt kibírni, érdemes volt-e ezt a szakmát, ezt a felelőséggel, gyakran éjjel-nappali helytállással járó és sajátos életmódot kívánó életformát választani és művelni. Holott – amint a korábbiakban említettem – módomban lett volna elméleti intézetben maradnom, vagy egyetemi Ortopédiai Klinikán dolgoznom, melyek nyilván más életformát adtak volna. Szombathelyhez való hűségemet, ragaszkodásomat jelezte az a körülmény is, hogy közben két ízben is módomban lett volna visszamenni az egyetemre. Először a 70-es évek végén a POTE I. Sebészeti Klinika egyetemi tanári posztjának megpályázására kaptam az akkori rektortól meghívást, a 80-as években pedig a Debreceni Egyetemen felállítandó közös Ortopédiai-Traumatológiai Klinika megszervezésére kértek fel. Mindez nagyon megtisztelő volt, de maradtam Szombathelyen. Miután a sors kegye folytán aránylag jól átvészelttem ezeket az éveket, azt kell mondanom, hogy szép, dinamikusan fejlődő szakma a traumatológia, sok emberen lehetett segíteni. Ha majd az ítélőszéken elbírálják életemet, azt remélem, hogy a mérleg pozitív oldalába ily módon több kerül, mint a negatívba, hiszen – emberek lévén – mindnyájan rendelkezünk negatív tulajdonságokkal is.

Itt köszönöm meg feleségem mindenkori szeretetét és támogatását. A már említett néhány tényező, s főleg a sors kegye biztosan befolyásolta életemet. Egy nagyon fontos példa a hasonló szakmát végző fiatalabbak számára az én életemből az lehet, hogy miután elvégeztük gyógyító munkánkat, ki kell kapcsolódnunk, sportolni, utazni, barátkozni, ha lehet, egy jó társaságban hajnalig táncolni!

Cholnoky Péter életpályájáról tartott kitűnő előadásának címe „Sok vagy kevés” volt. E filozofikus kérdésre az én életpályám vázolásakor sem könnyű egyértelmű választ adni. Végül is sok minden célt sikerült megvalósítani, de nem mindent, amit szeretne az ember, ehhez egy élet kevés. Vannak persze zseniális emberek, főleg írók, költők, művészek, akik sokszor rövid életük során maximálisat alkottak. Mások ugyanekkor nem sok hasznos dolgot csináltak életükben. Kinek mi adatik meg...

Nyugdíj

A nyugdíjas évek bekövetkezése – ha egyáltalán megéri az ember – enyhén szólva nem kellemes, aki nyugdíjas, az tudja, mit jelent ez. Erre már előbb komolyan fel kell készülni, s megfelelően viszonyulni. Véleményem szerint 3 lehetőség van:

1. Teljesen visszavonulni, megszüntetni minden kapcsolatot a szakmával, intézménnyel. Pihenni, végre szépirodalmat olvasni. Ha már orvos létére a pályája során valaki nem kapott infarktust, áldja a sorsot, kímélje magát.

2. Megtartani a szakmai kapcsolatokat, nyugdíj mellett tovább dolgozni, ha erre mód van. Emellett anyagi tényezők is szólnak. Ezt többen teszik.

3. Magam a következő variációt választottam: nem operálni, más módon dolgozni nyugdíjasként (ezt éppen eleget csináltam), de megtartani a szakmai kapcsolatokat az osztállyal, intézménnyel, mely azzal tisztel meg, hogy tanácsadó főorvosként és a Tudományos Bizottság tagjaként működök tovább. Változatlanul végzek tudományos munkát, publikálok és könyvet írok. Nagyon aktívan tanítok több intézményben, PTE Baleseti Klinikán (magyar és angol tagozat), PTE Egészségügyi Főiskola (traumatológia), Berzsenyi Dániel Főiskolán (anatómia), Táncművészeti Főiskolán (mozgásbiológia). A tanítást élvezem, s végül is örülök, ha még hasznos tagja vagyok így a társadalomnak. Talán nem könnyű eldönteni, hogy a három verzió közül melyik a megfelelő, azt hiszem az ember karaktere, körülményei, egészségi állapota dönti el.

Ennyiben kívántam beszámolni életpályámról, melyet nyilvánvalóan sok tényező befolyásolt s így alakult. Végül is az én életem is csak egy a sok közül.

Széll Kálmán

Személyes emlékeim dr. Tiborcz Sándorról

Tiborcz Sándor meghatározó egyénisége és „színfoltja” volt a kórháznak. Közszeretettel örvendett, s ami egy orvosnál sokat mond, beosztottai és betegek is szerették. Betegeiért mindent meg is tett. Egyszerűen nem lehetett haragudni rá. Kis embereknél gyakori, hogy szeretik hatalmukat hangsúlyozni. Ő ugyan sohasem basáskodott, de szeretett határozott hangon, kijelentő módon beszélni, rendelkezni, szinte élvezte a hangját. Ez jól is állt neki, ám pátosságait általában nem vették komolyan. Nagy érzéke volt a humorhoz, s önmagát is gyakran kifigurázta. Remek társasági ember volt, aki afféle tréfameszterként lépett fel. Volt néhány jó bemondása, és sok anekdóta maradt fenn róla. Ezek zömét sajnos nem lehet megörökíteni, mert – bár ő Cyrano-i módon önmagával gyakran megtette – e történetek többnyire őt magát teszik nevetség tárgyává. Évtizedekkel halála után nem volna tisztességes ezeket megírni. Ráadásul igazságtalan, egyoldalú, hamis képet is nyújtana róla. Szenvedélyes sebész volt, aki – Szabolcs előtt – Budapestre is feljárt műtéteket tanulni. Ő terjesztette el, s végezte sikerrel a gyomorrezekciókat. A hozzátartozókhoz gyakran ment ki véres műtőkabátban, s mutogatta a rezekált gyomron a fekélyt. Ez spontán indítékból történt, miközben egyfajta kedves, gyerekes lelkesedéssel élvezte a hatást.

Magam már gyermekkorom óta ismertem. Nagybátyámnál, dr. Németh Lórándnál Szüősepusztán lőtte az első nagyvadat, ami után vadászceremóniával felavatták. Mindenki szerette az akkor már ígéretesnek tűnő gyerekképű sebészt. Munkatársai körében és a „kihelyezett”, a kollektíva összekovácsolását célzó főorvosi értekezleteken (Balaton, Vaskeresztes, Bozsok, stb) – főleg néhány deci bor után – ő volt a társaság központja, a fő mesélő.

Egyik legnagyobb attrakciója az volt, amikor elénekelt a „Százados úr sej haj, százados úr, ha felül a lovára” című katonadalt. Ennek során kiengedte érces hangját, s gyakran ki is siklott a dallamból, ami egyfajta kedves fals éneket eredményezett. Mindig nagy taps kísérte a produkciót. Kedves témája az volt, amikor egyetemista élményeiről beszélt. Színesen előadta, hogy a délceg, daliás egyetemi zászlóalj adta a várban az udvarlaki őrséget. Amikor egy magasrangú előljáró – vagy netán maga a kormányzó – jött szemben a laktanyák őrségével, nem egyszer, hanem egymás után háromszor kellett kiáltani, hogy „fegyverbe”. Ezt mindig el is játszotta, s fortisszimó, érces hangján elkiáltotta magát (néha egy üres bográccsal a fején): „Fegyverbe, Fegyveerbe,

Fegyveeeerbeeeee...!” Senki nem tudta ilyen érces, határozott hangon fegyverbe szólítani a díszőrséget. Parancsszavára – úgymond – a Várhegy is be-leremegett. S persze ilyenkor ment a díszítő, színező szövegezés. Hogy Horthy Miklósné kinézett az ablakon, s azt mondta a családtagjainak: „Odanéztek, már megint az a jókötésű Tiborcz gyerek van szolgálatban!” Ha más vezényelt, a vezényszó hallatán rögtön meg is állapították Horthyék: „Ez nem a Tiborcz gyerek. Mert olyan harsányan, mint ő, senki sem képes a díszőrséget fegyverbe szólítani.” Vagy: „Nem tudom, mi lehet ezzel a Tiborcz fiúval, már három napja nem láttam? Csak nem beteg szegény?” Sanyi bácsi Hány Jánosként élvezte a saját elbeszélését, ehhez minden alkalommal hozzá is tett valamit. De nagyon jól állt ez neki, s a hallgatóság is jót szórakozott rajta. Ugratták is, provokálták a további mesére.

Ez csak egy kis szelet Tiborcz Sándor életéből, szeretetreméltó egyéniségéből, ugyanis sok más helyen foglalkoztam, emlékeztem meg már Sanyi bácsiról, s nem szeretnék ismétlésekbe bocsátkozni.

Széll Kálmán

Egy dicséretes kezdeményezésről (Az 1960-as évekből származó írás)

A 19. század végéig az ápolónővér munkaköre alig jelentett többet a beteg közvetlen kiszolgálásánál és ápolásánál. Ma világszerte megnövekedett az igény az ápolónővérekkel szemben, akiktől a gyógyítás tudománya hivatásra felépített, komoly szaktudást követel meg. Rohamléptekkel haladó orvostudományunk egyre inkább támaszkodik a szakdolgozók munkájára, akik mind több funkciót vesznek át az orvosoktól, s egyre aktívabban és mind fokozottabb felelősséggel osztják meg velük a gyógyítás összetett és áldozatos munkáját.

Annak ellenére, hogy ma az Egészségügyi Kormányzat minden lehetőséget megad a szakdolgozók jó szakmai felkészülésére és továbbképzésére, nővéreink egy része munkáját mechanikusan, mintegy megszokásból végzi, rutinjára támaszkodik, s nem törekszik tudásának gyarapítására. Sokan úgy gondolják, hogy munkájuk becsületes elvégzésével minden kötelességüknek eleget tettek. Pedig a jó nővérnek szakmai ismereteit – csakúgy, mint általában műveltségét – szüntelenül gyarapítania kell, hogy a betegek és hozzátartozók valóban felnézhessenek rá, elismerjék, becsüljék és ezáltal még jobban megbízzanak benne.

Hogy nővéreink egy része e téren nem áll a helyzet magaslatán, abban részben mi orvosok is hibásak vagyunk. Bizonyára nem találtuk meg mindenkor azokat az eszközöket, amelyek nővéreinkben nagyobb kedvet és lelkesedést ébresztettek volna a minőségi betegellátás, továbbképzés és tudományos munka iránt. Pedig ahogy az ipari termelékenység fokozásáért, a jobb munka-kihasználásért vívott harcnak aktív részesei az üzemek dolgozói, ugyanúgy több aktivitást, öntevékenységet és kezdeményezést várunk e téren nővéreinktől is. Nyilvánvalóan nem fognak felfedezni bonyolult gyógyszereket és komplikált gyógymódokat, de a gondos betegmegfigyeléssel, a gyógyszerek hatásának és mellékhatásainak pontos észlelésével, s a betegek állapotának gondos dokumentációjával igenis nap mint nap tudnak újszerűt teremteni. A beteg közvetlen észlelésének hippokratészi elve elsősorban a nővérek kezében van, akik – különösen sebészeti osztályokon – több időt tölthetnek a betegek mellett, mint az operáló orvos, aki idejének nagy részét a műtőben tölti. Az őrzőszobákban – súlyos, operált betegek mellett – szolgálatot teljesítő nővérek számos újítással, ötlettel emelhetik az ápolás

színvonalát. S ha kell, bátran igénybe vehetik a szakirodalmat is, melynek olvasása nem csupán az orvosok privilégiuma.

Ezen problémák megoldására hívta életre 1960-ban dr. Tiborcz Sándor baleseti sebész főorvos a Kossuth Zsuzsanna-pályázatot. A Vas Megyei Markusovszky Kórházban nagy múltra tekint már vissza az orvosok számára kiírt Markusovszky-pályázat, amely főleg a fiatal orvosokban jótékonyan segítette a tudományos munka iránti kedv kibontakozását. Tudomásunk szerint azonban sehol az országban nem írtak ki a nővérek számára pályázatot, pedig – amint azt a Kossuth Zsuzsanna-pályázat sikere mutatja – nővérekben is megvan a készség a tudományos továbbképzés és szakmai fejlődés iránt. Tiborcz főorvos a pályázatot a Markusovszky Kórház II. Sebészeti Osztályának szakdolgozói számára írta ki.

A pályázatot név nélkül, csupán jeligével ellátva kellett a hattagú bíráló bizottságnak elküldeni, melyben a kórházigazgató főorvoson kívül egy főorvos, egy adjunktus, egy szaksegédorvos, továbbá a kórházvezető főnővér és az Egészségügyi Szakiskola igazgatónője volt képviselve. A pályázaton bármilyen önálló egészségügyi tárgyú munka szerepelhetett. Ez lehetett akár ápolási, sebészeti, stb vagy akár ismeretterjesztő (baleset- és betegségmegelőző) munka is. Az első helyezés 500, a második 300, a harmadik pedig 200 Ft jutalommal volt egybekötve. Az ehhez szükséges anyagi fedezetet dr. Tiborcz Sándor főorvos társadalmi munkájából, ismeretterjesztő és balesetvédelmi előadásából teremtette meg.

A pályázat alig remélt visszhangra talált a szakdolgozók soraiban. Szinte az osztály valamennyi középádere pályázott. Szabadidejükben írtak, olvastak, jegyzeteltek, s a vitás kérdésekben az orvosok tanácsát kérték ki. A nővérek bekapcsolódtak az osztályon folyó tudományos munkába, s minden vonalon aktívabbak, szorgalmasabbak lettek.

A bíráló bizottság korabeli jegyzőkönyvéből a következőket idézzük: „A Kossuth Zsuzsanna-pályázat célja a középáder munkahelyre kinevezett dolgozók szakmai továbbképzésének elősegítése, tudományos képzettségük és érdeklődésük elmélyítése, valamint a szakirodalmi tevékenységbe való bevonásuk. A bizottság megállapítja, hogy a pályázat ezt a célt elérte. A bizottság leszögezni kívánja, hogy a pályázati kezdeményezés igen értékes, és a jövő tekintetében példaként szolgált a kórház valamennyi osztálya számára. Külön köszönetet mond a bizottság dr. Tiborcz Sándor osztályvezető főorvosnak, mint kezdeményezőnek, aki a pályázatot elindította, és annak anyagi feltételeit is biztosította. Köszönet illeti az osztály valamennyi orvosát is, akik a pályázat célját felismerve, azt minden eszközzel támogatták.” ... „A bíráló bizottság a pályaművek közül az alábbiakat részesítette díjazásban:

Első díjat nyert s a vele járó 500 forint pénzjutalomban részesült a ‚Lelkiismeretes munka’ jeligéjű ‚Felfekvésre hajlamos betegek ápolási problémái’ című munka. Szerzője Németh Lajosné főnővér. Második díjat nyert és 300 Ft pénzjutalomban részesült a ‚Könnyebb megelőzni, mint gyógyítani’ jeligéjű ‚Az ápolónő szerepe a Basedow-krízis megelőzésében és gyógyításában’ című pályamunka, amelynek szerzője Bolla Éva ápolónővér. Harmadik díjat nyert Laborczy Márta gyógytornász a ‚Traumatológia’ jeligéjű ‚Az aktív funkcionális kezeléstről’ című munkája, amely 200 forint pénzjutalommal járt.”

„A bizottság figyelembe vette a többi pályázat tartalmi értékét is, ezért a beadott többi hat pályázatot is könyvjutalomba részesítette... A bizottság a II. Sebészeti Osztály közép-kádereinek munkáját és a pályázaton való részvételét rendkívül jelentősnek tartja, ezért a kórház igazgatóságának javaslatot tesz arra, hogy a jövőben hasonló szintű pályázatot a kórház más osztályain is írjon ki, s ennek anyagi feltételeit is teremtsen meg.”

Az eredményhirdetés az 1960. december 31-én tartott ünnepélyes osztályértekezlet keretén belül történt, amikor a díjak is átadásra kerültek. Dr. Tiborcz Sándor megnyitó szavai után dr. Cselkó László igazgató főorvos nyújtotta át a nyerteseknek a megérdemelt jutalmakat. Az értekezletnek a meleg családi légkör mellett az ügybuzgalom és forró lelkesedés adott különös hangsúlyt. Az osztály orvosi kara elhatározta, hogy a pályázat anyagi feltételeit a jövőben közösen teremtsen meg Tiborcz főorvossal, a társadalmi munkájukból befolyt tiszteletdíjaik számára kiskasszát állítottak fel a pályázat évről évre való folyamatos fenntartása érdekében. A nővérek pedig azonnal megkezdték a szakmai és tudományos felkészülést a jövő évi nemes vetélkedés minél nagyobb sikere érdekében.

Azt hisszük, hogy a Kossuth Zsuzsanna-pályázat valóban elérte célját. Méltó volt nagy névadójához, s méltó volt a szakdolgozókhoz, akik Kossuth Zsuzsanna örökét folytatták. A pályázat alkalmas volt arra, hogy szakdolgozókat kimozdítsa a mindennapi élet mechanikus rutinjából, s felkeltse bennük a tudományos munka iránti vágyat. Új oldalukról ismertük meg őket, amelyben aktivitást, kedvet és szorgalmas kitartást mutattak. De vajon hány egészségügyi szakdolgozóban szunnyadnak szerte az országban ilyen ismeretlen erők? Olyan erők, melyeket mind a jobb gyógyítás szolgálatába állíthatnának. Bizonyára nagyon sokan lennének, akiknek kedvük, tehetségük, szorgalmuk is hasonló lenne ezen munkához.

A szerző mai reakciója

A Kossuth Zsuzsanna-pályázatot csakugyan az országban elsőként „ta-

lálta ki” Tiborcz Sándor. Az ő érdeme volt Kossuth Zsuzsanna „előásása” is. Magam a bíráló bizottság másodorvos tagja voltam s engem bíztak meg a cikk megírásával. Akkoriban ugyanis szinte elvárás volt, hogy ha valahol valami történik, akkor azt tudtul kell adni országnak-világnak. Ez sajnos nem ritkán akkor is megtörtént, ha csak látszattevékenység folyt. A cikk az akkori elvárások szerint íródott. A díjak mai szemmel alacsonynak tűnnek, de akkor egy nem szakorvos havi fizetése 1200-1500 forint volt. Az orvosoknak kiírt Markusovszky-pályázat első díja is csak 1000 forintot jelentett. A pályázatot később az egész kórházra, majd az Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének égisze alatt az egész megyére, majd az országra is kiírták.

A rendszerváltoztatás után megalakult a Dr. Tiborcz Sándor Alapítvány, amely egyebek mellett a Kossuth Zsuzsanna-pályázatot is tovább folytatta, s az a mai napig is él. Két kategóriája van, a főiskolát végzettek és nem végzettek külön-külön versengenek.

**Tudományos ülés dr. Szabolcs Zoltán
emlékére**

Központi Aneszteziológia és Intenzív
Betegellátó Osztály

2003. október 9.

Széll Kálmán

Szabolcs-anekdóták

Az anekdóták valamely ismert személyiségről szóló kedves, mulatságos, igaz történetek. Munkatársról munkatársra, apáról fiúra szállnak, s közben változnak, alakulnak. Rendszerint a javukra! Szerzőik az eredeti, hiteles változatot írják le (mondják el), a többit a „nép” költi hozzájuk, s a kultusz nem hagyja, hogy elfeledjük őket. Ezen „érési” folyamatban egyes epizódok esetleg kimaradhatnak, mások belekerülhetnek, a csattanó frappánsabbá válhat, a történetek rövidülhetnek és bővíülhetnek anélkül, hogy a lényeg megváltozna. Elvégre úgy is történhetett volna. Az alábbiakban – a sok közül – tizenegy, az évek során már kissé megrozsdásodott, de egyben mégis fénylő, eredeti anekdótát bocsátok útjára. Azért tizenegyet, mert ez hétköznapi szám. Nem bűvös, nem bibliai, de nem is mesebeli. A történetek ugyanis hétköznapi igaz mesék. Bízom benne, hogy szárnyra kapnak, és a továbbadás során egy emberöltőt követően fényesebbekké, mulatságosabbakká csiszolódnak.

1. Az elveszett kalap, avagy „csalódtam az emberiségben”

A szóbanforgó történet 1953-ból való. Moziba mentem, a páholyban kaptam jegyet. A film végén a kabátomat húztam fel. A kabát hátamra kanyarítása közben sikerült a karzat mellvédjére helyezett új kalapomat levernem, amely leesett a földszinti nézőtérre az emberek közé. Láttam, hogy valaki utána nyúlt. Lekiabáltam, hogy a kalap az enyém, máris megyek le érte. Nézőtársam biztatóan integetett, hogy csak jöjjenek. Mire leértem, se ember, se kalap. Zokon esett ez az otromba lopás. Hisz egész egyetemi éveim során még fejfedőre sem telt, most pedig, hogy végre orvos létemre meglephettem magamat egy új (és egyetlen) kalappal, a fejemen eltöltött néhány napos regnálás után ilyen arcátlan módon tolvajkézre került. Másnap bemosakodás közben bánatomat elpanaszoltam főnökömnek, Szabolcs Zoltánnak. „Akinek új kalapja van, annak arra jobban kellett volna vigyázni” – mondta flegmán, látszólag részvét nélkül. „Nem is a kalap bánt elsősorban” – válaszoltam – „hanem a mód, ahogyan az elveszett. Csalódtam az emberiségben.”

Másnap Szabolcs Zoltán váratlanul behívott a szobájába, s legnagyobb meglepetésemre megajándékozott egy régi, nem hordott, de jó állapotban lévő kalapjával. Illően megköszöntem, s meg voltam hatva, hogy ez a látszólag hideg (de semmi esetre sem érzélgős) ember milyen megértő és jószívű gesz-

tusra volt képes. Nyomban tükör elé álltam, de rögvest elszomorodtam, mert a kalap a fülemig ért. Visszavihettem volna a főnöknek, mondván, hogy nem passzol a fejemre, ám a kalap máris a szívembe lopta magát. Hiszen nem akármilyen kalap volt az, s nem is akárhogy jutottam hozzá. Elmentem hát egy kalaposhoz, aki megmagyarázta, hogy nem is olyan egyszerű egy nagyobb kalapból kisebbet csinálni. Ez hosszú munkaórákat vesz igénybe, de még szerencsém van, hogy nem kisebből kell nagyobbat alakítani, mert az szinte lehetetlen. Alig vártam, hogy készen legyen. A magas munkadíjon később meglepődtem, mert körülbelül egy új kalap árába került az átalakítás. Ennyivel kellett fizetnem, amiért Szabolcs Zoltánnak nagyobb feje volt, mint nekem. Nyilván több ész is fért bele. Ámbár mostanság azt tapasztalom, hogy minden régi kalapom mintha kicsi lenne. Úgy látszik öreg koromra nő a fejem, s lehet, hogy ajándékkalapját Szabolcs is kinőtte. A kalapjának mégis nagyon örültem. Egyrészt lett egy „fejreszabott” Szabolcs-kalapom, másrészt visszanyertem hitemet az emberiségben.

2. A tábornok lefokozása

Szabolcs Zoltán kórboncnok kora óta aktívan vett részt a tudományos munkában. Dolgozatokat írt, és az Orvosi Hetilapnak lektori munkát is végzett. Éleslátása, kitűnő stílusérzéke és lényegre tapintó kritikai képessége ideális lektorra avatták. Korábban a Sebestény-klinikának ő volt az adjunktusa. (Akkor ugyanis a kórházakban nem volt adjunktus, a klinikákon is csak egy volt, aki a professzor helyetteseként igen előkelő helyet töltött be. Az ötvenes évek elején már a kórházi osztályokon is volt egy adjunktus.) Miután Szabolcs Zoltánt sebész osztályvezető főorvosnak Szombathelyre nevezték ki, továbbra is sorra kapta az Orvosi Hetilaptól a lektori felkéréseket. A címzés mindig „Dr. Szabolcs Zoltán adjunktus” volt. A harmadik levél után udvarias levelet írt a szerkesztőségnek, s kérte, hogy a jövőben adjunktus helyett osztályvezető főorvosként címezzék a postáját, lévén, hogy már nem adjunktus. Miután ennek ellenére a következő felkérés is az „adjunktus”-nak szólt, írt Trencsényi Tibor felelős szerkesztőnek (ő szerénységéből nem hívatta magát főszerkesztőnek), s tőle is kérte, hogy javítsák ki a címlistát, és ne nevezzék őt továbbra is adjunktusnak. Ismeretes, hogy Trencsényi Tibor a honvédség főbelgyógyásza is volt tábornoki rangban. Mindennel törődő tudós ember és szenvedélyes lapszerkesztő volt, de valahogy Szabolcs kérésének teljesítéséről elfeledkezhetett, mert a következő levélen is csak „adjunktus” maradt a címzés. Erre Szabolcs Zoltán megmérgezt, s írt egy levelet Trencsényinek, amelynek címzése a következő volt: „Dr. Trencsényi Tibor őrmesternek, Budapest...” A hatás nem

maradt el. Többet soha nem nevezték adjunktusnak, az Orvosi Hetilaptól küldött minden további levele már az osztályvezető főorvosnak szolt. A történet tanulsága, hogy a hatékony intézkedésnek több módja lehetséges. Szabolcsnál a „brutális” módszer a jelek szerint bevált (tőle ezt el is nézték), bár az a Rákosi-érában nem is volt veszélytelen. Utánzásra ma sem merném ajánlani.

3. Hogy a hallgatók el ne aludjanak

Szabolcs Zoltán a kórházi évkönyv számára feldolgozta a sebészeti osztály pancreas-sebészeti anyagát, amelyet sok szép saját esettel is gazdagított. Ő végezte el pl. sikerrel Szombathelyen az első duodeno-pancreatectomiát, azaz a patkóbél és a hasnyálmirigy (vagy fejének) eltávolítását, mely akkor igen nagy beavatkozásnak számított. Dolgozatát úgy adta elő, hogy a képeket diapoitíven vetítette. Akkor ez aránylag még új dolognak számított, hiszen kezdetben se fényképész, se vetítógép nem volt, ezért Szabolcs és a saját előadásaink ábráit is nagy csomagoló papírokra ecsettel, tussal írtuk meg, amelyeknek széleire rajszeggel faléceket szegezünk, majd azokat az előadások előtt felakasztgattuk. Egy előadás összeállítása ilyképpen – az ismételt gépeléseket is beleértve – iszonyú fáradságos munka volt, amelyhez képest a mai számítógépes rendszer sétagaloppnak számít.

Szabolcs Zoltán diaképes előadása szokatlanul hosszú, mondanivalója pedig eléggé száraz, de szakszerű volt. Terjedelme több, mint 20 oldalt tett ki, ami legalább egy órát vett volna igénybe. Ennyi ideig sötétben figyelmesen hallgatni még kivételesen jó előadók esetében is veszélyesen igénybe vehette a hallgatóságot. Bár Szabolcs jó előadó volt, mégis megvolt a veszélye annak, hogy negyedóra múlva már mindenki aludni fog. Főleg, hogy olvasta az előadást. Főnököm azonban kieszelte, hogy a diapoitívek közé a Playboy Magazinból kifényképezett, válogatottan csinos meztelen nőket csempészett. Én voltam a főnök vetítője. Amikor az első meztelen nőhöz értünk, valódinak tetsző műharraggal rám ripakodott, hogy miféle marhaság ez. Én – beavatottként – büntudatot színlelve gyorsan továbbvittem a képet, de ekkor a hallgatóság érdeklődése már felébredt, hátha egy következő aktkép is „véletlenül” hozzákeveredik az előadás képeihez. Nem telt el jó öt perc, így is lett. „Nem lehet bennetek megbízni, képtelenek vagytok diáimat összerendezni” – mondta mérgesen. A hallgatóság nevetett (elsősorban rajtunk munkatársakon), s ettől kezdve már élénken figyelték, hogy mikor ugrik be a következő nő. Ezek sorra követték is egymást. Emlékszem, egyiket szándékosan fejtetőre tettük be, mire mindenkinek a feje szinte parancsszóra vízszintesre fordult. Amikor a képet továbbvittem, morgás volt, így talpra állítottam, s újra kivetítettem a meztelen képet,

hogy láthassák, amit elmulasztottak. Manőveremet helyeslés fogadta. Szabolcs azonban rám szól: „Ne szórakozz! Most a pancreassal foglalkozunk, s nem a ti hülye disznóságaitokkal!” Újra folytatta az előadást, amelyet még néhány további mezítelen bomba – az akkori szóhasználat szerint „tutajos” – nő képe fűszerezett. Az előadás végén nagy taps volt. Arra már tisztában volt a hallgatóság, hogy a nők csak az ébrentartás célját szolgálták. Így lehetett az elalvás ellen védekezve összekötni a kellemest a haszonnal, a tudományt az esztétikai szépséggel. Tipikus Szabolcs-féle megoldás.

4. Éjjelizene

A háború utáni élet gyökeresen különbözött a maitól. Nem volt televízió, se autó, de még bicikli is csak ritkán. Szegények voltunk, de volt társadalmi élet. A mainál sokkal kisebb létszámú fiatal orvosok ismerték egymást, s gyakran közösen szórakoztak. A derékhadat a bentlakók tették ki, akik részben házasként, de nagyrészt legényemberként a főépület manzard lakásaiban, illetve az osztályok régi alorvosi szobáiban laktak.

Az alorvosok a háború előtt nem nősülhettek meg, sőt benn laktak a kórházban. Az osztályvezető főorvosnak nem is volt szobája. Az éjszakai bulikról sok emlék, még több anekdóta maradt fent, s ezekről a szökőkút is tudna mesélni, amelyben a megmártózás a holdvilágos éjszakák virtus tettei közé tartozott. Ám most nem ezekről szeretnék beszélni.

A sebészeti osztály fiatal másodorvosi kara, Németh Gyula (alias Jules = Zsül)¹, Borsi Gyula², Horváth Zsuzsa³ és jómagam egyik este a volt Kovács Szállóban (a későbbi Nagyszállóban) cigányoztunk. (Ez is kiment a divatból, már igazi cigány sincs, s ami van, az is roma.) Záróra után valamelyikünknek az volt az ötlete, hogy adjunk éjjelizenét a főnöknek. A tervet tett követte, s így mentünk fel a cigányokkal a közelben lakó Szabolcs-lakás lépcsőházi ajtaja elé, s rá is zendítettünk a „Nyisd ki babám az ajtót” című szerenád dalra. Az ajtó hamarosan ki is nyílt. Egy álmos ember hálóingben jött ki ajtót nyitni, s csak annyit mondott: „Marha vicceket tudtok kitalálni.”

1. Dr. Németh Gyula 1951-től az általános sebészet orvosa, 1961-től adjunktusa, később a Csornai Városi Kórház sebész főorvosa.

2. Dr. Borsi Gyula a sebészeti osztály alorvosa, később kőszegszerdahelyi körzeti orvos.

3. Dr. Horváth Zsuzsa (később Németh Gyuláné) az általános sebészet orvosa, később a Cipőgyár üzemorvosa.

De mindjárt rá kinyitotta az ajtót, beterelt bennünket a lakásba, s helyet kínált. Rövidesen ital is került elő, s folytattuk az éneklést, amibe hamarosan főnökünk is bekapcsolódott, aki ugyancsak jó hangulatra gerjedt. Hajnali fél ötig mulattunk, énekeltünk. Szabolcs elragadó társasági ember és kitűnő házigazda tudott lenni.

Másnap reggel – kissé álmosan – mintha nem történt volna semmi, ismét munkába álltunk. Mondanom se kell, hogy ugyanazzal a szigorú, igényes főnökkel találkoztunk, mint máskor, némi álmoságtól eltekintve semmi jele sem volt az éjszakai mulatozásnak.

5. A fogadás

A pénz Szabolcs életében is fontos szerepet játszott. Na ne a hálapénzre (paraszolvenciára) gondoljanak, ami 1952-ben gyakorlatilag még szinte ismeretlen volt. Az orvosi fizetések már akkor is szerények voltak.

Emlékszem, főnökünk egyszer a városi strandon az egyetemi klinikai kiskasszák működéséről mesélt. Egy szilveszteri ügyeletet komoly pénzért el lehetett adni, hogy a vásárló szerencsés forgalom esetén annak akár a tripláját is megkeresse az un. „magánfizető” betegeken. Még az un. fizetés nélküli tanársegédek sem éltek rosszul. Ám a háború után már az is sokat jelentett, ha valakinek üveg volt az ablakán. Szabolcs Zoltán előszeretettel kártyázott, főleg tarokkozott. Ott aprópénzben játszottak, de nem a pénz számított, hanem a teljesítmény. Ő pedig nagy játékos és híres (hirhedt) 21-es fogó volt. (Nemhiába Szombathely legjobb sakkozójaként tartották számon, a spekulatív gondolkodást a kártyában is kamatoztathatta.)

Lehet, hogy az aprópénzek okán Szabolcsnak un. „pénzes” szakmai kérdései is voltak. Műtét közben, amikor az izgalmas részen túl voltunk, s a rutinmunka következett, vagy amikor mentünk ebédelni, szakmai kérdéseket tett fel. Rendszerint olyanokat, amiket a napokban olvasott, s neki is újak voltak. Akadtak köztük 10, 20, sőt néha 50 forintos kérdések is. Zömükre persze nem tudtunk válaszolni, de azért néhanapján némi „aprópénzt” is nyerhettünk. Ha már egy kérdés 100 forintos volt, mérget lehetett rá venni, hogy azt senki se tudja megválaszolni. Mindezt azért ismertetem, hogy az akkori viszonyokat és főnökünk szokásait szemléltessem. Persze akkor 100 forint kb. annyi volt, mint ma ötezer. (Amikor a paraszolvencia kezdődött – az ötvenes évek közepén – ritka ajándék volt 100 forint, amit „díszszebkendőnek” hívtunk.)

Az Általános Sebészeti Osztályon – minthogy kevesen voltunk orvosok – nagyjából egyszerre fejeztük be a műtéti tevékenységet, ezért közösen jártunk

ebédelni. Szívesen ebédeltünk a főnökkel, mert sziporkázóan szellemes tudott lenni. Az ebédlőben ilyenkor rajtunk kívül rendszerint senki sem volt már, mi „estebédnek” hívtuk étkezésünket. Egyik február eleji téli napon ebéd után közeledve a Gyöngyös hídhoz, Szabolcs karon ragadta Németh Zsült, s fogadást ajánlott neki: „Amennyiben átmész gyalog a jeges Gyöngyösön, 100 Ft-ot kapsz”. Németh Gyula rövid ideig gondolkodott, fél szemmel szemrevételezte a jeget, majd mindannyiunk meglepetésére rávágt: „Áll az alku!” A jég bizony nem volt szívderítő állapotban, helyenként már nagyon vékonyak, vizesnek tűnt, s így a több, mint egy mázsát nyomó Gyulát a jeges téli fürdő a hasig érő vízben komolyan veszélyeztette. De gondolva arra, hogy ő a kórházban lakott, s legrosszabb esetben berohan átöltözni, belement a vicbe, s a ritka pénzkereseti lehetőséget megkockáztatta. El is indult nyomban. Szabolcs hangosan nevetett, mi pedig lélegzetelállva szurkoltunk neki. A patak közepén már minden lépésnél megreccsent a jég, s minden pillanatban azt vártuk, hogy Zsül elsüllyed a vízben. De ő nem adta fel. Különben is már csak előre lehetett menekülni. Óvatosan lépegetett, fokozatosan terhelt, s amikor recsegést hallotta, már tovább is lépett. Az utolsó lépéskor aztán be is szakadt a jég, ám még idejében sikerült szárazon partot érnie. Szabolcs ajkára fagyott a mosoly, de annak rendje és módja szerint kifizette a fogadást. Gyula büszkén kitűzte a „díszsebkendőt,” amit ezúttal nem betegtől és nem is műtétért, hanem a főnökétől kurázsijért kapott, aki titokban azt remélte, hogy Németh Gyula ingyen téli fürdőt vesz a Gyöngyösben. De néha még ő is tévedett!

6. Az első intratracheális narkózis

Az ötvenes évek első felében a műtétek zöme helyi érzéstelenítésben történt. Ez biztonságos módszernek számított, s a sebészek értettek is a kivitelezéséhez. Csak az volt a baj, hogy nem minden műtétet lehetett helyileg fájdalommentessé tenni. Pl. a féregnyulvány eltávolítás során a hasfali részt tökéletesen el lehetett ugyan érzésteleníteni, de amikor a vakbelet a sebész kihúzta, s a féregnyulványon dolgozott, a betegek erős gyomortáji görcsös, nyomó fájdalmat éreztek, ami bizony 10-20 percig is eltarthatott. Ezért ezeket (a legtöbb hasüregi beavatkozással egyetemben) – ha jutott altatónővér vagy ritkán orvos – csepegtetős, maszkos éternarkózisban operáltuk. Narkotizőr hiányában azonban mindig rá voltunk kényszerítve, hogy helyi (beszűréses novocain) érzéstelenítést alkalmazzunk. Műtét elején Szabolcs kedvenc mondása a következő volt: „X bácsi (néni)! Jól beérezéstelenítettük a hasát! Ha mégis fáj, szóljon, akkor adunk még érzéstelenítőt. Különben, ami nem fáj azt én csinálom, ami fáj, azt az X doktor” (ez az un. első asszisztens volt aszerint,

hogy melyikünk asszisztált). Ezt a tréfás mondást viccnek szánta, meg is kuncogta, de egyes betegek komolyan vették. Így került sor arra, hogy egyszer Németh Zsült – aki, mint említettem, jól megtermett, testes sebész volt – feljelentette egy beteg, amiért vakbélműtéte során rákönyökölt a gyomrára, és ez erős fájdalmat okozott. Pedig szegény Gyula ártatlan volt, a vakbél vongálása miatt a műtősebész okozta a gyomorgörcsöt.

Külföldről ekkor már csodákat hallottunk a korszerű intratracheális gépi altatásról, ami nagy kihívás volt, főleg számomra. Kaptunk egy Keszler-Katona-Beck féle – katonai tábori körülményekre gyártott – magyar altatógépet. Ez a gép akkor – hála a konstruktőröknek és a háborúra készülő magyar katonabüdzsének – nagy jótétemény volt, mert máshoz nem lehetett hozzájutni. Mai szemmel persze kezdetleges, korlátolt lehetőségekkel felruházott, kis megbiztonságot adó, sok tekintetben veszélyes masina volt. Vártuk a megfelelő beteget, akinek műtéténél a gépi altatás kipróbálása érdemesnek és indokoltnak látszott. Ehhez a budapesti tapasztaltcserén túl minden lehetséges elméleti felkészülést is megtettünk. Végre akadt egy nehézlégzésben szenvedő beteg, akinél egy hatalmas substernalis (szegycsont mögött elhelyezkedő) struma (golyva) műtéti eltávolítása vált szükségessé, amelynek műtéte során egyik vagy mindkét mellhártyaűr megnyílása fenyegetett, ami a beteg azonnali halálát is jelenthette volna. Szabolcs egy hordó sört ajánlott fel, ha a beteg sikeresen túléli az altatást és műtétet. (Nem véletlenül vállaltam elsőként az altatást, mert a műtét Szabolcs kezében eredménnyel kecsegtetett.)

Az esemény 1955-ben történt. A beteg saját lábán jött a műtőbe, majd a garatot gégész szakorvos helyi érzéstelenítő sprével érzéstelenítette. Ezt követően ülő helyzetben a beteget éber állapotban intubálta (a gégen át a légsőbe csövet helyezett), majd a beteg ugyancsak saját lábán, tubussal a szájában felfeküdt az asztalra, hogy őt géppel elaltassuk. Az elaltatás tisztán étterrel bizony elhúzódott (máskor klóretillel indítottunk), ami a betegnek nem volt kellemes, bár utólag nem emlékezett rá. Ettől kezdve azonban mind az altatás, mind a műtét zavartalanul lezajlott, s a beteg meg is gyógyult. Szabolcs állta a hordó sört, mindenki meg volt elégedve.

Ez az – ma már „anekdótának” számító – őstörténet jól szemlélteti az altatás hőskorát, amely ma orvostörténeti érdekességnek számít. Akkor szó sem lehetett arról, hogy valaki vidékről külföldön sajátítsa el az új szakterület mesterségbeli fogásait. Néhányszor felutaztunk Budapestre, ahol néhány helyen és néhány célzott esetben már történtek gépi altatások. Éber intubációval, primitív, szinte tábori viszonyok között végeztük hát az első altatást. Olyan körülmények között, amik ma szinte karikatúrának számítanak, emlegetésük pedig anekdótaszerűen hatnak. De a történet példázza azt, hogy a haladás a

szocializmus mostoha körülményei közt is talált kitörési lehetőséget. S ehhez kellett az újhoz szívesen kötődő „haladó” Szabolcs Zoltán, aki a sebészetben nem éppen megszokott módon, „Szabolcs módjára” honorálta a sikert.

7. Isten görbe vonalakkal is tud egyenest húzni

A történehez tudni kell, hogy Szabolcs – bár fiatal korában saját elmondása szerint bibliaórákat is tartott – nem gyakorolta református vallását, sőt időnként ateistának vallotta magát. Annál nagyobb elismerést aratott azzal, hogy valamennyi felekezet papját megkülönböztetett figyelemmel kezelte. Soha nem érezte velük a világnézetét, őket mindig kitüntetett figyelemmel látta el. Emiatt sok pap betege is volt.

Az 56-os forradalom és szabadságharc után egyik évben végre kiengedték Rómába egy kongresszusra. Nem kis élmény volt akkor az elsők között a vasfüggönyön átjutni, s a nyugati világba betekintést nyerni. Ahogy az lenni szokott, néhány ismerőse révén több magyarral is találkozott. Az egyik meghívta ebédre s megkérte, hogy hozna el egy – pénzértékben csekély – ajándékcsomagot egy megadott címre Szombathelyre. Szabolcs készséggel vállalta a komissziót, bár amikor a csomagot átvette, az mind terjedelmében, mind súlyában meghaladta azt, amit elképzelt. Nekünk úgy mesélte, hogy talán Tiberisz vizet küldtek vele a Gyöngyösbe. De ígérete szerint annak rendje és módja szerint hazahozta a csomagot. Szerencsére a vámnál meg se kérdezték, hogy mit hoz. Ő maga is csak akkor tudta meg, hogy milyen feladatra vállalkozott, amikor Szombathelyen kibontották a küldeményt, ami tele volt rózsafüzérrel.

A sors fintora volt, hogy éppen egy kálomistát, sőt magát ateistának mondó párttagot kértek fel erre a feladatra. A rózsafüzér szállítmány egyik pap címzettje erre azt mondta: „Isten görbe vonalakkal is tud egyenest húzni”.

8. A mütös ajkára fagyott a mosoly

Gy. I. mütös egyik reggel boldogan újságolta, hogy gyermekük született. Szinte úszott a boldogságtól, s akivel találkozott, mindenkit be is avatott az örömhírbe. Ott sündörgött főnöke körül, amikor az kezdett bemosakodni a mütéhez, de nem merte megszólítani.

Megsajnáltam, s helyette én közöltem az örömteli hírt Szabolccsal. Szó-kás szerinti rezenéstelen arccal hallgatta az újságot, majd kisvártatva a boldogságtól sugárzó arcú mütös felé fordult, s halálos komolyan csak annyit kérdezett: „És mondja, kire gyanakszik?”

9. Szabolcs tiszteletes búcsúztatója

A következő epizód 1967-ban történt. Barta Ottó ortopédsebész főorvost kinevezték a Pécsi Orvostudományi Egyetem tanszékvezető egyetemi tanárává. A főorvosi értekezlet utolsó pontja volt az ő ünnepélyes méltatása és búcsúztatása. Barta Ottóról tudni kell, hogy nagyon szigorú, de igazságos, önmagát sem kímélő, pontos, precíz és lelkes osztályvezető volt, aki – ha kellett – politikai potenciálját is felhasználta osztálya érdekében. Régi patkóbél fekélye miatt sokszor égett a gyomra, s csak ritkán humorizált.

A komoly főorvosi értekezlet végén Szabolcs eltűnt, majd egy csaknem földigérő fekete kórházi körgallérral (talárral), a nyakában Luther gallérral, papsapkával, egy óriás könyvvel a hóna alatt méltóságos léptekkel érkezett vissza. Rögtön szót kért. Kenetteljes hangon elmondta a maga költötte búcsúverset. Ebben kifigurázta a leendő egyetemi tanárt, s pl. kackiás kis bajuszát „fanször metastasisnak” bélyegezte. Furcsa hangulatváltozás volt ez a korábbiakhoz képest, amikor a búcsúztató méltatások során Bartát szinte szentté avatták. Emlékszem, a vers vége így hangozott: „Szálljon a Te lelked mecseki hegyekbe, dicső Barta Ottó ló...z a se...dbe”. A komoly búcsúztató ünnepség óriási röhögésbe fulladt. Még Barta Ottó is szívből nevetett. De alig hinném, hogy ezt a viccet vele szemben más ember meg merte volna reszkírozni.

10. Az igazmondó Szabolcs és az egyetem ura

Prof. dr. Donhoffer Szilárd akadémikus nagyhírű és nagy tudású egyetemi tanárként fogalom volt a pécsi egyetemen. A pécsiek korán kezdték, és folytonosan megújították az oktatási reformot (integrált oktatás, ciklikus oktatás, stb), amelynek egyik kidolgozója Donhoffer rektor volt.

A Markusovszky Kórház az országban elsőként – 1967-ben – lett oktatókórház. Ez alkalomból a – néhány meghívott főorvossal kiegészített – kórházi Tudományos Bizottság munkamegbeszélést tartott, amelyen Donhoffer professzor úr exponálta az oktatókórházak szerepét az orvoscépzésben. Utána hozzászólások következtek. Ennek során Donhoffer professzor a hallgatók „elképesztő” tudatlanságát ecsetelendő felhozta: „Képzeld el, volt olyan hallgató, aki még a karbamid képletét sem tudta! S az ilyen akar orvos lenni”. A jelenlévő szombathelyiek egyetértő bólogatása és hallgatása közben Szabolcs szót kér, s a következőket mondta. „Ne mindig magunkból induljunk ki, és ne a saját tudásunkat kérjük a hallgatókon számon. A hallgató se tudhat mindent. Én például – bevallom – nem tudom a karbamid képletét. Jószerével azt sem tudom – tette hozzá – hogy mi a karbamid. De érdekelne, hogy a jelenlévő

tudóstársak és főorvostársak közül ki tudná megmondani a karbamid képletét.” Szavait hosszú, mély csend követte, majd a szünet után feltettem a kezeimet. Mint a jelenlévők közt a legfiatalabb, s a sebészi fiziológiához már akkor vonzódo orvos, én még emlékeztem a képletre. E jelenet után zavart csend lett, néhányan kuncogtak, a professzor úr köhécselt, majd hamarosan az ülést berekesztette.

Az esetre azért is jól emlékszem, mert vagy öt évvel később az esetet orvosi körben elmeséltem. Romhányi professzor is jelen volt, aki a szokásos slágfertigséggel azt kérdezte: „Na, mi a karbamid képlete?” Meglepődtem, de meg kellett vallanom, hogy akkorra már én is elfelejtettem. Erre Romhányi professzor azt válaszolta: „Mondhattál volna bármit, mert én sem tudom”.

11. Anekdota, amely önmagában is sok anekdota

Visszagondolva hihetetlen, hogy a humorosnak éppen nem tekinthető Rákosi-rendszerben, amikor bárkit, bármikor – akár ok nélkül is – „begyűjthettek” úgy, hogy hónapokig hírt se hallottunk róla, nem veszett ki az orvosokból a humor, akik olyanokat mertek tenni, amiket ma már biztosan nem lehetne „elkövetni”.

Amikor Szabolcs Zoltán 1952-ben Szombathelyre került, az osztály vezetését az addig megbízott vezetőtől, a nála egy évvel idősebb Tiborcz Sándor adjunktustól vette át, akinek irányításával 1953. január 1-jétől különvált a Baleseti Sebészeti Osztály. Ugyanezzel egy időben alakultak meg országszerte a baleseti sebészeti osztályok. Vezetésükre rendszerint egy idősebb helyi kolléga kapott megbízást. Ezt követően nagyon sok esetben az általános és a balesetsebészeti osztályok között feszültségek léptek fel, mert egyrészt a korábbi főnök a baleseti osztályvezetőben továbbra is a fiatalabb volt beosztottat látta, őt mintegy lekezelte, másrészt a baleseti sebészeti osztályok a korábbi gyakorlat folytatásaként továbbra is általános sebészeti gyakorlatot is végeztek, ami nézeteltérések, kenyérkérdés forrása lehetett. Szombathely a kivételek közé tartozott, ahol az általános és baleseti sebészeti osztály nem csak békés egymás mellett élésben, de baráti kapcsolatban folytatta munkáját. Szabolcs nagyvonalú volt atekintetben, hogy Tiborcz Sándor – nagy ismeretségi köre folytán – tekintélyes általános sebészeti tevékenységet folytatott, Tiborcz Sándor pedig bátran vette igénybe Szabolcs sokoldalú sebészi képzettségét és tudását. Így kiváló összmunka alakult ki közöttük, amit még a családjaik barátsága is erősített. A névnapok alkalmával azonban mindig valami rendkívüli esemény történt.

A naptár szerint március 10-én Zoltán, március 18-án pedig Sándor névnapja van. E névnapok elég közel estek egymáshoz, s mindkettő már a tavasz ígétét hordozta. Ezek a névnapok különleges napok voltak számunkra, amelyre már hetekkel előbb készültünk. A készülődés maga is öröm volt. Lopva történt, s már előre élveztük, színeztük a hatást. Bár a versek, szövegek és rajzok zömét magam követtem el, ezek végül mégis inkább kollektív munkák voltak, hiszen részben a tippeket együtt szültük, másrészt mindenki egy-egy színes fordulattal bővítette az első fogalmazványt. A kezdeményező fő tréfamester Szabolcs volt, de Tiborcz Sanyi bácsi vette a lapot, s munkatársaival együtt méltó riválisnak bizonyult.

A neves napon a megszokottnál kevesebb műtét után korai nagyvizitet tartottunk, majd 2 óraker összegyűltünk a műtő előterében. A két osztály teljes személyzete mellett a családtagok, kíváncsi vendégek, sőt rendszerint a kórház igazgatója is megjelent. Voltak szendvicsek, sós kiflik, sütemények, italok (Bambi és sörök), s mindenekelőtt jó és családi hangulat. Kedélyes beszélgetést követően jöttek a maskarás felköszöntők, amelyeknek szigorú koreografiája és szöveggönye volt. A színpalakat magunk rajzoltuk, festettük, a jelmezeket magunk csináltuk, de ha kellett, a jelmezkiöltésből egészítettük ki saját repertoárunkat. Szereztünk parókákat, bajuszokat, szakállakat, amiket – akár a színházban – az akkor még használatos sebészi masztizzal ragasztottunk fel. Ezek a felköszöntők tulajdonképpen rövid színpadi jelenetek (kabarétréfák) voltak, amelyet szimbolikus ajándékatadás követett. Az így fel-fűtött hangulatot tovább fokozta a rivális osztály hasonló felköszöntése. Az emelkedett hangulatú délután úgy hét óra felé ért véget. Ezidő alatt a máskor inkább tartózkodó, nem bratyzó Szabolcs főnök humorhoz értő, nevetgélő társasági lényé (ünnepeltté) változott, akit akár tegezni is szabadott. Egymást követték a viccek, néha még ráadásként tréfás pójtelenetek is születtek. Ezeknek a névnapoknak a hangulata egyedülálló volt, a nyomdafesték biztosan nem tudja őket híven ábrázolni.

Lehetetlen volna az egyes jeleneteket részletesen ismertetni, sőt a viccek értelmét sem mindig értené a mai olvasó, hiszen azok az akkori eseményekhez kötődtek. Az alábbiakban csak vázlatosan utalok néhányra. Szabolcsnak egyszer a „Hülyék intézete” tagjait mutattuk be, mert sokszor hasonlított bennünket a híres Frim Intézethez. Szabolcs Zoltán Szabó Zoltán egészségügyi miniszter kíséretében egyszer Tuniszban járt, ahol tévedésből a plakáton Szabolcs Zoltán fényképe jelent meg a következő felirattal: „Dr. Szabolcs Zoltán magyar egészségügyi miniszter látogatja meg Tuniszt.” Tuniszban különben – Szabolcs elbeszélése szerint – a jónép még akkor is szakasztottan ugyanúgy ülte meg a szamarat s vitette a számmal a batyuját, ahogy az a régi ábrázolá-

sokból kitűnt, mint kétezer éve. Ennek megfelelően araboknak öltöztünk, hogy az egészségügyi minisztert köszöntsük. Máskor bukósisakban és rollerekkel jelentünk meg. A műtő személyzete apácának vagy akár táncosnőnek láttatta magát. Volt, amikor Szabolcs Zoltánt (Szultánt) török szultánnak öltöztettük be, s az alattvalói hódoltak neki. Voltak kártya, sakk és műtői jelenetek, ahol mondásait elevenítettük fel. Például amikor egyik másodasszisztensre – aki kezét-lábát törte a kámpó húzásával – azt mondta, hogy: „X, te csak egy létszám vagy itt, de csak hátráltatsz, nem csinálsz semmit”. Volt, amikor a tekintetes egyetemi tanácsnak maszkíroztuk magunkat, stb.

De talán még hangsúlyosabban készültünk Sándor napra. Ebbe maga Szabolcs is bekapcsolódott. Bikacsontért és péniszért elmentünk a vágóhídra, sőt egyszer én még Budapestre is elmentem, ahol – telefonbeszélgetést követően – az Operaház tűzmesterétől robbanó gyutacsokat kértünk, amelyeket egy-egy óvatlan pillanatokban a társaság között felrobbantottunk. Sanyi bácsinak potencianövelő orvosságokat és módszereket javasoltunk. Miután ő fedezte fel, s pályázat formájában bevezette a Kossuth Zsuzsanna kultuszt, egyízben Kossuth Zsuzsanna egész alakos mellszobrát vittük el neki ajándékba. Ehhez a szilfid termetű Német Zsül öltözött be Kossuth Zsuzsának, akit talpazaton állva, szoborra merevedve egy műtőskocsin toltunk be ajándékként. Volt, amikor a tréfa fő témája Tiborcz Sándor, a vadász volt. Máskor királyként ünneplünk, mert elmesélése szerint Pácsonyban egyik előadása során olyan ünneplésben részesült, mint egy király. Így neveztük el „pácsonyi királynak”. Megint máskor a bíróság vagy az egyetemi tanács ítéletet felettte. (Az előzőben én a „Fatökü Jánost” jelenítettem meg). Egyik évben úrhajósok voltunk, s egy hatalmas rakétát toltunk be, amelynek élén hiányos öltözetű, csinos adminisztrátorunk volt. Talán legemlékezetesebb szereplésünk az volt, amikor a MÁV fűvószenekekarát alakítottuk, de a zenekart is meghívtuk. Vasutas egyenruhákba öltöztünk. Persze lehetőleg úgy, hogy a ruha két számmal kisebb vagy nagyobb legyen a szükségesnél. Ezután „díszoszlop vonalban” felsorakozva, hangszerekkel a kezünkben a Baleseti Sebészeti Osztály folyosója felől léptünk be a műtő előterébe. Trombitálást imitáltunk, de mögöttünk az igazi zenekar játszott. A Baleseti Sebészeti Osztály ablakai recsegték a fortisszimótól. Nehány beteg mankóval, gipsszel kíváncsiskodott, de nem akadt senki, aki felháborodott, feljelentett vagy újságba írt volna. Emlékszem, Szabolcs ment az élen egy könyökét alig meghaladó ujjú vasutas zubonyban. A fején egy a szükségesnél két számmal kisebb vasutas sapka, kezében a tamburmajör vezénylő díszrúdja volt. Elképesztő hatása volt a felvonulásunknak, az emberek szakadtak a nevetéstől.

Nagyon gyakran „kétszakaszos” köszöntő volt. Először egy laposabb, rö-

videbb, színtelenebb felköszöntő (vers vagy csasztuska) hangzott el. Amikor szinte már csalódás volt a jelenlevők között, hogy idén „csak” ennyire telt, akkor jött a meglepetésszerű fő szám. Az előbb említett vasutas zenekar fellépése is így történt. De így volt akkor is, amikor felköszöntöttük Tiborcz Sanyi bácsit, majd a köszöntőben résztvevők leültek. Közben engem előkészítettek egy betegszállító kocsin. Előbb egy derékszögben meghajlított kést ragasztottak ragtapasszal a mellemre, majd Német Zsül kiselejtezett ruhájába bújtam úgy, hogy a kés kiállt belőle. Szakasztottan úgy, mintha az a mellkasomban lenne. Egy lejárt határidejű konzervvért rám locsoltak. Fejemet és egyik szememet is bekötözték. Alig láttam ki a kötésből, amit azért tettek rám, hogy meg ne ismerjenek. Március lévén még nem volt meleg, a hűtőszekrényből kivett vér pedig 4 fokos volt, és már fázni kezdtem a nedves ruhában a kocsin, amíg rám nem került a sor. A megbeszélés szerint két mentős rohant be velem lélekszakadva, s közölték, hogy egy szívenszúrtat hoztak, de – Rejtő Jenő Piszkos Fredjéhez hasonlóan – úgymond nem merték a kést eltávolítani. A fázás miatt – azt mondják – rendkívül sápadt voltam, és Sanyi bácsi valóban azt hitte, hogy egy igazi sérültet hoztak. Szokása szerint rögtön fényképészáért kiállt, mert a sérültekről készült rémes fotókat előszeretettel mutogatta az ismeretterjesztő előadásokon. Aztán hozzám lépett, s félig kigombolta a sliccemet, hogy a hasamat megvizsgálja. Ez is sztereotip mozdulata volt. Mivel a lábam között valami nagyon emelkedett, amit tisztázni akart, ezért a sliccemet tovább gombolta. Amikor azonban már a nadrágomat is kezdte letolni, a sok női munkatárs miatt kezdtem magam kellemetlenül érezni. Ez volt az a pillanat, amikor már nem tudtam a szerepemet tovább játszani. Hirtelen felültem s a lábam közé elhelyezett pezsgőspalackot nyakon ragadva azt mondtam: „Isten éltesse, Sanyi bácsi!” A hatás leírhatatlan volt. A történetet – igazi anekdotaként – azóta több variációban is visszahallottam.

Mindezekből néhány elsárgult fekete-fehér fénykép maradt az utókorra. Ezenkívül néhány rigmus, s pár karikatúra. A jelenetek (egy-egy 7-9 oldalt is kített) és versek terjedelmesek, közlésük sok helyet venne igénybe, s a „beépített” viccek, célzások (néhol malacságok) ma már nem közérthetők. Így az a sorsuk, hogy a bennünket lassan eltemető papírhegyek töltelékeként várják az enyészetet. Csak ízelítőül közlök az alábbiakban néhány részletet.

Sanyi bácsi mániája volt például egyidőben az, hogy a lábbelikre – akkor élettartam meghosszabbítás céljából általánosan – felszögezett sarokvasak kopogása a betegeket zavarja. S volt egy általam rajzolt karikatúra, ahol egyvonásban felsorakoztak a csinos nővérek. Előttük állt Sanyi bácsi. A kép felirata a következő volt: „Emelje meg lábát, Cicababa! Hadd lássam, kopog-e a sarokvasa!”

A versek zöme prózában és dalban íródott ismert dallamokra (csastuska). Soronként vagy kétsoronként más, részben pedig a közös kar mondta el.

A verseket követően mindenféle rendkívüli ajándékokat adtunk át. Ezek zömét tréfának szántuk. Ezek között volt zománcozott fazék, hogy a kivágott gyomorrákokat (az erkélyen elhelyezett „döggút” helyett) abba gyűjtse Sanyi bácsi, és sok-sok aktuális butaság. Mivel Szabolcs mindig egy ócska félcipőben járt a kórházban, 1962-ben egy pár félcipőt vettünk neki, hogy ezentúl ezt viselje. Ám a félcipő mégse került a lábra, a szerelmes régi, kitaposott cipőt tovább hordta. Éppen ezért 1963-ban egy versben visszatértünk az ajándékra:

*„Nem sajnálva időt, pénzt és fáradságot,
Egy pár cipőt vettünk tavaly Zoltán-napra.
Azt reméltük, hogy majd bocskorát átváltja,
S a kórtermek sorát új cipőben járja.
De biz nem úgy történt, ahogy azt reméltük,
A szép új cipőket hiába kerestük.
Sorra találgattuk, mi lehet az oka,
Hogy az új cipőit miért is nem hordja.
Egyik így szól, talán az új évre tartja,
De lábát idén is rút bocskor takarja.
Másik meg azt mondta, nem is olyan régen,
Biztosan eladta a Teleki téren.
De lehet, hogy pénzét – de kínos e strófa –
Mind felemésztette a kandidatúra.
Egyszóval a cipő, rúgja meg a kánya,
Szó, ami szó, bizony eltűnt, mint a pára.
Sokáig kutattuk, hiába kerestük,
Végre cipő titkát mégis felfedeztük.
Mert mit ér a cipő, ha nem hordja soha,
Szekrényben ülepszik, rajt az idők pora.
S mindez csupán azért, oh, mekkora talány,
Mert nincs segédeszköz, cipőhúzó kalány.
Ezért idén bizony, gondoltunk okosat,
Vettünk cipő mellé egy cipőkanalat.
S nehogy elvesztése okozzon problémát,
Megvettük melléje tartalék példányát.
Reméljük, hogy most már nincsen akadály,
Hogy a szép cipőben járjon a kórházba.”*

Tiborcz Sanyi bácsi a megéneklések terén sok tekintetben hálásabb alany volt. A sok közül álljon itt mintának az 1963-as Sándor-napi köszöntő vers:

*Idén Sándor nem meleggel,
Hanem faggyal köszönt be,
Vagy nehéz volt a meleg zsák,
Vagy a hőt nem tette be.
Vagy hogy talán tartson a tél,
Jó vadászat korszaka,
Amikor a vadászbajszról
Sűrűn lóg a zúzmara.
Mert Sanyi bá nem hiába
Fürge tettek embere,
Újabban a vadászatra
Jött neki nagy ingere.
Mert hobbjára sok van néki,
Kergeti a terveket,
Vagy a tervek kergetik őt?
Kitalálni nem lehet.*

*Fényképet gyűjt, szörnyű
sokat, gyilkos baleseteket,
Melytől szülők iskoláján
Dadák szíve megremeg.
Édes szülők ereiben
A magyar vér mind elfagy.
„Vitrinbe zárd gyermekedet,
Őrizetlen sose hagyd.”*

*Az iskolák patronázsa,
Vöröskereszt elnöke,
Híres előadásival
Hét vármegyét járja be.
Szervezi a gyűléseket,
Megnyitókat, vacsorát,
Melyen nőkrők, s ifjúságról
Mond sok igaz adomát.
Autóklubnak fővezére,*

*Igazi úr-vezető,
Akkumlátort tönkretenni
Mínusz húszban szeret ő.
Fő galambász, tyukász,
tikász, építő és tervező.
Önálló baleseti osztályt
„Nyugatot” nélkül tervez ő.¹*

*Beszervez ő minden embert,
Véneket és ifjakat,
Galambjai országszerte
Nyernek első díjakat.²
Tavaly geriátriázott³
Az országban egyedül,
Még az Akadémiának
Is sok gondjába kerül.*

*Halántékán ősz hajszálak,
Hasán tisztos kappanháj,
Nem iszik és nem dohányzik,
Cicababát unja már.
Prosztatája berzenkedik,
Vércukra is ugrálgat.
Így van ez, ha valaki már
Tüllépte a harmincat.*

*Mint már mondtuk, remek
hobby
Járja által a szívet,
Vadászatra adta bizony
Deres fejjel a fejét.
Van puskája és patronja,
Kutyája és agara,
Nem is áll meg csöve előtt
Erdő, mező marada.*

*Nyulak biztosítást kötnek,
Ha a Sanyi lő oda,
Nem hiába Biztosító
Fő szakértő orvosa.
Rebben a vad, futva oszlik,
Ha Sanyi bá megjelen,
Csak nyúlbogó árulja el
A vadat, hogy hol pihent.*

*Sokat kell ám ahhoz járni,
Hogy az ember lőhessen,
Vadásztárstól kölcsönkért vad
Az oldalán fityegjen.
Egy vaddisznót ugyan ejtett,
Azt mondja a népmese,
És a győztes pillanatot
Őrzi is egy képecske.
Végkimerülés előtt állt,
Olyan vén volt az a kan,
Ki a puska durranásba
Ijedtében behalt.*

*Most sem jöttünk üres kézzel,
Hoztunk pörge kalapot,
Eredeti zergetollal,
Rája fűzőld szalagot.
A jelvények teszik bizton
Hitelessé a vadászt,
Ettől lehet ám megtudni,
Ki vadász és ki kanász.
Vadászatnak az elején,
S végén fújjon e kürtbe,
Érces hangja Lehel kürtként
Szálljon a magyar ürbe.⁴*

*Szent Hubertusz nézz le ránk,
És hallgasd meg a mi imánk,
Még száz évig vadászgasson
Hőn szeretett Sanyi bánk.*

1. A főépület nyugati szárnyán is volt eredetileg a baleseti sebészetnek néhány kórterme, amelyet azonban Tiborcz Sándor feladott, mert egyrészt nem volt rájuk szükség, másrészt körülményes volt az átjárkálás.

2. Sok minden más mellett galambászattal is foglalkozott Sanyi bácsi.

3. Az országban az elsők között foglalkozott geriátriával, illetve gertiátriai baleseti sebészettel.

4. Névnapi ajándékként zergetollas vadászkalapot, vadászjelvényeket és vadászkürtöt hoztunk.

Morvay Balázs

Dr. Széll Kálmán, az iskolateremtő

*„Ne légy szeles,
Bár munkádon más keres –
dolgozni csak pontosan, szépen,
ahogy a csillag megy az égen,
úgy érdemes.”*

(József Attila)

A Pécsi Orvostudományi Egyetem 1977. évi elvégzése után, némi kompromisszum eredményeként döntöttem úgy, hogy a Vas Megyei Markusovszky Kórházban elnyert belgyógyászat helyett az aneszteziológiát és intenzív terápiát választom a Soproni Városi Kórházban. Az itt megkezdett szakmai felkészülés második évében Széll Kálmán osztályára jelentkeztem 3 hónapos gyakorlatra, mely a szakvizsgára történő felkészülés részét képezte. Ez volt az első impulzus, mely megerősítette szakmai elhatározásomat, mert Széll Kálmán országsszerte elismert osztályán tapasztalt szakmai és elméleti munka elmélyítette amúgy is erős érdeklődésemet. A következő év tavaszán Széll Kálmán hivatalos tárgyaláson vett részt a Soproni Kórházban, melynek során előre megbeszélte módon találkoztunk. Ekkor kaptam tőle felkérést arra, hogy költözzem Szombathelyre, és dolgozzam az ő osztályán. Természetesen éltem a megtisztelő lehetőséggel, és így egy „vargabetű” után mégis csak a Markusovszky Kórház dolgozója lettem 1981. január 16-tól.

Nem csalódtam döntésemben. Széll Kálmán személyisége olyan szellemet, hangulatot, szakmai színvonalat alakított ki osztályán, mely komoly hatást gyakorolt rám a szakterületen való maradásra. A korábbi bizonytalankodást feledve, véglegesen úgy döntöttem, hogy e szakterület mellett kötelezem el magamat.

Széll Kálmán óriási munkabírása, lendülete, szakmai példája, és nem utolsósorban humora már a 3 hónapos gyakorlat idején is inspirált. Ez tette lehetővé mindannyiunk számára, hogy a folyamatos túlterhelés ellenére intenzíven fejlesszük tudásunkat és tapasztalatunkat mindkét szakterületen. Ő maga rendszeres továbbképzéseket, cikkreferálókat tartott, dolgozatokat íratott velünk. Mindez – érthető módon – különböző reakciókat váltott ki a kollégák köréből, az azonban vitathatatlan, hogy folyamatosan ébren tartotta érdeklődésünket, többünket készítetett arra, hogy magunk is aktívan kövessük a világirodalom-

ban fellelhető újdonságokat, és ezeket megosszuk egymás között. Természetesen ebben sem vett részt mindenki, de hatása alól senki sem tudta kivonni magát.

Kiváló szervezőképessége tette őt alkalmassá arra, hogy elvégezze az aneszteziológia és intenzív terápia szombathelyi meghonosításának úttörő munkáját. Fontos szerep jutott az ő aktív szervezőmunkájának nemcsak a Központi Aneszteziológia és Intenzív Betegellátó Osztály, hanem a Központi Aszeptikus Műtöblook felépítésében és üzemeltetésében is. Utóbbi különösen sok tárgyaló és vezetői készséget követelt meg, hiszen a korábbi, osztályokhoz rendelt műtők általános gyakorlatából kellett központilag szervezett és irányított műtőtraktust létrehozni. Nem kell külön hangsúlyozni, mennyi személyes érdeket sértett ez, és mennyi feszültséget kellett ezzel kapcsolatban levezetnie, nap mint nap kezelnie.

Ez a kettős elfoglaltság, amelyet szerteágazó országos szakmapolitikai tevékenység is tetézett, sajnos jelentős mértékben elvonta őt az osztálytól, de az emlékezetes nagyviziteken, osztályértekezleten és osztályos összejöveteleken szelleme tovább dolgozott. Ilyenkor ismerhettük meg egyénisége nem hivatalos oldalát. Tükrözve széles olvasottságát, sziporkázott az adomákban, viccekben és idézetekben, s a jó fordulatokon együtt mulatott velünk. Számos tőle származó és általa használt idézet motoszkál bennem, melyek jól tükrözik humánus, széleslátókörű személyiségét. Álljon itt néhány a bevezetőben álló, szintén általa használt József Attila idézetén kívül:

„Elképzelhető-e nagyobb bizalom egyik ember részéről a másik iránt, mint mikor valaki beleegyezik abba, hogy a másik fájdalomtalan és önkívületi állapotba hozza, és személyét neki kiszolgáltatja.” (Billroth T.) Az idézet emlékeztet egy másik latin mondásra: „Divinum est opus sedare dolorem.” (A fájdalomcsillapítás isteni cselekedet.)

„Az intenzív osztályon az orvosoknak nincsenek betegei, csak a betegeknek vannak orvosai.” (Széll Kálmán)

„Fel kell venni az intenzív osztályra minden beteget, akinek legalább egy százalék esélye van a gyógyulásra.” (Széll Kálmán)

Az utóbbi tézist sajnos napjainkban kikezdte a költséghatékony gyógyítás kényszere.

Személye nem csak országosan, de nemzetközileg is elismert. Nyelvtudása és jó kommunikációs képessége folytán jó kapcsolatokat épített ki főleg a szomszédos Ausztria, de távolabbi országok szaktekintélyeivel is, mégpedig a jól ismert, nehezen átjárható szocialista határrendszer idején. Ez – amellet, hogy öregbítette hírnevét – hátránnyal is járt. Amikor ugyanis lehetőség nyílt a külföldi munkavállalásra a '80-as évek végén, a '90-es évek elején, nemzet-

közi ismertsége elősegítette számos vállalkozó kedvű kollégánk külföldre távozását. Közülük nyolcan Ausztriában, ketten Angliában, egy kolléganő pedig Japánban dolgozik ma is. A jó szakmai alapoknak köszönhetően mindannyian megállták helyüket az idegen szakmai környezetben.

Iskolateremtő hatásának köszönhetően hárman kaptak osztályvezetői ki nevezést különböző kórházak aneszteziológiai és intenzív terápiás osztályain, közülük ketten, köztük jómagam két intézményben is. A sors érdekes fordulata, hogy a második intézmény ugyanaz a kórház, ahol szakmai pályafutásomat kezdtem, a Soproni Erzsébet Kórház Központi Aneszteziológiai és Intenzív Terápiás Osztálya.

Örömmre szolgál, hogy szerény utódként lehetőséget kaptam Széll Kálmánnal, tanárommal kapcsolatos emlékeim megörökítésére, s hogy eggyel több tényező segítheti elő példaértékű személyiségének megörökítését az utókor számára.

Dr. Szabolcs Zoltán-emlékülés

Általános, Ér- és Központi Szeptikus Sebészeti
Osztály

2003. október 18.

István Lajos

Emlékeim a kiváló sebész professzorról, Szabolcs Zoltánról

Szabolcs egyetemi klinikán nevelkedett. Szerencséje volt, mert főnökei révén számos sebészeti irányzatot tanult. Már Budapesten tudott szívet operálni. Hosszú ideig dolgozott kórbonctanon, amint kivett egy daganatot, lement délután a prospektúrára, és megvizsgálta a szövetet.

Klasszikus műveltségű ember volt, egészen különlegesen jó humorral, ami egészen eredeti módon nyilvánult meg. Sebészi képességeire nézve azt tudom mondani, akármit kértünk tőle, ő meg tudta operálni. Nem hivatkozott arra, hogy ilyen vagy olyan műszere nincs, hasban, mellkasban abszolút járatos volt.

Egyszer olvastam egy amerikai haematológiai folyóiratban egy közleményt, hogy amikor a hasi erekben, vénákban túlnyomás van, akkor azt elvezetik egy úgynevezett sönt ággal, kikerülve a májat. Ábrándoztam, hogy milyen jó dolguk lehet ezeknek az amerikai orvosoknak, mert kezeltem én is hasonló betegeket. Találkoztam két nap múlva Szabolccsal az ebédlőben, megemlítettem neki azt a bizonyos cikket, és megkérdeztem tőle, hogyan lehet valami hasonlót elvégezni Magyarországon. Erre azt mondta, hozzam el neki az amerikai folyóiratot. Megkapta a cikket, elolvasta, két nap múlva azt kérdezte, van-e ilyen betegünk. Volt több is, egyiküket Hencseynénak hívták. Szabolcs erre azt felelte: „Akkor megoperáljuk.” Megoperálta, a hölgy 19 évet élt utána.

Szabolcs Zoltán nagytudású sebész volt, de soha nem próbálta magát nagyon nagy embernek beállítani. Konzíliumban azt is be merte vallani, ha valamely új vizsgálatot nem ismert. Bármelyik orvoshoz odament és megkérte, magyarázza el neki ezt vagy azt. Emberi, orvosi magatartásban is egészen kiváló volt. És nagyon szerény. Helyi érzéstelenítésben műtött egy alkalommal, és beszélgetett a beteggel. Szabolcs megkérdezte az illetőt, mi a foglalkozása. A beteg azt mondta, hogy asztalosmester. „Látja, én is mindig asztalosmester akartam lenni, de csak sebészfőorvos lett belőlem” – szólt vissza nagy komolyan a betegnek. Egyébként kitűnően kárpitozott.

Etikailag is egészen rendkívüli ember volt. Erre is egy példa. Dolgozott Szombathelyen egy beképzelt sebész, aki azt hitte, ő a világ legnagyobb operátőre, és mellel nagyon negatívan nyilatkozott Szabolcsról. Ő viszont nem vette fel a kesztyűt. Az illető orvos hamarosan táppénzcsaló lett, és

elítélték, börtönbe került. A következő hónap elsején Szabolcs megjelent nálam, előadta, hogy az illető orvos börtönbe került, a gyerekei nélkülöznek, s most ő gyűjt nekik. És havonta ugyanezt megtette.

A városi párttitkárnak egyik alkalommal bélvérézése volt. Valamilyen más betegséggel feküdt a kórházban, már egész jól érezte magát, amikor – péntek délután történt – kapott egy bélvérézést. Akkoriban léteztek olyan szabályok, hogy például a városi párttitkárt kinek szabad megoperálnia. Az országos fősebésznek. Hívtuk Szabolcsot, aki szabadkozott, hogy neki nem szabad megoperálnia. A beteg azonban vasárnapra óriási mennyiségű vért vesztített, a fősebész pedig épp nyaralt a Balatonon, s nem akart lejönni Szombathelyre. Azt mondta, miért jöjjön Szombathelyre, Szabolcs ugyanolyan jól megoperálja a párttitkárt, mint ő. Erre már Szabolcs sem tudott kitérni a műtét elől, simán megoperálta a párttitkárt, pedig patakozott a hasából a vér.

Amíg Szabolcs itt dolgozott Szombathelyen, minden évben napirenden volt, hogy valamelyik egyetem elviszi. Többször utaztam vele egy gépkocsiban, mert a pécsi államvizsga bizottságnak mindketten tagjai voltunk. Egyszer elmondta, hogy nagy gondban van, mert egyszerre ürült meg a debreceni és a pécsi katedra, de nincs képe egyszerre mindkét helyre beadni a pályázatát. Arra gondolt, a főbészről kér tanácsot. Így is lett. Amikor újból találkoztunk, elmesélte, hogy volt a főbésznel. Elmondta neki, hogy nem tud dönteni a két város között, ugyanis Pécsen nagyon szép a város, de ronda a klinika, Debrecenben viszont nagyon ronda a város, de nagyon szép a klinika. A fősebész így igazította el: „Zolikám, ne csinálj magadnak ebből gondot, idejében tudodra fogják adni, hogy te hova akarsz menni.” És nem ment sehova. Így mentek akkor a dolgok, vagyis megfűrták. Szabolcs maradt Szombathelyen.

Szabolcs csodálatos vicceselő is volt, igazi társasági ember. Azt hangoztatta, hogy ő mindenkit meg tud nevetetni. Fogadtam vele, hogy engemet aztán nem. Akkor halt meg az egyik osztályvezető főorvos felesége, aki nagyon ájtatos, vallásos hölgy volt. Szvoboda igazgató úr nem szeretett temetőbe járni, mindig mást küldött maga helyett. Megkérte Szabolcsot és engem, hogy mi képviseljük a kórházat a temetésen. Akkoriban magunk vittük a koszorút, Szabolcs fogta az egyik oldalon, én a másikon. Épp akkor, amikor a koporsót leeresztették, felnéztem Szabolcsra, aki olyan fura, iszonyatosan fájdalmas részvétpofát vágott, hogy azt hittem, rosszul lesz. Akkor lehajolt hozzám, és azt mondta: „Ha most elordítod, hogy éljen Rákosi, adok 50 forintot.” Ez annyira váratlanul ért, és olyan komikus volt abban a gyászos hangulatban, hogy bele kellett harapnom a nyelvembe, nehogy felnevessek. Ez is Szabolcs Zoltán, a híres sebész professzor volt.

Egy másik alkalommal a berlini kulturális intézet igazgatója feküdt a kórházban, mivel szombathelyi volt. Valami különleges vérmérgezéses állapot miatt hármunkat hívtak konzíliumba, Szabolcsot, Magyar Imre professzort Pestről, meg engem. Magyar Imre lejött a vasárnap reggeli gyorsvonattal, megcsináltuk a konzíliumot, utána elmentünk ebédelni az Isis Szállóba, ami akkor újnak számított Szombathelyen. Magyar Imre és Szabolcs évfolyamtársak voltak, baráti beszélgetés zajlott köztük. Magyar Imre megkérdezte tőle, egészségileg hogy van. „Jól vagyok, csak mindig attól félek, hogy gyomorrákom lesz, korán meghalok, és nem lesz, aki a gyermekeimet felnevelje” – felelte Szabolcs. A kisebb fia még viszonylag fiatal volt. Arról folyt aztán a beszélgetés, hogy a litániában azt imádkozzák: „A gyors és készületlen haláltól ments meg, uram, minket”. Szabolcs kifejtette, hogy ez szerinte egy nagy marhaság, mert a jó halál a gyors és készületlen halál. Ezt részletesen ki is fejtette és megindokolta. Végül ez jutott neki osztályrészüil.

Volt még egy utóélete is ennek a beszélgetésnek, ugyanis Szabolcs fejtegetéseire Magyar Imre azt mondta: „Zolikám, ha a gyerekekkel egyszer valami gond lesz, akkor forduljatok hozzám”. Magyar Imre volt az I. Sz. Belklinika igazgatója Budapesten. Akkoriban a legdivatosabb, a legfontosabb, a legjobb magyar belgyógyász, könyvek sorozatát írta.

Meghalt Szabolcs, eltemettük, három nap múlva mondtam a fiának, Pityunak, hogy felmegyünk Magyar Imréhez. A professzor egy órát váratott bennünket, s mivel csak pár hónap telt el az imént emlegetett ebédétől, feltételeztem, hogy jól emlékszik még az ott elhangzottakra. Kifejtettem neki, hogy Pityu most végez, hely kell neki. Erre azt tanácsolta Magyar Imre, menjek be a minisztériumba, nekem ott jó ismerőseim, kapcsolataim vannak, szerezzek egy kulcsszámot – akkoriban így mondtuk – és akkor talán lesz helye a Pityunak. Én ott majdnem megsemmisültem a meglepetéstől, de megköszöntem a tanácsot, és porig alázva kijöttem.

Elmentünk Szabolcs egy másik, akkor már professzor évfolyamtársához, aki tanszékvezető volt, és akivel nem voltam különösképpen szoros kapcsolatban. Kértem a titkárnőjét, hogy bejuthassunk. Sikerült. Ugyanazt elmondtam neki, mint korábban Magyar Imrének. Erre így szólt: „Itt van a fiókomban egy boríték, ha Szabolcs Pityunak bármire szüksége lesz, ha állás kell neki, akkor az én klinikámon megkaphatja”. Ez egy igazi, teljesértékű barát volt. Egyébként endokrinológus. Így került arra a klinikára egy hónapon belül Szabolcs Pityu, és lett az ország ma legjobb endokrinológusa.

Szabolcs halála óriási veszteség volt a kórháznak, s ami még megjegyzendő, nem jött utána méltó utód.

Márkus Béla

Dr. Szabolcs Zoltán, az iskolateremtő sebész

*„An erudite head speaks after death also”
(Egy tudós elme a halál után is sugárzik)
Beger, H.G.: World J. Surg. 1997,21,129.*

A XIX. század második felében a sebészet kialakulását és fejlődését több tényező határozta meg. Lehetővé vált az inhalációs narkózis, valamint a helyi érzéstelenítés elvégzése, kialakultak az asepsis és antisepsis szabályai. A döntő szerepet játszó tényező az alapvető műtéttechnikai fogások – vérzéscsillapítás – kialakítása volt. A XX. század első felével szemben a második világháború után, az 1950-es években döntő momentumok következtek be:

- shock ellenes küzdelem lehetősége,
- konzervált vérrel való csepptranszfúzió adása,
- hypothermiában végzett műtéti tevékenység,
- antibiotikumok adásának lehetősége,
- intratrachealis gépi narkózis végzése (izomrelaxánsok adása, aneszteziológus orvosok megjelenése),
- vérzéscsillapító eljárások tökéletesítése,
- szív- és érsebészet kialakulása – szívkátéterezés, angiocardigraphia, aortographia, szívmonitor, thrombendarteriectomia, bypassok,
- műtéti technika fejlődése – atraumaticus tűk, szövetbarát anyagok megjelenése.

Szabolcs Zoltán sebészeti tevékenységének kiteljesedése erre az időszakra esett. Az ország egyik vezető sebésze lett. Jó elméleti felkészültségét páratlan kezűgyesség egészítette ki. Nemcsak mint orvos, hanem mint ember is kiváló volt, humánus, mindig segíteni akaró. Egyike volt még (vagy talán az utolsó képviselője) azon reneszánsz típusú polihisztor sebészeknek, akik a „nagy” általános sebészet valamennyi ágát magas szinten uralták, művelték. Szombathelyen új műtéti eljárásokat és számos műtéttechnikai újítást vezetett be. Ő végezte először Szombathelyen a következő sebészeti beavatkozásokat:

- nyelöcsöműtét,
- total gastrectomia, fundectomia (több ízben thoracolaparotomiából),
- duodeno-pancreatectomia,
- Dixon-műtét,
- splenectomia,

- embolectomia,
- porto-cavalis anastomosis,
- thoracalis és lumbalis sympathectomia,
- laminectomia,
- choledochoduodenostomia.

A sebészeti osztály fejlődéséhez hozzájárult, hogy új diagnosztikai eljárások is bevezetésre kerültek: arteriographia, aortographia, splenoportographia, retroperitonealis pneumographia, lymphographia, pancreaticographia.

1952-ben, amikor kinevezést nyert a szombathelyi sebészeti osztály élére, az urológia, mellkassebészet és szájssebészet a nagy sebészetről már levált. 1953-ig az ortopediai osztályt is ő vezette. A baleseti sebészet 1953. január 1-jén lett önálló osztály 88 ágygal. Az általános sebészet ágyszáma 75 volt, amely 1965-ben 84-re, majd 1969-ben 94-re nőtt. Az elbocsátott betegek és az átlagos ápolási napok száma a következőképpen alakult:

1955	1693	14,0 nap
1951	1766	14,3 nap
1965	2164	13,3 nap
1970	1890	16,1 nap

A műtéti számokat illetően a mennyiségi adatok nem utalnak a műtétek minőségi összetételére. 1946-ban 1445 műtét történt, 1951-ben a műtétszám 2465 volt. 1953-ban az osztályról levált a baleseti sebészeti ellátás, s 1952-1965 között éves átlagban 1500-2000 műtéti eset fordult elő. 1966-ban megnyílt a Megyei Rendelőintézet, s ettől kezdve a kis ambuláns műtéteket itt végezték évente mintegy 300-400 esetben. 1966-tól a műtétek száma éves átlagban 1700-2500 között volt. A műtéteket a jelenlegi septikus műtőben végezték, ahol 3 műtőasztal volt felállítva. Kettő szolgált az aseptikus műtétek végzésére.

Dr. Szabolcs Zoltán egy korszerű, az adott kor sebészeti színvonalát képviselő sebészetet honosította meg Szombathelyen. Működése idején a Markusovszky Kórházban egyetemi szintű klinikai sebészeti ellátás folyt. Ennek kiteljesedését megakadályozta váratlan és hirtelen halála. Ha nem történnik ez a tragikus esemény, még pár évet dolgozhatott volna, s ma már nem tudjuk, de sohasem tudhatjuk meg, hogy még mi újat tudott volna kihozni magából. A hazai sebészet egyik legkiválóbb alakját alkotó élete teljében ragadta el a halál. De személyében a megyei kórház is 75 éves történetének egyik legnagyobb egyéniségét veszítette el.

A sebészeti tevékenységre vonatkozó legfontosabb következtetések a műtéti statisztikák elemzéséből vonhatók le. A táblázat a régi műtőkönyvek alapján feldolgozott négy év adatait mutatja.

**Műtéti statisztika a gyakorlatban előforduló és fontosabb műtétet indokló
betegségcsoportokról. (1955-1969)**

Megnevezés	1955	1960	1965	1969
Pajzsmirigy	69	52	42	21
Nyelőcső	5	9	7	-
Emlő	26	40	34	42
Gyomorfekély (resectio)	136	115	117	98
Gyomordaganat (radikális műtét)	24	61	30	39
Gyomor inoperábilis műtete	6	12	29	25
Epehólyagkővesség	92	98	80	86
Vékonybél	10	4	2	6
Vastagbél	7	14	17	18
Végbél	12	29	31	21
Aranyér	38	57	75	52
Hasnyálmirigy	5	15	12	6
Lágyéksérv	261	238	285	165
Vakbélgyulladás	239	247	374	379
Visszér	67	87	94	93
Lépertávolítás	-	4	-	2
Embolectomia	-	2	1	3
Lumbalis sympathectomia	-	3	11	-
Felvett betegek száma	1 752	1 811	2 219	2 041

A pajzsmirigy műtétek száma az évek során csökkent, bár a balesetsebészeti osztály, ahol általános sebészeti műtéteket is végeztek, jelentős számú strumaműtétet végzett. Szabolcs Zoltán rendelkezett mellkasebészeti jártassággal is, így új profilként a nyelőcsőműtétek is megjelentek az osztályon. A nyelőcső colonopótlására is található adat.

Az emlődöntések száma az évek során jelentősen nem változott. A gyomorbetegségek sebészeti kezelése az osztály fő profilját alkotta. Már az 1950-51-es évben történtek törekvések a radikálisabb, resectios eljárások felé a fekélybetegség kezelésében, de 1952-től az évente ulcus miatt végzett gyomorresectiók száma a 100-at is meghaladta. 1943 előtt évente átlag 8-10 gyomorresectiót végeztek, és elfogadott megoldás volt a gastroenteroanastomosis végzése. A gyomorrák kezelésének területén – köszönhetően Szabolcs Zoltán munkásságának – komoly előrelépés történt az 1935-1938. évek-

hez képest, amikor az operabilitás 62 százalék, a resecabilitás 7 százalék volt. 1953-1956 között az operabilitás 90,9 százalék volt, a resecabilitás pedig meghaladta az 50 százalékot. Osztályvezető főorvossá való kinevezése utáni két évben gyomorcarcinoma miatt 79 radikális műtét történt, amelyek közül 34 totalgastrectomia volt. Ilyen műtéti megoldást azt megelőzően nem is végeztek az osztályon. A gyomor reservoir funkcióját pótló műtétek közt Szabolcs nevéhez fűződnek az úgynevezett „pipa I.” és „pipa II.” megoldások. „Gyomorrák” című könyvéből az első tízéves szakasz összesített eredményét a táblázat mutatja.

A gyomorrák gyógyításának eredményei (1952. 04. 01-1962. 03. 31.)

Összes eset	Operabilitás (%)	Resecabilitás (%)	Resectiók száma	Total-gastrectomia		Fundectómiák száma	Mortalitási százalék			
				száma	százaléka		Resectio	Total-gastrectomia	Fundectomia	Összes
648	95,7	56,2	214	75	21,9	53	8,9	25,3	25,6	15

Gyomorrákos betegek túlélésének százalékos aránya

Resectio	Total-gastrectomia	Fundectomia	Pozitív nyirokcsomó	Negatív nyirokcsomó	Összes radikális műtét	Összes eset	Radikális műtétek 10 éves túlélése
32,7	16,7	21,5	11,7	53,1	27,4	14,8	20,2

Az operabilitás, resecabilitás és a túlélési eredmények – összehasonlítva az irodalmi adatokkal – az adott időszakban kiemelkedőek voltak, de ma sem kellene velük szégyenkezni. A lymphadenectomia anatómiai alapjainak leírása, műtéti technikájának ismertetése rendkívül modernnek tartható, és ma is korszerű ismeretek nyerhetők ezzel a területtel foglalkozó közleményeiből, könyvéből. Az epeköbetegség miatt végzett műtétek száma az előző időszakhoz képest kétszeresére, majd háromszorosára nőtt, tehát a sebészeti kezelés elfogadottá vált, a cholecystectomy rutin műtét lett, sőt a choledochotomia is. A végbélrák kezelésében történtek kísérletek a Kraske műtéttel (sacralis anus), majd a mély, anterior resectiókat és „áthúzásos” műtéteket is végezték, szem előtt tartva a musculus sphincter ani externus megtartásának fontosságát. A

hasnyálmirigy műtétek között szerepelnek duodeno-pancreatectomiák. Külön közleményben foglalkozott a rendkívül nehéz terület sebészeti kezelésével. 1953 és 1958 közötti 99 műtét eredményét elemezte. Hangsúlyozta, ami ma is általánosan elfogadott, hogy a mechanicus sárgaság megoldására nem kell bevezető műtétet végezni. Felvetette a total pancreatectomia szükségességét a sebészeti szövődményt magába rejtő pancreato-enteralis anastomosis elkerülésére, de leírta a Wirsungo-jejunostomia általa biztonságosnak ítélt műtéti megoldását is. Hat év alatt kilenc duodeno-pancreatectomiát végzett. A haematológiai osztály szakmai fejlődése vetette fel a splenectomia végzésének szükségességét, amely új műtéti beavatkozásként jelentkezett. Végzett embolectomiát és lumbalis, illetve thoracalis sympathectomiát.

Szabolcs Zoltán sebészi munkájának bemutatása nem lenne teljes, ha nem beszélénk munkatársairól, tanítványairól. A következő táblázat a kórház 1958. évi osztályok szerinti tagozódást mutatja be az osztályvezető főorvosok nevével feltüntetve. Az osztályok együttműködését kölcsönös segítőkészség, baráti viszony jellemezte.

Vas Megyei Tanács Markusovszky Lajos Kórházának osztályok szerinti tagozódása 1958-ban

<i>Osztály megjelölése</i>	<i>Osztályvezető főorvos</i>
I. Sz. Sebészet	Dr. Szabolcs Zoltán
II. Sz. Sebészet	Dr. Tiborcz Sándor
I. Sz. Belgyógyászat	Dr. Vásárhelyi Béla
Szülészet-Nőgyógyászat	Dr. Takátsy Tibor
Csecsemő-, Gyermekgyógyászati- és Gyermekfertőző Osztály	Dr. Frank Kálmán
Betegotthon (Acsád)	Dr. Stubenvoll Ferenc
Bőr- és Nemibeteg Osztály	Dr. Hargita Géza
Elme- és Idegosztály	Dr. Tanka Dezső
Fül-, Orr-, Torok- és Gégeosztály	Dr. Czeizel János
Felnőtt Fertőző Osztály	Dr. Nagy Margit
Ortopédiai Sebészeti Osztály	Dr. Barta Ottó
Onkológiai Osztály	Dr. Kocsis Sándor
Szájsebészeti Osztály	Dr. Orsós Sándor
Szemészeti Osztály	Dr. Miklós Andor
Tbc Belgyógyászati Osztály	Dr. Szvoboda Jenő
Tbc Gyermekgyógyászati Osztály	Dr. Nagy Margit
Tüdősebészeti Osztály	Dr. Tóth Jenő

Tbc Betegotthon (Szombathely)	Dr. Rozgonyi Piroska
Tbc Betegotthon	Dr. Sényi Imre
Urológiai Sebészeti Osztály	Dr. Zoltán Tibor
Kórszövettan és Kórbonctan	Dr. Kádas László
Központi Laboratórium	Dr. Solymoss Béla
Röntgen Osztály	Dr. Hutás Imre
Vértranszfúziós és Haematológiai Osztály	Dr. István Lajos

Az orvosmunkatársak neve, akik az általános sebészeti osztályon dolgoztak 1952-1970 között:

Dr. Borsi Gyula	Dr. Horváth Zsuzsanna
Dr. Domján János	Dr. Lubics György
Dr. Gaál Csaba	Dr. Mangliár Károly
Dr. Mazur Sándor	Dr. Tamás Endre
Dr. Németh Lajos	Dr. Tiborcz Sándor
Dr. Németh László	Dr. Torjai Valter
Dr. Németh Gyula	Dr. Vártok Jenő
Dr. Szabó Judit	Dr. Vukán Ferenc

Tanítványai közül többen osztályvezetői kinevezést kaptak:

Dr. Tamás Endre	Celldömök	1961
Dr. Széll Kálmán	Szombathely, IBO	1968
Dr. Németh Gyula	Csorna	1973
Dr. Lubics György	Nagykanizsa	1975
Dr. Németh Lajos	Körmend	1977
Dr. Németh László	Keszthely	1980
Dr. Gaál Péter	Sárvár	1983
Dr. Mazur Sándor	Körmend	1988

S utóbbiak valamennyien kiváló sebészeti osztályokat működtettek Csornától Nagykanizsáig. És akkor még nem beszéltünk dr. Széll Kálmánról, aki hazai értelemben is az aneszteziológia és az intenzív ellátás egyik úttörőjének, valamint legkiválóbb hazai művelőjének számított Szabolcs. Tanítványainak, volt munkatársainak többsége már nincs az élők sorában, viszont a kezei közül kikerült vezetők nagyrészt még közöttünk vannak.

A jelen időszak adta viszonyok és gazdasági problémák között nem könnyű a Szabolcs Zoltán által képviselt emberi és szakmai értékeknek, a Szabolcs Zoltán-i örökségnek megfelelni. 1955-ben egy előadásban foglalta össze azokat a tényezőket, amelyeknek szervezetileg biztosítva kell lenniük, hogy a sebészet vívmányai a gyakorlatban alkalmazhatók legyenek. Úgy gondolom, ma sem haszontalan felsorolni az általa megjelölt feltételeket:

- álljon mindenekelőtt megfelelő számú kórházi ágy rendelkezésre,
- kielégítő legyen a felső- és középkáderekkel való ellátás,
- legyen mód minden sebész számára a szakma újabb vívmányainak elsajátítására, a továbbképzésre,
- legyenek meg a szakma műveléséhez szükséges technikai és közegészségügyi feltételek,
- legyenek meg a betegek ellátásához elengedhetetlen különleges és terápiás eszközök.

Dr. Szabolcs Zoltánban megvoltak azok a tulajdonságok, amelyeknek minden ma dolgozó sebészt jellemezni kellene:

- intellektuális képesség ahhoz, hogy lépést tudjon tartani a biológiai tudományokkal,
- érzelmi stabilitás, amely lehetővé teszi a testi és lelki megterhelések elviselését,
- manuális technikai felkészültség a műtétek elvégzéséhez.

Rubányi Pál az Orvosi Hetilapban dr. Szabolcs Zoltán halálakor a következőket írta: *„Ahogy a hatalmas tölgyfát villám sújtja, és az derékban eltörik, úgy ölte meg hirtelen, váratlanul, kegyetlenül egy motorkerékpár a kiváló magyar sebészt, dr. Szabolcs Zoltánt.”*

Ma, amikor az orvosi döntéseket időnként a várható költségkihatások is befolyásolják, és nem mindig jut érvényre a hippokrateszi eskü alap gondolata, valamint az a paradoxon, hogy „az orvos relatív lelki nyugalmanak egyetlen biztosítója a betegéért” – és nem a HBCS pontok miatt – „érett állandó nyugtalanság”, nagyon nehéz a Szabolcs Zoltán által felállított követelményeket teljesíteni, és az általa képviselt magas szakmai, továbbá etikai szintnek az ő szellemében megfelelni.

Az osztály hagyományai és Szabolcs Zoltán elévülhetetlen érdemei miatt a gyomorrák gyógyításában igyekeztünk az általa felállított elvek szerint tovább dolgozni. Jelenleg már 40 év betegeinek adatai állnak feldolgozva rendelkezésünkre.

A teljes gyomoreltávolítást a modern varrógépek segítségével (Auto Suture Premium Plus CEEA, Proximate ILS Straight Intraluminal Stapler Ethicon Endo Surgery) – a radikalitási elvek feladása nélkül – az esetek döntő többsé-

gében abdominális behatolásból végezzük Rochard-Aesculap retractor segítségével. A radikális műtétek során elvégezzük a lymphadenectomiát, amelyen a japán beosztás szerinti I-II. nyirokcsomó csoport eltávolítását értjük.

A resecabilitási rátát sikerült emelni. A teljes gyomoreltávolítások relatív száma két ötéves periódust összehasonlítva – 1990-1994 és 1995-1999 között – 8,6 százalékról 42,9 százalékra nőtt.

**Gyomortumorok operabilitásának és resecabilitásának alakulása
(1952. 07. 01. – 1962. 06. 30; 1974 – 2003)**

		1952-1962	1974-1983	1984-1993	1994-2003
Radikális műtét	n	342	142	190	212
	%	55,3	36,1	48,4	62,2
Palliatív műtét	n	128	102	71	80
	%	20,7	25,9	18,1	23,5
Explorativ laparotomia	n	148	149	132	49
	%	23,9	37,9	33,4	14,3
Összes műtét	n	618	393	393	341
Operabilitás	%	95,4	91,2	93,3	-
Resecabilitás	%	55,3	36,1	48,4	62,2

Eredményeinkről – gyomordaganatok kezelése, korai carcinoma kérdése, gyomorlymphoma terápiája – több közleményben számoltunk be.

Szabolcs István, Szabolcs Károly

Apánk

Elmondása szerint azért költözött Szombathelyre, mert nem tudott aludni a Gellért térről a Bartók Béla útra beforduló villamoskerekek visító zajától. Azért más is lehetett. 1952-t írtunk. Egy német feleség (igaz, már kb. 10 éve Magyarországon), egy politikai okok miatt bebörtönzött testvérbáty. Az egyetemi karrier nem látszott biztosnak, bár mindenki kiváló sebésznek tartotta, de nem juthatott előre a számlélrán. A szombathelyi fogadtatás szívélyes volt. Rövid idő alatt sikerült bizonyítania sebészi kvalitását egy-egy helyi párt- és állami potentátoron végzett műtéttel is, aminek következtében kényelmes lakásba költöztünk.

Fura kis világ volt akkor Szombathelyen, a határsáv miatt a világ végére szorult polgári (akkor még) kisvárosban. Hús nemigen volt, de kosztümös bálók igen (atyánk egyszer menyasszonynak öltözött). Pártagnak kellett lenni, békekölcsönt kellett jegyezni, de szinte valamennyi baráti orvoscsaládnál volt otllakó cselédlány (háztartási alkalmazott, bejelentett, munkakönyvvel, nem úgy ám, mint a mai elfeketedett gazdaságban). A feleségek többsége htb, azaz háztartásbeli volt, akik kora délutánon traccspartira (kávé, sütemény, cigaretta) érkeztek egymáshoz. Biciklin.

Apánkra a mértékletesség (vacsorához egy hosszúlépés, de csak egy harántújjnyi – mutatta – bort tölthettünk) és a csendes humor volt jellemző. Szeretett sakkozni (egy ízben megyei bajnok lett), és hetente egyszer hajnalig tarokkozott. Legnagyobb ismert nyeresége 80 forint volt (tarokkon nem lehet uradalmat elveszteni, különösen akkor nem, ha tizfilléres alapon játsszák).

Ha azt kérdezik, mire tanított bennünket, a fiait, a válasz egyértelműen az, hogy semmire nem tanított. Talán mutatott ezt-azt, amelyikünknek a befogadásra hajlama, kézügyessége volt. Mutatott asztalosságot, kőműveséget és mindenféle olyat, amivel kiváló manualitása folytán szívesen foglalkozott. De az életet nem magyarázta, felhalmozott bölcsességeket – ha voltak is – át nem adott, és egyáltalában eléggé keveset beszélgetett velünk. Ennek oka eléggé zavaros életritmusa lehetett. A kórházból hazatérve délután lefeküdt aludni. Ilyenkor az udvaron nem volt szabad hangoskodni, randalírozni, üvöltözni, verekedni, azaz semmi jót nem lehetett csinálni. Fél nyolckor volt a vacsora, majd apánk dolgozni kezdett, akár éjfélig is. Anyánk kényszerű titkárnői minőségében vele tartott, persze a délutáni alvás nélkül.

1957 körül apánk régi és sokat hangoztatott álma valósult meg, ágyból nézhette a mozit a megindult televíziós adások jóvoltából.

Az évek során egyre intenzívebben ásta bele magát választott fő tudományos témájába, a gyomorrák kutatásába. Minthogy a sebész kollégák segítségével Vas megye valamennyi felismert gyomorrákos betegéről információt szerezhetett, egyedülálló epidemiológiai felmérés született. Műtéti eljárásokat dolgozott ki, kandidátusi disszertációt, azután abból könyvet írt.

Közben új szerelem is jött, Velem. Egy kis ház, majd egy hozzáépített nagyobacska toldalék, ahol mindig volt valami csinálnivaló, építenivaló, javítanivaló. A cáki kőbánya kék kövei szépek, de nem könnyű belőlük falat rakni. Le is omlott a kőműves oszlopa, de az, amelyiket apánk emelt, máig is tartja a házat.

Sebészi manualitását mi, a fiai nem tudjuk felmérni, mert egyikünk ma ugyanolyan fajta ezermester, mint ő volt, de nem lett orvos, a másik meg – bár orvos lett – kifejezetten ügyetlen.

Ez utóbbi mégiscsak látta operálni. Imponáló volt, ahogy egyetlen hosszú, pontos mozdulattal nyitotta fel a hasat, elegánsan elkerülve a köldököt. A következő mozdulat során a szike átvágta a faszciát, a hasüregbe jutott, de nem okozhatta a belek sérülését, mert egy leveseskanalat tartottak alá. A szemlélőt ámulatban ejtette ennek a technikának a nemes egyszerűsége. A többórás kampózás során a medikus fiúban azonban véglegessé vált a sebészet iránti averzió, amelyet az előzetes, szükségszerű tízperces bemosakodás már meg-alapozott.

A gyakorlatát töltő medikus úgy látta, hogy az általános sebészeti osztályon a hangulat barátságos volt, legalábbis nem volt érezhető feszültség a levegőben.

A főnököt egyértelműen tisztelet övezte és talán szerették is, de nem próbáltak bratyizni vele.

A mindent megengedő viccelődések helye a Sándor- és Zoltán-napi köszöntés volt, amikor is a sebészeti és traumatológiai osztály zajosan, maskarában, versikékkal, csasztuskával éltette a a szomszéd osztály főnökét szinte az egész kórház – mint közönség – előtt. Ma már ilyen nehezen képzelhető el.

Élete utolsó évtizedeiben apánk valószínűleg elérte mindazt, amit szeretett volna, kitüntetés, vezető helyet a sebész társadalomban, és – amire leginkább vágyhatott – egyetemi tanári címet. A katedra elsőre nem sikerült, és amikor később több helyen is felajánlották, már inkább Szombathelyen szeretett volna maradni.

Szakmai és tudományos teljesítménye csúcsán szakadt meg élete, de biztosak vagyunk abban, hogy teljes életet élt. Nekünk soha nem mondta, hogy boldog ember, csak látszott rajta.

Ha látjuk szobrát a kórház kertjében, meglepődünk a szigorú tekintettől, mert mi nem láttuk szigorúnak a tekintetét, de kimondottan jóságosnak sem. Hanem inkább nyugalom és bujkáló vidámság volt benne.

Fájdalmat és űrt okozott a halála, azután az évek – ahogy mindig – bele-nyugvást hoztak. A visszaemlékezés ma olyan, amilyenek hallják vagy olvas-
sák: a szeretetet már átszövi a vidámság. Ő is ilyen volt és békében nyugszik.

Apánk emlékét őrzik azok, akik ismerték, őrzik a kórház, a város, a megye.
Köszönet érte.

És köszönet azoknak – és itt elsősorban István Lajos professzorra gondolunk – akik apánk halála után segítették családjunkat, és még a mi utunkat is egyengették, amikor kellett, az elején.

Németh Lajos

Dr. Szabolcs Zoltán tanítványa voltam

Egyetemi éveim nyári szünetében Szabolcs és Tiborcz főorvos megengedték, hogy a sebészeti osztályukra bejárhassak, ugyanis különleges vonzalmam volt a sebészethez. Szigorló évemben Szabolcs főorvos meghívott osztályára, ahol 1960. október 1-jén kezdtem segédorvosi ténykedésemet. Nagyon jól vezetett és szervezett kollektívába kerültem. A munkatársak egymást becsülve és segítve törekedtek a minél jobb betegellátásra. Ismeretlen fogalom volt az osztályon az egymás marása, a rábeszélés, a féltékenység. Legfőbb szempont a beteg tisztelete, szolgálata volt. Ahogy Szabolcs főorvos hangoztatta: „A betegnek hinni kell, a betegnek mindig igaza van”. A szakmában nem ismert megalkuvást. Példát mutatott az etikus magatartásban, a betegek szolgálatában. Műtéti technikában, megoldásokban, rögtönzésben felülmúlhatatlan volt. Véleménye szerint a sebészetet nem megmagyarázni kell, hanem sokat kell asszisztálni, figyelni, tanulni. „Lesd el a műtét közben történeteket!” – szokta mondani. Ez könnyű volt, mert a műtéteket mindig ugyanabban a sorrendben, ugyanazokkal a műszerekkel és vértelenül végezte.

Mindenkor számíthattunk rá, ha műtét közben elakadtunk, bátran kérhettünk segítséget. Egy rossz szó nélkül beszállt a műtétbe, és megoldotta a problémát. „Na, folytassátok!” – mondta.

Etikai nagyságát mutatta, hogy sohasem közölte sem a beteggel, sem a hozzátartozóval, hogy a műtét nehezét ő végezte. Erre nem volt szüksége, mert mindnyájan elismertük szakmai tudását és nagyságát. Szabolcs főorvosra mindenki felnézett. Nemcsak azért, mert 2 méter magas volt, hanem az emberre, szakmai tudására, lelkiismeretességére, a beteg szolgálatát mindeknek felett képviselő orvosra. Szerette munkatársait, ha kellett megvédett bennünket. Fogékony volt, kész volt minden új befogadására, ami a jobb betegellátást szolgálta. 1964-ben jelentek meg az első közlemények a bélvarrógépről. Szerzett egy gépet és azt mondta: „Lajos, menj le a boncterembe, s kadáveren tanuld meg, és gyakorold be a gép használatát, utána mutasd meg nekem élőben!”

Teljes gyomorkiirtás utáni nyelőcső-bél anasztomózist készítettünk több mint 100 betegnél varratelégtelenség nélkül. Ezután a vastagbél anasztomózis készítését is elkezdtük hasonló jó eredménnyel.

Örömmel mentünk a munkahelyünkre. Korrekt volt a munkatársak között a kapcsolat. Egymást segítve, becsülve, jó hangulatban végeztük munkán-

kat. Főnökünkötől nem vártunk elismerést, ugyanis többször hangoztatta: „Azért dicsérjelek, mert a kötelességedet végzed?”

Az osztályon elvárás volt az állandó szakmai képzés, közlemények írása, külföldi cikkek fordítása, figyelemmel kísérése. Az orvosok, munkatársak között nem folyt szakmai vetélkedés, mindenki kapott lehetőséget, hogy írjon szakcikket szakmai folyóiratokban, elsősorban a Magyar Sebészetben.

A Szabolcs-iskola minden orvosa városi kórházakban osztályvezető főorvos lett.

A szakmában „sziklaszilárd” főorvos szívesen vett részt az osztály egyéb rendezvényein. Felejthetetlenek a „Sándor-Zoltán nap”-i köszöntők, komédiázások. Ilyenkor minden résztvevő – élükön a két főorvossal – a koreográfiának megfelelően jelmezbe öltözött. A két osztály minden dolgozója részt vett a jókedvű, vidám ünnepségen.

Több hobbyja volt. Megyei sakkbajnok, híres tarokkjátékos. Egyik fő szerelme, kedvtelése a velemi sziklakert építése volt a kertjében csörgedező patlak mellett.

Örömmel töltött el, hogy a Markusovszky Kórház fennállásának 75 éves évfordulója alkalmával Dr. Szabolcs Zoltán-emlékplakettet adományozott részemre a kórház vezetése a Vas megyei és a szombathelyi betegek érdekében végzett kimagasló gyógyító munkáért.

Dr. Szabolcs Zoltánra, tanítómesteremre mindig tanítványi tisztelettel és hálával gondolok. Neki köszönhetem sebészi karrieremet és azt, hogy egész pályafutásom alatt a legszebb hivatást hobbyként művelhettem.

Tanítványaimnak továbbadtam a Tőle örökölteket, tanultakat a betegek érdekében.

Kántor Elemér

Az embereket szolgáltam

1977-ben pályáztam az Általános Sebészeti Osztály osztályvezető főorvosi állására. Addig a Budapesti Orvostudományi Egyetem Sebészeti Klinikáján dolgoztam, ahol Mester Endre és Stefanics János professzorok mellett tanultam meg a szakmát, s kandidátusi minősítést szereztem. Úgy tudom, hárman pályáztunk, és az osztályvezető főorvosi kar többségének javaslatára végül engem választott és nevezett ki dr. Gelencsér József főigazgató.

18 évet éltem a vasi megyeszékhelyen. Aktív életem nagyobb részét a Markusovszky Kórházban töltöttem, Szombathelyen dolgoztam. Kiváló munkatársaim voltak, az orvosok közül többen más kórházakban osztályvezető főorvosi állást kaptak. Szombathelyen remek szakmai közegbe kerültem, akkor már a Markusovszky Kórházban dolgozott Cholnoky és Illei professzor, a sebészeti ellátás számára nélkülözhetetlen Aneszteziológiai és Intenzív Betegellátó Osztályt Széll főorvos vezette. De jó érzéssel gondolok a többi osztályvezető főorvosra, de a kórház valamennyi dolgozójára is.

A hetvenes és nyolcvanas években élénk kapcsolat alakult ki az NDK-s wismari kórházzal, amely találkozásoknak, látogatásoknak személyes résztvevője lehettem. Sok személyes élménnyel és szakmai tapasztalattal lettem gazdagabb.

Váratlanul ért 1995-ben a nyugdíjaztatásom. Én akkor úgy gondoltam, hogy néhány évig még hasznára lehetnék a kórháznak, viszont a kórház vezetése ezt akkor másképp gondolta. Ebben nyilván szerepet játszott az is, hogy én a rendszerváltás előtt hosszú ideig voltam a kórházi pártvezetőség titkára. Én orvosként, de párttitkárként is az embereket szolgáltam, és remélem, hogy ebben igazolnak azok az orvosok, szakdolgozók is, akik abban az időben a kórházban dolgoztak.

Nyugdíjaztatásom körülményei ellenére nincs bennem semmilyen rossz érzés a Markusovszky Kórházzal, Szombathellyel kapcsolatban. Ezt igazolja, hogy évekig jártam vissza Szombathelyre az Egészségügyi Főiskolára oktatni.

Jelenleg Dabason lakom feleségemmel. A nyugdíjaztatásomat követően kezdetben vállaltam orvosi munkát, de súlyos betegségem miatt fel kellett hagynom minden orvosi tevékenységgel. Betegségem óta az első eset, hogy nagyobb útra vállalkoztam, s eljöttem Szombathelyre, hogy magam is tisztelegjek nagy elődöm, Dr. Szabolcs Zoltán emléke előtt. A Szabolcs Zoltán-emlékülésen találkoztam volt munkatársaimmal, a nyugat-dunántúli és a Vas megyei

sebészekkel, de azokkal is, akik hozzám hasonlóan ma már nyugdíjasok. A párnapos tartózkodás jó alkalom volt arra, hogy találkozzak régi barátaimmal, Artner Tiborral és Artner Tibornéval, a megyei tanács volt elnökhelyettesével, dr. Gelencsér Józseffel, a kórház nyugdíjas főigazgatójával és Kocsis Lászlóval, az egészségügyi dolgozók megyei szakszervezetének nyugdíjas titkárával.

Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy részt vehettem a kórház jubileumi ülésén. Szeretettel gondolok az itt eltöltött évekre. További sok sikert kívánok a kórház és a sebészeti osztály valamennyi dolgozójának.

Gaál Péter

Személyes emlékek a Markusovszky Kórházról

Az ember – emlékezés. 40 évvel ezelőtt a nyári sebészeti osztályos gyakorlati idő és a szigorlóév itteni letöltése után 1963-ban Pécsről kerültem a kórház Általános Sebészeti Osztályára. Húsz éves szombathelyi működés (benne három éves líbiai kiküldetés) után 1983-tól nyertem vezetői kinevezést a Sárvári Kórház sebészetre, innen menten nyugdíjba 2000-ben. A pályakezdéstől eltelt idő nagyobb részét töltöttem itt, de sárvári működésem óta jelenleg is szoros kapcsolatot tartok korábbi munkatársaimmal és a kórházzal.

A kezdő éveket akkoriban bentlakóként „fehérben” töltöttük. Ez sok más egyéb mellett azzal az előnnyel is járt, hogy megkönnyítette a tanulódőszak gyakorlatát, segítette a szakmai ismeretek elsajátítását, számos érdekes és akut beteget láttunk, illetve asszisztáltunk azok műtéti ellátásában. Akkoriban csak egy ügyeletes orvos teljesített szolgálatot a két sebészeten (balesetin is) 180 ágyra és az ambulancián is. A behívós ügyeleteket hosszú éveken át heti váltással Szabolcs és Tiborcz főorvosok látták el. Feljegyeztem, hogy az ilyen kétnapos hétvégi ügyeletemben 140 ambuláns beteget láttam el, mialatt Szabolcs főorvos úr egy éjszaka folyamán háromszor jött be operálni. Általában vasárnap délelőtt is mindig levizelte a nagyműtétes betegeket.

Aneszteziológiai, majd sebészeti szakvizsgáimra való felkészülés során fél éves gyakorlatokat tölthettem az I. Sz. Belgyógyászaton, Tüdősebészeten és az Urológiai Osztályon. Ezek a „kalandozások” a különböző területeken később nagy segítséget jelentettek nemcsak a betegellátásban, de jelentős számú kollégával, munkatárssal ismerkedhettem meg, akikkel egymást segítve hosszú időn át tartottuk a kapcsolatot.

Kitűnő főorvosi kar fémjelezte a kórház elismertségét. Dr. Szabolcs Zoltán, dr. Tiborcz Sándor, dr. Tóth Jenő, dr. Zoltán Tibor, dr. Takátsy Tibor, dr. Frank Kálmán, dr. István Lajos, dr. Kádas László, dr. Péter Pál, dr. Barta Ottó, dr. Tanka Dezső, dr. Miklós Andor, dr. Solymoss Béla, dr. Vásárhelyi Béla, dr. Czeizel János, dr. Orsós Sándor, dr. Kneffel Pál és dr. Cselkó László (a teljesség igénye nélkül).

A főorvosi kar tagjai nemcsak szakterületük elismert képviselői, de mint kollégák is szoros emberi és baráti kapcsolatokat tartottak fenn. A szó nemes értelmében vett igazi úriemberek voltak. Közhely, hogy ott jó az etikai helyzet, ahol a szakmai munkát is magas színvonalon művelik. És vezetőink példászerű szakmai és emberi kapcsolatait ráragadtak a másodorvosi karra is. Annak elle-

nére, hogy akkor sem volt könnyebb a beosztott kórházi orvosok élete, munkája, anyagi helyzete (pl. fizetésünk 1.300 Ft volt), vidáman, lelkesedéssel és odaadással végeztük munkánkat. Büszkék voltunk vezetőinkre, örömmel vetünk részt előadások, dolgozatok, pályázatok adatgyűjtéseiben, izgalommal készültünk tudományos rendezvényekre, és örültünk egymás sikereinek. És az évek multával sem csökkent ez az affinitás szakmánk újabb eredményeinek megismerése és gyakorlati alkalmazása iránt.

Azt gondolom, hogy szakmai képzésünk és életünk alakításában – a sebészet iránti érdeklődésünk és szeretetünkön felül – nagy befolyással bírtak és gyakoroltak ránk felsorolt példaképeink.

Eötvös József mondta: „Tudós ott van, ahol tudósok tanítanak”. Kádas főorvos úr pedig úgy fejezte ki ugyanezt a gondolatot: „Sajnálom azt a kollégát, akinek nem volt mestere”.

„Csapdás a mi pályánk” – mondta Romhányi professzor. „Nem lehet ezt a bűdös sebészetet megtanulni” – hallhattuk Szabolcs professzortól. De rögtön hozzátette: „De el ne kezd!” (Mármost nem megtanulni).

Mi, akik olyan szerencsések voltunk, hogy mestereinktől megtanulhattuk a szakmai ismereteket, biztonságos művelésének szabályait, de éppúgy csapdáit és buktatóit, tisztelettel és hálával tartozunk emléüknek.

Mit tanulhattunk még Tőlük? A betegek iránti emberséget, odaadást, szorgalmat, önképzést, szervezést, bölcs nyugalmat, belső erőt, emberi tartást, kolegialitást, nyitottságot az interdiszciplináris kapcsolatokra.

Évekkel később olyankor, amikor valamilyen szokatlan vagy nehéz műtéti helyzetbe kerültem, azt a kérdést tettem fel magamnak: „Ilyen esetben mit tett a Főnök?” Szerencsére az emlékezet homályából mindig előjött az élmény és a megfelelő megoldás.

1972-ben Petri Gábor akadémikus tartott emlékelőadást Szabolcs Zoltán munkásságáról. Feltette a kérdést: „Ki a jó sebész? Az, aki úgy megoperálja betegét, hogy az utána meggyógyul.” „Vagy ha úgy tesz fel a kérdést, hogy tíz dolgozat vagy egy gyógyult beteg? Nem vitás, hogy a gyógyult beteg.” Sajnos akkor már kevesebb volt a befogadó fül erre a nyilvánvaló válaszra.

Sok idő telt el azóta, nagyon sok minden változott, újabb és jobb módszerek, anyagok, technikai megoldások váltak elfogadottá a sebészi gyakorlatban. Mindenkiről és mindenről nem írhattam, amiért elnézésüket kérem. Befejezésül ide kívánczok szeretve tisztelt Főnököm mondása: „A legrosszabb előadásnak is nagy erénye, ha rövid”.

Csiky Miklós

Néhány év Szombathelyen

*Tartsd magad!
Sors, élet és idő szabad,
S ki várni érez, várni tud.
Várni tud, kinek ön-énje nem hazug,
S nem hord össze hetet-havat.
Tartsd magad!
Mert most az a leggazdagabb,
Ki várni érez, várni tud.*

(Ady Endre)

1977 januárjától 1979 decemberéig dolgoztam másodfőorvosként a korábban Szabolcs Zoltán, Löblovics Iván, majd Kántor Elemér által vezetett osztályon. Szabolcs Zoltán nemzetközi elismertsége, de a nagy „fa árnyéka” is megnehezítette az utódlást. Sajnálom, hogy az elsővel nem volt szerencsém együtt dolgozni. Az ismerkedés bemutatkozással kezdődik, de a messziről jött ember bármit mondhat. Biztos voltam abban, hogy majd a sürgősségi beavatkozások alapján tárgyilagosabban értékelhetnek. Vártam. Nem volt könnyű.

Az elején nagy segítségben volt részünk. Dr. Gonda György tanácselnök, valamint dr. Gelencsér József főigazgató főorvos révén a nagy családnak fődelet és alatta kenyeret tudtunk biztosítani, de a kollégákra is számíthattunk, hogy csak István Lajost, Széll Kálmánt, Hankiss Jánost említem.

Voltak kezdeti nehézségek, de ma is jól emlékszem, hogy Magyarországra azzal az elhatározással repatriáltam, hogy mindenkit testvérként fogadok el.

És még egyet elhatároztam, hogy aknamunkát nem folytatok. Ezen utóbbi különösen a későbbiekben meghozta a gyümölcsét.

Három, számomra emlékezetes ügyeletről számolok be.

Főorvosi értekezlet volt, számomra az elsők közül az egyik. Még régi ruhában, gondolataimban régi főnökömmel ültem ott. Elöttem két jól öltözött főorvos ült. Az ülés végén mindenki gyorsan távozott. Ekkor csöngött a telefon: „Az urológiai műtőbe sebészt kérnek.” Egy septicus állapotban lévő nőbeteg laparotomiája alkalmával a v. ovarica és paravertebralis vénák rögzös gyulladását találták. Kétségtelen septicus állapotát a feltételezett kórisme tartotta fent. Jó volna, ha az egész thrombophlebitises köteget el lehetne távolítani. Természetesen a műtét kockázata nem volt kicsi. Bemosakodtam és be-

mentem a műtőbe. A beteg jobb oldalára álltam, s ugyanazt tettem, mint Kutuzov, azzal a kivétellel, hogy ő térdepelt. Ekkor szólítottak: „Gyere, nézd meg!” Valóban minden úgy volt, ahogy mondták.

Dissectort kértem...

A lehetőségnek megfelelően mindent úgy tettem, ahogyan volt főnököm (Pápai Zoltán) helyemben tette volna. Amennyire csak lehetett, szövetkímélően eltávolítottam az egész septicus képletet. Ettől a naptól számítottam valóságosan is a Markusovszky Kórház másodfőorvosának.

Egy másik esettel azt akarom érzékeltetni, hogy manapság egy szakma minden ágában nem lehet a legjobb sem a főnök, sem a beosztott. Ezért a kollaborációnak a modern sürgősségi ellátásban meghatározó szerepe van. A baleseti beteget tompa hasi sérülés miatt alkoholos befolyásoltság állapotában szállították kórházba. A beteg közúti balesetet szenvedett (lovak közé esett), májának bal lebenye darabokra töredezett. Korábbi munkahelyeimen (Anatómiai Intézet, Kísérleti Sebészeti Intézet, I. Sebészeti Klinika) állatokon tucatszámra végeztünk májresectiókat és emberen jóval kevesebb esetben anatómiai bal lebeny hepatectomiát. Természetesen szívesen vettem részt a műtétben, és a laparotomia alkalmával látott kép alapján a Rex-Cantly vonalban befejeztük a bal hepatectomiát. A beteg a továbbiakban az IBO-ra került, ahonnan a megfelelő intenzív kezelés után két héten belül gyógyult sebbel elbocsátották.

A fentiekben ismertetett sikeres kollaboráció mellett hangsúlyozom, a beteget ott kezeljük, azon az osztályon, amelyik a legtöbbet tud nyújtani számára, és ne felejtjük el, ebben a személyi feltételeknek nagy szerepe van.

Szeretnék még egy sürgősségi beteget ismertetni, ahol az egymás iránti bizalomnak döntő szerepe volt a beteg életben maradásában. A történet szintén az ügyeletben játszódott le. Negyven év körüli nőbeteget szállított be a mentő, igen rossz általános állapotban volt. Felvétele közben szív működése leállt. A beteg az IBO-ra került, ahol a has szúr csapolásával véres folyadékot nyertek. A beteg klinikai adatai alapján acut pancreatitist kórisméztek.

A sürgős műtétek végéhez közelegve az Intenzív Betegellátó Osztály adjunktusa gondterhelten jelent meg. Arcán látszott, hogy valamin nincs rendben.

- Hogy van a beteg?
- Gondjaink vannak.
- Doktornő! Biztos abban, hogy a betegnek acut pancreatitise van?
- Nem vagyok biztos.
- Hozzák be a műtőbe!

A közepső median laparotomiánál kiderült, hogy totális vékonybél volvulusa

van. Megoldás: szinte teljes vékonybél resectio. A beteg a műtétet túlélte, s leszámítva a tartós hypotensio okozta retina károsodást, gyógyultan távozott.

Szombathelyen nagyon jól éreztem magam. Jóban voltam az aneszteziológusokkal, a határokon túl is jól ismert Haematológiai Osztállyal, és a sok tehetséges fiatal orvossal, nem beszélve a Traumatológiai Osztályról.

A fiatal orvosok eljövetelem előtt meghívtak egy általuk rendezett bulira. Ez volt életem első és utolsó bulija. Foglalkozásom nem sok időt engedett számomra bulizni. Új munkahelyemen osztályvezetői feladattal láttak el. Elképzelhető, hogy életem nem volt gondmentes. Jólesett nézni a lelkes fiatalságot, mobilis, vállalkozó szellemű élniakarásukat.

Valaki közülük kérdést tett fel:

- Főorvos úr! Mondjon valamit nekünk útravalóul!
 - A pisztráng míg él, mindig az árral szemben úszik.
- A hallgatás csendje a szobát betöltötte.
- Igen.
 - Jó!

Hazamentünk...

Új munkahelyemen annyit dolgozhattam, amennyit bírtam. Feleségem vette vállaira a hét gyermek nevelését. Tudományos téren két témát vezettem: az ileust okozó vastagbél-tumor primaer resectioját, valamint középső-alsóharmadi rectum tumorok esetében a sphincter megtartásos eljárást saját varrógéppel.

A kísérleti műtétet a szombathelyi állatkórházban végeztem. A főorvos azzal búcsúzott: „Bízom benned...”

Bátorítását, segítségét köszönöm.

Ugyancsak köszönöm mindenkinek mindazt, amit beadtak közös munkánkba.

Heszteráné Gyuk Mária

Emlékezés Apámra, dr. Gyuk Bélára

1898-ban Szombathelyen született. Édesapja városi főszámvevő volt, édesanyja Payer Erzsébet, hat gyermek édesanyja. Apám volt a legkisebb gyermeke. Az édesapa korai halála miatt apám nevelésében 24-25 évvel idősebb testvérei segítettek, akik már diplomások voltak. Legidősebb bátyja plébános volt.

A család mindig keresztény szellemiségű, a mai értékrend szerint demokrata jobbközép gondolkodású család volt.

Több generáció előttük néhány holdas paraszti gazdálkodó.

Iskolák: Püspöki Elemi Iskola, majd a Szombathelyi Római Katolikus Főgimnázium (Premontrei), itt érettségizett 1916. május 16-án.

Közben már jelentkezett a frontra, és 1916. május 18-án a Soproni 18. sz. Gyalogezreddel indult is a frontra.

Állomáshelye Karánsebes volt, onnan járt tisztiiskolára, majd az orosz és a román fronton teljesített szolgálatot 1918 szeptemberéig. Ekkor tartalékos hadnagy rendfokozattal leszerelték.

Ezt követően azonnal a budapesti Pázmány Péter Orvostudományi Egyetemre került, ahol 1923. november 30-án orvossá avatták.

Ezután a budapesti I. Sz. Sebészeti Klinikán volt gyakorlaton, és a Szombathelyi Közkórházban dolgozott. Megszerezte a sebészszakorvosi képesítést, és 1928-tól a Szombathelyi Emberbaráti Kórház sebészfőorvosa, 1936-ban pedig igazgató főorvosa lett.

Részt vett a már akkor kötelező, illetve javasolt szakmai továbbképzéseken. 1925-től mindemellett az OTI (Országos Társadalombiztosító Intézet Szombathelyi Kerületi Pénztár) sebészeti szakrendelésén dolgozott napi 2 órát, majd a sebészeti szakrendelés osztályvezető főorvosává nevezték ki.

Az Emberbaráti Egylet Közkórházában kiváló szakmai gárdával dolgozott, és lehetősége nyílt a kórház fejlesztésére, korszerű, színvonalas műtőblokk kialakítására, önálló laboratórium felállítására.

A laboratóriumi és a belgyógyászati munkát dr. Honty Antal végezte, a szemészetet a nagy tudású szemész, dr. Dömsödy Péter.

Orvosai között kiemelkedő támasza volt dr. Desits Imre, de a jó munkatársi teamben Dr. Fleischer Ferenc nőgyógyász, dr. Ulmann Zsigmond, dr. Hegedűs István, dr. Csintalan Gyula és még sokan mások is biztosították az elismert, színvonalas munkát.

Az ápolási tevékenységet a Szent Vince Rend apácai végezték, valóban a hivatás, szeretet magaslatán és kiválóan képezve.

Hűséges munkatárs volt mindvégig Kopácsi Antal mütös.

Erdély visszacsatolásakor behívták katonának, ezt követően pedig az Emberbaráti Kórház igazgató-sebészeti munkája mellett az 523-as Hadikórház sebészeként teljesített szolgálatot.

A két intézmény szomszédos elhelyezkedése segítette a feladatok ellátását. A hadikórház vezetése, az orvoskollégák és a nővérek, illetve asszisztensek is kiváló bajtársi közösséget alkottak. Itt már dolgoztam apámmal egy tanfolyam elvégzése után, az éjjel érkező sebesült szállítmányok ellátását kaptam feladatul, természetesen az ügyeletes orvosok mellett.

Az erdélyi bevonuláskor, majd a hadikórházban, végül az ausztriai kórházakban mindenben mellette állt tisztiszolgája, majd mütöse, Péterffy József, aki ma már 96 éves. Mind a mai napig tartjuk a baráti kapcsolatot.

Az 523-as Hadikórházzal mentünk Ausztriába, ahol előbb Grazban, majd Pörtschachban dolgoztunk. Ezt követően a weissensteini 10.000 fős magyar tábor sebésze lett apám, végig az 523-as Hadikórház orvosaként. Később az angol hadifogságban is jól felszerelt, steril mütőt alakított ki.

Ausztriában mütösasszisztensi kiképzést kaptam, és apám mellett – mint egyetlen mütöse – dolgoztam, sőt gyakran asszisztensi feladatokkal is megbíztak. Türelmes, határozott, kiváló kiképző volt. Felejthetetlen közös munka volt. Mivel pótolhatatlan volt, nem tudott hazajönni, csak a táborok átszervezését követően '46-ban.

Először feddéssel tiltották el attól, hogy bármilyen orvosi munkát vállalhasson, majd a Győri Tábla simán igazoltnak véleményezte.

A legjobb szándékú, leghumánusabb ember volt, aki akarattal sohasem ártott senkinek. Mégis voltak irigyei, ellenségei.

Azt, hogy idegenkedett a kommunista eszméktől, úgy forgatták ki, hogy nyilas volt. A vádpontok között néhány – egyébként lekötelezett – ellenfele például azt állította, hogy a német csapatok bevonulásakor „sört mért a Széna téren.” Elképzelhetetlen volt, tiszteletet megkívánó, mértéktartó személyiségtől teljesen távol álló cselekedet. Kormánybiztosnak nevezték ki ('44), de ezt ő nem fogadta el, azonnal lemondott.

Az igazolása során kevés szó esett a sok száz aláírásról és felvonuló munkásokról, akik követelték igazolását. Az Emberbaráti Kórházba soha többet be sem mehetett!

Eleinte csak mint magánorvos működött, majd OTBA és SZTK körzete-
ket kapott. Még imádott szakmájában mütéteket is végezhetett Sárváron dr. Stubenvoll Ferenc igazgató-főorvos jóvoltából.

Otthoni magánygyakorlata során mind sebészi és mind – egyre gyakrabban – pszichoterápiás munkával is segítette betegeit.

1957-ben kinevezték az Onkológiai Gondozó vezető orvosának, majd '59-től a Megyei Döntőbizottság elnökeként is dolgozott. A rehabilitáció mellett újra kiváló orvoskollégákkal dolgozhatott.

Haláláig igaz barátság fűzte dr. Kocsis Sándorhoz, az onkológiai osztály vezetőjéhez. Dr. László Jenő, dr. Padányi János támogatása nagyon jelentős volt neki lelki rehabilitációjában is. Dr. Heckenast Jánosné, Bóbi néni, dr. Vágóné, Tini néni segítették munkájában és a valóban családias légkör megteremtésében. Azt hiszem, apámnak különleges adottsága volt megtalálni mindenkiel a megfelelő hangnemet, és a mindenkori munkatársakkal igazi közösséget kialakítani.

Az adott helyzetet mindig elfogadta, és igyekezett a legjobbat kihozni a körülmények adta lehetőségekből.

Jó keresztényként soha nem zúgolódt, gyűlölködött. Ami belül játszódt le, arról nem sokat vett észre környezete. Nem csak apám volt, gyermekkoromban játszótársam, később igaz barátom.

Két infarktus, egy évi fekvést rákényszerítő gyomorfekély után újra lelkesen dolgozott. Gyomorpanaszai '62-ben kiújultak, műtetre került sor. Dr. Szabolcs Zoltán operálta. A diagnózis gyomor- és hasnyálmirigyrák lett. Ő nem tudta, illetve ragaszkodott a várható pozitív gyógyuláshoz. Veseköves rohamoknak vélte alig elviselhető fájdalmait. Az utolsó hetekig derűs bizalommal várta betegsége jobbra fordulását. Dr. Széll Kálmán csodálatos türelemmel és szeretettel kezelte.

Hála dr. Zsámbéky Pálnak, a kórház akkori igazgatóhelyettesének, hogy lehetővé tette – nem kis nehézségek árán – hogy papi gondoskodást is kapott, és a haldoklók szentségével megerősítve – a kiváló fájdalomcsillapításnak is köszönhetően – a kórház sebészeti osztályán pár hét múltán 1963. augusztus 1-jén szépen, nyugodtan halt meg.

Édesapa, barát és példakép volt, és az a mai napig is.

Széll Kálmán

Dr. Gyuk Béla főorvos emlékezete

Emlékezzünk egy csaknem elfelejtett kortársunkra, dr. Gyuk Béla sebész és onkológus főorvosra, aki 1898. március 19-én Szombathelyen született. Apja városi tisztviselő volt. A hatgyermekes családban ő volt a legfiatalabb. Bátyja közül kettő jogász (egyik bíró, törvényszéki elnök), egy pedig Jákon volt plébános. A Püspöki Elemi Iskola után a Premontrei Gimnáziumban érettségizett. Ezt követően önként jelentkezett katonának, amelynek során a 18. Gyalogezred harcaiban vett részt. Egyik bátyja orosz fogságba került, Szibériában halt meg.

A háború után – 1923-ban – Budapesten orvosdoktori diplomát szerzett. Előbb az OTI, majd az Emberbaráti Kórház (jelenleg a Vakok Szociális Otthona) orvosa, ahol osztályvezető főorvosként a sebészetet vezette, sőt 1935-45-ig kórházigazgatói tisztséget is betöltött. Egyebek mellett ő korszerűsítette a kórházat, s annak műtőjét is.

Részt vett Észak-Erdély visszacsatolásakor az erdélyi bevonulásban, majd 1943-tól az 523-as Hadikórház sebészeként a Faludi Gimnáziumban (a mai Tanárképző Főiskola) és az Emberbaráti Kórházban egyaránt dolgozott. Ott a vincés apácákkal együtt a kápolna mögötti raktárban három embert bújtatott és mentett meg a koncentrációs tábortól. A nyilas uralom kormánybiztosságot ajánlott, de azt nem fogadta el. A hadműveletek közeledtével az 523-as Hadikórházzal Grazba települt. Később a pörtschachi, majd weissensteini magyar táborigazgatóként dolgozott. Itt ünnepelte – az angol táborparancsnok részvételével – huszonötödik sebészi beavatkozását. Az itt kapott külföldi állásajánlatokat sorra visszautasítva hazajött.

Mint állítólagos német szimpatizánst – a katonaság után – csak betegek és kollégái aláírásgyűjtését követően igazolták. A 19-es forradalom rémtetteit látva lett antikommunista, s jobboldali beállítottsága, valamint vallásossága miatt állást nem kapott, csak otthoni rendelőjében végzett néhány kisebb műtétet. Politikailag megbízhatatlanként, osztályidegenként tartották számon.

1955-ben az onkológiai gondozó főorvosának nevezték ki. Nagy lelkesedéssel dolgozott, s közben bejárta a megyei kórházba is, ahol Szabolcs Zoltán sebész főorvossal épített ki szakmai kapcsolatot.

A sok megpróbáltatás és hányattatás bizonyára hozzájárult ahhoz, hogy szívinfarktust kapott. Később a gyomorrák is megtámadta, Szabolcs Zoltán operálta, de már csak palliatív műtétet tudott végezni. Átmeneti javulás után

hosszú szenvedés volt az osztályrésze. Betegségét hősiessé lélekkel, mély vallásos meggyőződéssel viselte, 1963-ban halt meg.

E sorok írója 1952 óta tartott vele orvosi kapcsolatot, műtétében segédkezett, halála előtt betegágyánál is többször segítségére volt, s mély nyomot hagytak benne a vele folytatott beszélgetések. Most úgy érzi, hogy dr. Gyuk Béla orvos tudatosan átélte és gyakorolta etikus orvosi hivatása, elvhűsége, gazdag, munkás orvosi élete és szeretett kórháza nevéhez hű „emberbarátsága” megérdemli azt, hogy korábban méltatlanul háttérbe szorított kortárs emléke előtt az utókor kegyelettel tisztelegjen.

Szabolcs István

Emlékeim Apámról

22 éves voltam, amikor Édesapám, dr. Szabolcs Zoltán meghalt, természetesen nagyon is jól emlékszem rá. Jó humorú, okos, kompromisszumkész ember volt. Szerette az életet, de azon a nívón élte, amit megszokott. Tanárember családjából származott, amolyan vidéki értelmiségi környezetből. Emellett egy ügyes kezű ember volt, szeretett ezermesterkedni. Jó asztalos volt, de kárpitozni is tudott, szeretett ilyesmivel foglalkozni. 1952-ben kerültünk Szombathelyre. Apám néhány év múlva Velemben vett egy kis házat, attól kezdve az volt a hobbyja, hogy azt építgette. Jellemző volt rá, hogy nemcsak a házat, hanem a környékét is rendben tartotta, azt is, ami már közterület volt. Szívesen tarokkozott, de sakkban is jó volt, egyszer megyei bajnokságot is nyert. Emlékszem, azt mondogatta, élete egyik álma, hogy egyszer ágyból nézhesse a mozit. Hát ez valóra is vált, amikor televíziónk lett.

Apámnak pontos napirendje volt, ami a család életritmusát is meghatározta. Általában nyolctól délután háromig-négyig a kórházban volt, aztán délután lefeküdt aludni. Olyankor nekünk, gyerekeknek csendben kellett lennünk, nem volt szabad rajcsúrozni. Fél nyolckor vacsoráztunk, apám mindig csak egy ujjnyi bort ivott. Életemben egyszer láttam spiccesen, ittasan soha. Vacso-ra után álltak neki dolgozni, anyám segítette. Ő – mint a főorvos feleségek akkoriban – nem járt munkába, otthon volt. Apám tudományos munkáját titkárnőként segítette.

Ezidőtájt Apám tudományos érdeklődésének központjában a gyomorrák állt. A gyomorrák abban az időszakban az egyik vezető halálok volt Magyarországon a helytelen táplálkozási szokások, a sok elhanyagolt fekély következtében. A Vas megyei helyzetről készült átfogó felmérés alapján apám írt erről egy monográfiát. Volt saját műtéti eljárása is, amit közölt, tulajdonképpen ez a munka hozott neki igazi hírnevet a szakmában. Így lett a Pécsi Orvosegyetem címzetes egyetemi tanára is.

Kiegyensúlyozott ember volt otthon és a munkahelyén is. Nem voltak konfliktusai, nagyon tisztelték őt a kórházban. Amikor lekerült Pestről, már nagy formátumú sebésznek számított. Felnéztek rá. Nem bánt durván a beosztottaival, de határozott volt, a kollégái pedig valóban tisztelték. És rendkívül jól operált. Egyébként pedig csendes, de nagyon jó humora volt. Legendás névnapokat tartottak baleseti sebész főorvos barátjával, Tiborcz Sándorral. Az volt a szokás, hogy egyikük osztálya mindig megünnepelte a másik osztály

főorvosának névnapját, s ezekből az alkalmakból mindig egy-egy nagyon vidám, verselgetős-beöltözős, jó hangulatú ünnep kerekedett.

Én nagyon szerettem és tiszteltem Apámat, s szeretem ma is, de nem tudom utolérni. Nem elsősorban a tudományos munkája miatt, ilyen eredményeim nekem is vannak. Ami számomra utánozhatatlan, az az ügyessége, szorgalma és korrektsége, hogy minden területen rend volt körülötte. Az első orvos volt a családukban, én ebben követtem, öcsém pedig, aki mérnök lett, ügyességében, gyakorlatiasságában.

Elsőként kapta meg a Markusovszky Kórház által alapított Pető Ernő-emlékplakettet 2001-ben. Azért ennek összetett oka van. A hatvanas években Szombathelyen ő nem volt egyedül, egy nagy generáció tagja volt. Abban az időben a Markusovszky Kórház az ország egyik legjobb kórháza volt. Így hirtelen legalább négy egyetemi tanárt tudnék felsorolni, akik a szombathelyi kórházból jöttek a fővárosba vagy Pécsre. Természetesen hirtelen halála is hozzájárult ahhoz, hogy az ő személye került előtérbe. Hivatása csúcán halt meg, s az ilyen emberekre másképp és szebben emlékeznek. Halálát az Orvosi Hetilap is leköszölte.

Az emlékplakettet édesanyám őrzi Szombathelyen, ő ma is itt él. A legfontosabb, amit erről családom nevében is mondhatok, hogy mi apám halála utáni pillanattól kezdve azokban a nagyon nehéz időkben folyamatosan éreztük, hogy vannak, akik mellettünk állnak. Mindenekelőtt István Lajos professzort említem, aki barátja is volt apámnak, és aki rengeteget segített a családnak, a kezdetektől ápolta apám emlékét, de mások is sokat tettek értünk. Én ezért a nem csupán eszmei, de nagyon is kézzelfogható segítségért, és azért, hogy apám emlékét azóta is életben tartják, nagyon hálás vagyok a kórháznak, a városnak és a megyének egyaránt.

**Az annunciáta szerzetes ápolónővérek
emléktáblájának avatóünnepsége**

Kórházigazgatás

2003. október 20.

Konkoly István

Emléktábla avatás

Megtisztelő kötelességünknek teszünk eleget, amikor most emléktáblát avatunk az annunciáta betegápoló szerzetes nővérek emlékére.

Köztudott, hogy a rendet dr. Boda János szombathelyi székesegyházi kanonok alapította 1920-ban. A szerzetes nővérek arra vállalkoztak, hogy majd kórházakban betegeket ápolnak, karitatív tevékenységet folytatnak, egyházi intézményekben háztartást vezetnek, és elhagyott szegény lányokat felkarolnak. Ezek a szép feladatok vonzották az igaz keresztény elkötelezettségű fiatal lányokat.

A rend anyaháza 1928-ban nyitotta meg kapuit. 1950-ben a rend feloszlásakor már 200 nővér szolgált az ország 19 intézményében. Sőt 1938-tól kezdve a braziliai lepratelepeken és iskolákban is munkát vállaltak.

A legfontosabb munkaterületük azonban a szombathelyi közkórházban való betegápolás volt.

Amikor a kommunista diktatúra – a többi szerzetesrendhez hasonlóan – törvénytelen módon az ő működésüket is megszüntette, már hetvenen dolgoztak itt a betegek testi-lelki ellátásán. Munkájukat a szolgáló szeretet szellemében, minden áldozatra kész lelkülettel végezték. A közkórház egykori igazgató főorvosa, dr. Pethő Ernő nehéz szívvel és meghatódott lélekkel vett búcsút a kórházból eltávolított nővérektől. A rend tagjainak szétszórátása 1990-ben véget ért. 1991-ben azonban csupán 15 idős nővér tért vissza az anyaházba.

Nagy áldozatvállalással rendbe hozták visszakapott épületüket, amely a nővérek mellett közel 40 főiskolás lánynak is otthont ad. A nővérek leghőbb vágya, hogy újra szerzetes növendékeket is fogadhassanak.

E néhány gondolat előrebocsátása után megáldom ezt az emléktáblát.

Könyörögjünk! Mindenható örök Isten! Az őszinte hála érzése készítette a Szombathelyi Megyei Kórház vezetőit, hogy – Vas megye és Szombathely város közössége nevében – emléktáblát készíttessenek az Annunciáta Rend egykori betegápoló szerzetes nővérei emlékére. Így akarták leróni tiszteletüket a nővérek áldozatkész kórházi szolgálataiért.

Áldd meg Istenünk ezt az emléktáblát! Add, hogy amikor rátekinünk, jó érzéssel töltsön el bennünket az a tudat, hogy az igaz Isten és emberszeretet, a hűséges kötelességteljesítés emlékét az utókor szeretettel megőrzi. Érdeemes hát követnünk elődeink – köztük a betegápolásban kítűnt nővérek – nemes példáját. Bízva abban, hogy a mi helytállásunk is figyelmet kelt és köve-

tésre talál. Tőled pedig Istenünk megkapjuk majd érte az örökké tartó jutalmat.

Krisztus, a mi Urunk által.

Ámen.

Sill Ferenc P. Aba

Megemlékezés az annunciáta nővérek történetéről és sorsáról

Szombathelyen a 20. század első két évtizedében két jelentősebb kórházi intézmény működött: az „Emberbaráti Kórház” és a Fehér Kereszt Egylet által fenntartott „Gyermeckórház”.

A háborús és azt követő forradalmi események következtében az ápoló személyzet nagyon megcsappant. Az Emberbaráti Kórházban dolgozó vincés nővérek közül sokan az ausztriai anyatartományba tértek vissza.

A városban már az első világháború éveiben a szakképzett ápolónővérek mellett a „kisnővérek” is gondozták a sebesült katonákat. Ők nem tartoztak a hivatalosan elismert szerzetesi közösséghez, bár több városban volt működő szervezetük.

Amikor Mikes János szombathelyi püspököt az egészségügy felelősei arra kérték, hogy ápolónővéreket küldjön a kórházakba, ő hiába kopogtatott a vincés nővérek vezetőjénél, aki személyhiányra hivatkozva nem tudott segíteni. A püspök ekkor a városban működő és az ápolásban jó gyakorlatot szerzett “kisnővérekhez” fordult. Boda János kanonokot megbízta, hogy a már eddig is közösségben élő nővérek új kongregációját szervezze meg, és készítse el szabályzatukat. Az új közösséget „Gyömölcsoltó Boldogasszony”-ról nevezte el, és ezzel előkészítette, hogy Mikes János megyés püspök 1925. december 8-án az Annunciáta Nővérek püspöki jogú kongregációját megalapítsa, miután szabályzatát is jóváhagyta.

Az Annunciáta Nővérek közössége ezt követően számbelileg is kiteljesedett. A Római Szentszék 1934-ben elfogadta és megerősítette szabályzatukat. 1942. február 11-én Rómából végleges jóváhagyást kaptak. Az ország női szerzetesrendjei között hivatalosan is helyük volt. Az új Megyei Kórházban ekkor már évtizedes ápolói szolgálatot végeztek. A kórház mellett 1923-ban lerakták anyaházuk alapkövét, és az országban Szombathelyen kívül hat város kórházában dolgoztak. Szolgálatukat mindenütt – itt Szombathelyen is – nagyra értékelték. A második világháború alatt sebesülteket gyógyító kórházi orvosok a legnagyobb tisztelet hangján emlékeznek meg az Annunciáta Nővérek szakmai és emberi helytállásáról.

1937-ben a kongregáció tagjai Brazíliában a lepratelepen is vállaltak ápolást, a második világháború után több nővér indult el, hogy missziós szolgálatot vállalva a leprás betegeket ápolja.

Vasvármegye és Szombathely városa 1940-ben kötött újabb szerződést az Annunciáta Nővérek vezetésével. Ők vállalták, hogy megfelelő számú nővért bocsátanak a kórház rendelkezésére. A nővérek nemcsak a műtőben és az ápolásban szolgáltak, a kórházi textilneműk, köpenyek, lepedők mosására, tisztán tartására is felügyeltek.

A második világháború éveiben és utána 59 nővér dolgozott a kórházban, 4 fő a püspökvárban, 5 rendtag pedig a püspöki szemináriumban teljesített szolgálatot.

Amikor 1949. október 20-21-én politikai szempontok miatt a kórházból elbocsátották őket, 62 ápolónővér távozott munkahelyéről. Pető Ernő igazgató főorvos azonban csak a szerzetes műtősnővérek szolgálatának fenntartásával volt hajlandó az operációkat végezni. Így a műtősnővérek egy ideig még helyükön maradtak.

1950-ben – a szerzetesrendek felszámolásakor – az Annunciáta Kongregációnak az ország 19 intézményében 200 nővére volt, de ők sem maradhattak rendházaikban. Július 12-én leponyvázott teherautóval a diktatórikus hatalom Államvédelmi Hatósága deportálta őket Szombathelyről is. Szomorú esemény kapcsolódott az embertelen akcióhoz. Útközben – éjnek idején – az autó vezetője nem észlelte, hogy az útra egy fa alsó ága hajlik le, ez leszakította a teherautó ponyváját, és az egyik nővért halálosan megsebesítette.

1950 szeptemberében az Annunciáta Nővérek működési lehetőségét is megvonta a kommunista kormányzat. A nővérek polgári munkahelyeken, szakképzettségi szintnél alacsonyabb szinten vállaltak szolgálatot.

A fordulat éve után, amikor 1990-ben lehetőség adódott a közös szerzetesi élet megkezdésére, az anyaházba 15 idős nővér térhetett vissza.

Tamás Endre

Az annunciáta szerzetes nővérek elhurcolása a közkórházból a kortárs szemével

Ez évben ünnepi megemlékezések sorozata kezdődött a szombathelyi Markusovszky Kórház fennállásának 75. évfordulója alkalmából. Az ünnepi rendezvények sorozatában minden osztály tudományos üléssel vesz részt 2003 őszén és 2004 tavaszán. A tudományos üléseket rendszerint egy korábbi híres, elhalt osztályvezetőről nevezték el. A rendezvények sorában elsőik között volt a sebészeké. A Magyar Sebész Társaság Nyugat-dunántúli Csoportja itt tartotta kétnapos tudományos ülését, megemlékezve dr. Pető Ernőről, a kórház alapítójáról és első igazgatójáról, valamint dr. Szabolcs Zoltánról, az országos hírű kiváló sebészről. Kórház udvarán mindkettőjük mellszobra emlékeztet rájuk.

Dr. Pető Ernő a szombathelyi Honvédkórház sebész főorvosa volt. Ő szervezte meg az akkori európai színvonalú kórházat. 1928-tól 1952-ig vezette a kórházat és annak sebészeti osztályát, amikor méltatlan vádak alapján leváltották, és a Sárvári Kórházba helyezték. Bár erkölcsi rehabilitációja évek múlva megtörtént, de régi munkahelyére már nem térhetett vissza. Pető Ernő sok fiatal sebészt tanított, nevelt nem csak a szakma művelésére, hanem a betegekkel való bánásmódra, a betegek szeretetére is. Mindig mosolygó szemmel, halk szóval foglalkozott a betegekkel, de beosztottjaival is. Hangoskodás, parancsolgatás nélkül tudta irányítani nemcsak az osztályát, hanem az egész kórházat is. Hírneve sok beteget vonzott a kórházba a megye határain túlról is.

Az ünnepségsorozat egyik eseménye 2003. október 20-án volt, amikor az orvosok segítőiről, az annunciáta nővérekről emlékeztek meg. Az annunciáta nővéreket Pető Ernő felesége, Szegedi Gina hívta meg a szombathelyi kórházba, akik a kórház indulásától kezdve 1949-ig végezték áldozatos munkájukat.

Az Annunciáta Rendet 1920-ban Mikes János megyés püspök alapította Szombathelyen, és Boda János kanonok püspöki titkárt bízta meg a kongregáció vezetésével. A szerzetesrend célkitűzése a betegek ápolása, és elhagyott szegény lányok felkarolása volt. Vas megyében Szombathelyen kívül a celldömölki kórházban is annunciáta szerzetes ápolónők dolgoztak. Sőt az ország több helyein is (pl. Kőszeg, Pécs, Kalocsa, Szeged) a rend tagjai végezték áldásos munkájukat. A kongregációnak 200 tagja volt az országban. De nemcsak idehaza, hanem idegenben is voltak szerzetesek, Bécsben a Pázmáneum háztartását vezették. 1937-ben 5 nővér ment Brazíliába, lepratelepre betege-

ket ápolni, majd 1948-ig még többen követték őket. Közülük ma már csak egy személy, Jeronima nővér él ott.

Az apácák ápolási filozófiája a Szentírásra épült: „Amit embertársaitok közül egynek is tesztek, azt nekem teszitek”. E szerint minden betegben Jézust látták, együtt imádkoztak a beteggel, nemcsak ápolták őket, hanem vigasztalták, bátorították a szenvedés elviselésében. Halk beszédük, csendes járásuk, kedvességük már magában is megnyugtatóan hatott a betegekre, akik „kedves nővéreknek” szólították őket. Mindezt tették ellenszolgáltatás nélkül, a betegek iránti szeretetből.

Nagy szakmai képzettséggel, hivatástudattal végezték munkájukat. Csodálatra méltó volt munkabírásuk is. A sebészeti műtőben négy nővér dolgozott. A főműtősnő, Szalézia nővér szinte hihetetlen gyakorlattal egyidőben két műtőasztalra műszereit, késedelem nélkül kiszolgálva az operáló orvosokat. Vilma nővér az altatási teendőket látta el, ami az akkori csepegtető éteraltatás idején kiváló figyelmet és gyakorlatot kívánt meg. Két fiatalabb apáca a sterilizálást, műszerek és kötszerek előkészítését végezte megbízhatóan. Ezenkívül a négy nővér volt az osztályok gyógyszerkiszolgálója is. A műtétek után a délutáni és esti órákban állították össze – néha éjszakába nyúlóan – az osztályok részére rendelt gyógyszereket. Sokszor csodáltkuk, hogy mikor tudnak pihenni, amikor részükre reggel 6 órakor már kezdődött az új munkanap. Én akkor a sebészeti osztályon dolgoztam fiatal orvosként 1946 óta, így megismerhettem a nővérek munkáját. Mi fiatal orvosok sokat tanulhattunk tőlük a műtétek közötti beszélgetéseken is. Egyik ilyen alkalommal, amikor életem második vakbél műtétét végeztem, és a megnyitott hasfalon át előtüremkedő belek között keresgéltem a vakbelet, Szalézia nővér éppen odanézett, s rám szólt oktatóan: „Ne turkáljon! Láthatja, hogy a vékonybelek rózsaszínűek, a vastagbél meg szürkésbarna. Na, azt emelje ki!” Mindannyian becsültük őket, mint munkatársakat.

1949. október 20-a fekete betűkkel íródott be a kórház és a rend történetébe. Ez volt a szerzetesnővérek eltávolításának napja. Pedig ez a nap is úgy kezdődött, mint a többi hétköznapi. Reggel orvosi vizit, kezelések, kötözések, a műtő beindulása ... Délelőtt hallottuk azt a hírt, hogy egy „elvtársnő” érkezett a Minisztériumból, s azóta a párttitkári irodában bezárkózva tanácskoznak. Akkoriban már hallottunk olyan szállongó híreket, hogy a szerzetesrendeket feloszlatják, de nem gondoltunk arra, hogy ez bennünket, illetve a betegápoló rendet is érintheti. Délutáni jött az osztályra a hivatalos értesítés az igazgatói irodából, hogy délután 2 órakor főorvosi értekezlet lesz, melyre hivatalosak a kommunista pártszervezet vezetői és a Szakszervezeti Bizottság (SzB) tagjai is. Így én is a meghívottak közé tartoztam, mivel akkoriban az SzB tagja voltam,

mint oktatási felelős. Két órára összegyűltek az értekezlet résztvevői, zsúfolásig megtöltve a tanácstermet. Ekkor tudtuk meg, hogy az apácák sorsáról lesz szó, de biztosat még senki sem tudott.

Pár perccel 2 óra után nyílt az ajtó, és bejött Pető Ernő igazgató úr Varga gondnok úrral, valamint a párttitkár a pesti kiküldött „elvtársnővel”. Külsőre nem sok jót néztünk ki a sovány, mogorva arcú hölgyből. Az igazgató úr megnyitotta a gyűlést. Megszokott halk hangján beszélt, de szeméből most hiányzott a mosolygás. Bejelentette, hogy a pártközpont és a Minisztérium küldöttje kíván szólni az összegyűltekhez. Hozzátette még, hogy helytelennek tartja, hogy a kiküldött nem őt, az intézet igazgatóját kereste fel elsőnek, hanem a párttitkárrel tanácskozott, s csak utána közölte vele jövedele célját. Aztán a pesti küldött vette át a szót (ha jól emlékszem, Herpainének hívták). Hideg, szenvtelen arccal közölte, hogy a kormány a szerzetesrendeket feloszlatta, működésüket megszüntette, így a kórház annunciáta nővéreit is elbocsátják azonnali hatállyal. Intézkedés történt, hogy az apácák este 8 órakor átadják helyüket a készenlétben álló kiképzett ápolónőknek, majd az anyaházba távoznak. Az utasítást a Rend főnökasszonya is megkapta. Megtudtuk azt is, hogy a munkába lépő új ápolónők 3 hónapos kiképzést kaptak egy kórházon kívüli iskolában, de gyakorlaton már többször voltak a kórház különböző osztályain.

Megdöbbsent csend lett a bejelentés után, majd mindenki egyszerre kezdett beszélni, tiltakozó, vitázó megjegyzések hangzottak el. Ekkor újra Pető igazgató úr állt fel, és tőle szokatlan kemény hangon fordult a küldött felé és kijelentette, hogy ő – mint az intézmény felelős vezetője – az azonnali leváltásba nem egyezhet bele, mert ez a kórház működését, a betegek szakszerű ellátását veszélyeztetné. A beállítani tervezett ápolónők pár hetes „gyorstalpaló kurzuson” történt felkészítése nem teszi őket alkalmassá főleg a különlegesebb szaktudást kívánó munkakörök ellátására, mint például a műtősnői munka, az altatás vagy elektromos gépek kezelése. Ezt a váltást csak előzetes előkészítés és kiképzés után lehetne végrehajtani. Itt közbevágott a pesti hölgy: „Márpedig végre fogják hajtani, ez parancs!” Pető újra szólni akart, de a küldött közbevágott: „Ha nem hajtják végre az utasítást, akkor hívom az ÁVO-t, s akkor majd engedelmeskedik az igazgató úr!” Pető Ernőt ekkor láttam először kipirult arccal és éles hangon beszélni: „Hívja az ÁVO-t, elvtársnő! Előttük is ezt fogom mondani! Nem félek az ÁVO-tól! Ültem én már a Gestapo börtönében is, akkor sem félttem, most sem félek! Én a betegeket félttem az ilyen intézkedések következményétől.” Újra kitört a hangos zivaj. Több főorvos is beszélt, kiabált, főleg a műtési osztályok vezetői. Még Miklós Andor főorvos is, aki a kórház kommunista szervezetének elnöke volt, ellenezte a műtősnők eltávolítását.

Mikor a zaj némileg csendesedett, felállt és az asztalhoz lépett egy ma-

gas, jó megjelenésű úr, akinek a bejövetelét a zajban nem is vettük észre, s eddig csendesen a fal mellett ülve hallgatta a szóváltást. Most nyugodt hangon az asztalfőn ülők felé fordult: „Dr. Lugossy István vagyok, Vas Vármegye főispánja, aki most a kormányt és a vármegyét is képviselem. Bár nem kaptam meghívást, de megtudtam, hogy itt ma miről lesz szó. A kormány utasítását el kell fogadni, de az igazgató úr véleményével egyetértek, a betegeket nem veszélyeztetheti az intézkedés. Ez szakmai kérdés, ezt a főorvos uraknak kell eldönteniük. De nem ilyen hangon, nem fenyegetőzéssel. Ebben kívánok eredményes tárgyalást. Egyébként az elvtársnő beszédét, ÁVO-s fenyegetését illetékes helyen szóvá fogom tenni.” A főispán ezután elhagyta a termet. Néma csend maradt távozását, majd a pesti hölgy a párttitkárral távozott (később hallottuk, hogy az elvtársnőt két hét múlva állásából elbocsátották).

Távozásuk után – már nyugodtabb hangon – folytatódott a vita, javaslatok hangoztak el a megoldásra, s végül jó 2 órás tanácskozás után megszületett a döntés. A műtősnők és szakasszisztensek maradnak, a csak ápolással foglalkozó osztályos nővérek távoznak el az esti váltásnál. A főorvosok az osztályukra mentek vissza, hogy ott kiadják a szükséges utasításokat. Mi is visszamentünk a sebészetre.

Este 8 órakor az apácák szótlánul, sírva mentek el az osztályról. Az új civil nővérek oktatóik vezetésével vették át helyüket a nővérszobákban. Az apácákat rendőrök kísérték át az Anyaházba. Később tudtunk meg részleteket a sorsukról. Nagy részük novemberig ott maradt még az Anyaházban, amelyet nem hagyhattak el a hatóság szigorú őrizete miatt. Majd civilbe öltözve kisebb csoportokban elvitték őket az ország különböző vidékein lévő plébániákra, egyházi szervekhez, ahol civil alkalmazotként konyhai és egyéb házkörűli munkát végeztek. Az Anyaházból 1950-ben 58 apácát leponyvázott kocsikon vittek át Kecskemétre. Ezen az úton történt Cyrilla nővérrel, a szemészeti osztály műtősnőjével a tragikus, halálos baleset.

Az osztályon távozásuk nem zajlott le simán. Sok helyen pánik tört ki, a betegek egy része megtudva az apácák távozását, sírva fakadt, volt, aki rögtön haza akart menni, volt, aki tiltakozott az új ápolónők ellen. A sebészeti osztályon öten voltunk beosztott orvosok. Úgy láttuk, hogy a mi jelenlétünk tudja csak némileg csökkenteni a zűrzavart. Ezért óránként egymást váltva jártuk a kórtermeket, nyugtattuk a betegeket, és segítettük a nővéreket. Egy falusi nénit hosszan kellett csillapítani, mert éjjel útnak akart indulni, hogy hazamegy. Magyaráztam neki, hogy mi orvosok itt vagyunk, itt maradunk, ezután is mi gyógyítjuk őket. A kislányok is szeretik a betegeket, hiszen előzőleg is itt voltak gyakorlaton. De maguk a nővérek is zavarban voltak, nem tudták pontosan, hogy mi is a feladatuk. Egyik kislány szinte sírva jött hoz-

zám: „Doktor úr, a 202-ben egy beteg injekciót kér, mert fájdalmai vannak, de én nem tudom, mit kell adni, és önállóan még nem is adtam injekciót!” „Gyere, nővére” – mondtam. Együtt megnéztük a beteget, majd vittük az injekciót, és én fogtam a nővér kezét, így adta be élete első injekcióját. Így telt el az első éjszaka, majd két-három nap alatt helyreállt a rend, megindult a munka, a kishővérek – ahogy őket a betegek hívták – megállták a helyüket az ápolónői munkában.

A műtősnői és más külön szaktudást igénylő munkakörben dolgozó apácák még fél évig dolgozhattak polgári alkalmazottként a kórházban. Közülük két idősebbet – Szalézia és Vilma nővért – dr. Smidt Lajos nyugdíjas főorvos vette gondjaiba, lakást és ellátást biztosított részükre életük végéig. A műtősnők közül Kornélia nővér dr. Pető Ernő igazgatóval Sárvárra ment, ahol a nyugdíjazott főorvost és feleségét házvezetőnként szolgálta halálukig. Kornélia nővér jelenleg is Sárváron él, az emléktábla avatásán meg is jelent.

Mikor 1961-ben a Celldömölki Kórház sebész főorvosa lettem, az első napok ismerkedése után örömmel tudtam meg, hogy itt is dolgoznak volt annunciáta nővérek, sőt a sebészeti osztály akkori főnővére, Júlia nővér is apáca volt. Rajta kívül még két apáca dolgozott a sebészen (Mária és Gizella), egy a belosztályon, sőt a laboratórium vezető asszisztense is apáca volt. Júlia nővér nyugdíjba menetele után kiváló munkája alapján Mária nővért javasoltam osztályos főnővérenek, aki szintén apáca volt. Ezt a munkakört kiválóan látta el nyugdíjazásáig.

A rend 1989-ben szerveződött ujja. Az országban élő nővérek nagyrészt Szombathelyre jöttek vissza, ahol 1992-ben foglalták el a felújított Anyaházukat. 15 nővér jött haza a régi otthonába főnökasszonyukkal, Alexandra nővérral. Jelenleg 13 nővér él és dolgozik az anyaházban, 16 idős nővér szociális otthonban vagy őket befogadó családoknál van.

2003. október 20-án, a szerzetes ápolónők elüzetésének évfordulóján – a nővérek több mint két évtizedes munkájának elismeréseként – a kórház vezetősége emléktáblát helyezett el a volt apácalak Paragvári utca felőli falán, melyet dr. Konkoly István megyés püspök szentelt fel. Az emléktábla mellé a kórház vezetése, a megyei és városi önkormányzat, valamint a Vas Megyéért Egyesület helyezte el koszorúját, megemlékezésül az annunciáta nővérek áldozatos munkájáért.

Martonosi Éva (Mirjam nővér)

Az annunciáta nővérek kongregációjának megalapítása

A Páli Szent Vincéről nevezett irgalmas nővérek 1840-ben kezdték meg működésüket Graz kórházában, s csakhamar virágzásnak indult az új tartomány. Ennek ellenére mégsem voltak elegendő számban ahhoz, hogy a betegeknek az otthonukban való ápolását vállalhatták volna. Erre pedig nagy volt az igény. Ezért Brandisz Leopoldina nővér erre a célra kis közösséget szervezett, 1860-ban Grazban megalapította a Betegápoló Nővérek Társulatát. Egyenruhájuk fekete színű volt, fehér fodros fejkötővel. Ezek a kishővérek német származású tagok voltak, de elődjei azoknak a magyar nővéreknek, akik itthon elődei voltak az Annunciáta Rendnek. Az első magyar kishővér 1892-ben kezdte meg munkáját Budapesten. Az évek során a hazai kishővérek száma egyre növekedett. 1908-ban negyvenen voltak, 1913-ban pedig számuk már elérte a kilencvenet.

Az irgalmas nővérek magyar tartományi előljárósága 1912-ben jelentést tett a párizsi általános főnökségnek az alapításról, és kérte az engedélyt a társulat egyházi rendezéséhez. A legfelsőbb előjárók határozata szerint a betegápoló kishővérek nem lehetnek az irgalmas nővérek munkatársai, szabályzatuk ugyanis tiltja a nővérek közti osztálykülönbséget.

1915. április 26-án Szombathelyre érkezett négy kishővér a háború sebesültjeit ápolni. Szegedi Georgina csillagkeresztes úrhölgy dr. Pető Ernő ezredorvos engedélyével betegápoló nővéreket kért a súlyosabb betegek ápolására, az irgalmas nővérek központi házához folyamodott nővérekért. Egy irgalmas nővért kapott az előbb említett négy kishővérral. Gróf Mikes János szombathelyi püspök a kishővérek gyóntatására és lelki vezetésére dr. Boda János püspöki irodaigazgató, kanonok urat jelölte ki. Még akkor senki sem sejtette, hogy ez a nemes szívű lelkiatya lesz az Annunciáta Nővérek Kongregációjának alapítója.

A kishővérek új állomáshelye a szombathelyi hadikórház volt, ahol sokszor még az alapvető dolgok is hiányoztak. A nővérek a műtőben, a kötözőszobában és a sebészetben dolgoztak. A kórházban egyetlen gyógyszereszekrény és személyenként egy födeles csajka állt a betegek rendelkezésére. Hideg vizet is csak egy-egy helyről vehettek az emeleten és a földszinten. Melegvíz csak egy helyen, a fürdőszobában volt. 1915 végén és 1916 elején olyan sok volt a sebesült, hogy a tornacsarnokban is alig fértek el. A különféle

fertőzöttek közül néha 8-10 is meghalt egy éjjel. A tél folyamán újabb hat kishővér érkezett Szombathelyre. Így a hadikórház I. épületének összes termeit már ők látták el.

A Tanácsköztársaság idején a társulat egy része a baloldali törekvések miatt kénytelen volt civil ruhában hazamenni, a hadikórházat is feloszlatták. Így kerültek a nővérek az V. Sz. Tartalékkórházból a Huszár úti katonakórházba, az ideiglenes közkórházba, ahol a vezető főorvos dr. Pető Ernő volt. Az akkori kormány emberei tiltakoztak a szerzetes betegápoló nővérek alkalmazása ellen a városi közkórházakban. Dr. Pető Ernő azonban kijelentette: „Ha a nővéreket nem engedik működni, leteszem az operálókést, és nem operálok.” Ő pedig már akkor is nagy tekintélynek örvendett, mint sebészorvos. Így maradhattak a nővérek a közkórházban.

A kömmün bukása után lassan visszajöttek a nővérek. Az irgalmas nővérek előljárói azonban nem fogadhatták vissza a kis betegápoló nővéreket, több kórházukat ugyanis fel kellett adniuk, így saját nővéreik elhelyezése is gondot okozott. A kis betegápoló nővérek pedig szinte kivétel nélkül szerzetesek akartak lenni. Mikes János püspök azonban sajnálta volna, ha elveszne ez a szépen fejlődésnek indult kis társulat, ezért elhatározta, hogy őket egyházmegyei társulatba tömöríti, s így 1920. szeptember 14-én megalapította az Annunciáta Nővérek Kongregációját. A társulat igazgatójának dr. Boda János kanonokot, az eddigi gyóntató atyát nevezte ki.

A kongregáció fejlődése és virágzása

Az Apostoli Szentszék engedélyét követően Mikes János püspök 1924. szeptember 8-án az Annunciáta Nővérek Kongregációját – mint egyházmegyei jogú szerzetes intézményt – hivatalosan is megalapítottnak nyilvánította. Négy év múlva, 1928 őszére készült el a mai Horváth Boldizsár körúton található új Anyaház, az Annunciáta Nővérek Kongregációjának központi háza.

Nem kis fordulatot jelentett a kongregáció életében Szombathely új közkórházának 1929. szeptember 1-jei ünnepélyes megnyitása. Valóban e hatalmas bástya védőangyalai lettek a nővérek. 52 nővér vette át a sebészeti műtőt és rendelőt, valamint a kórház többi osztályát.

1937-ben Brazíliából hazalátogatott Domitrovics József szalézi atya nővéreket keresett az amazóniai leprás betegek ápolására. Az Úr a kis kongregációt arra méltatta, hogy missziós hivatásra serkentette a nővéreket, bár mindenki tudta, hogy onnan nincs visszaút. A több mint harminc jelentkező közül öt nővér volt a kiválasztott. A missziós nővérek szeptember 20-án indultak útnak Brazíliába, a Pará-Belémi lepratelepre.

1942. május 11-én XII. Pius pápa véglegesen jóváhagyta a Gyümölcsoltó Boldogasszony Szolgálóinak, vagy más néven Annunciáta Nővérek Kongregációját és konstitúcióját.

Az annunciáta nővérek 1920 és 1950 között a következő kórházakban ápolták a betegeket: Csepelen, Celldömölkön, Szombathelyen a közkórházban és a gyermekkórházban, Szegeden a Szent Rókus Kórházban, a fertőző kórházban és a gyermekkórházban, Gyulán a József Szanatóriumban, Kiskunfélegyházán a Tomasovszky-féle magánkórházban, valamint Erdélyben a gergyószentmiklósi és szászrégeni kórházban.

Háztartást vezettek Egerben a Szent József Internátusban, az Érseki Papnevelő Intézetben, az Egri Tanítók Házában, Szombathelyen a Szemináriumban, a Szalézi Intézetben, a Püspökvárban, a Premontrei Gimnázium és Kollégiumban, Bécsben a Pázmáneumban, Pécsen a Szemináriumban, a Szent Mór Kollégiumban, a Szent Pius Intézetben, Sopronban a Szent Imre Internátusban, Szegeden a Püspöki Tanonc Otthonban, a Kalocsai Tanítók Házában, a kőszegi Kelcz-Adelffy Fiúnevelő Intézetben és egy rövid ideig a debreceni Therezárium Fiúnevelő Intézetben.

Annunciáta nővérek dolgoztak a szombathelyi püspöki hivatalban és tanítottak a pécsi Szent Pius Intézetben. Ezenkívül lelkipozást végeztek a veszélyeztetett fiatalok között, illetve a szombathelyi börtönben. A Paragvári utcai házukban, az ún. cselédotthonban szállást biztosítottak a vidékről bejött, munkát kereső lányok számára, hogy amíg megfelelő munkát nem találnak, legyen éjszakai szállásuk. A nővérek a lányokra felügyeltek, és igyekeztek lelkileg is formálni őket. Boda János atya halála után átvették az általa alapított Mária Kongregáció vezetését is.

Az egyházellenes támadások fokozódása

A német katonai megszállást követő zsidóüldözés idején dr. Görög Dénes, a szombathelyi közkórház főorvosa leányát, Klárát az annunciáta nővérek anyaházában, fiát, Sándort pedig a kőszegi verbita atyáknál bújtatta el. A 13 éves Klára, amikor senki nem vette észre, a hátára engedte a hideg vizet, mert nem akart tovább élni. Tüdőgyulladást kapott, s így az Anyaházból kénytelenek voltak átszállítani a kórházba. A kórlapra elővigyázatosságból nem írták fel a vezetéknevét, csak annyit, hogy „Klárka, 13 éves”. A kórház egyik nyilaskeresztes érzelmű dolgozója felismerte és feljelentést tett. Egyik éjszaka egy magyar nyilas nyomozó és egy német gestapós tiszt elhurcolta a kislányt. A szombathelyi gettóból Görög Dénest, feleségét és leányát a többiekkel együtt Auschwitzbe deportálták.

Szeptemberben a szovjet csapatok átlépték a keleti határt. Menekültek tízezrei zsúfolódtak össze a dunántúli városokban. Az Anyaházában is mintegy száz menekült talált menedéket. A bombatámadások célpontja a közkórház és az Anyaház volt, az ellenség ugyanis úgy tudta, hogy ezek az épületek katonai objektumként működnek.

Az orosz fegyveres katonák 1945. március 28-án, nagycsütörtök reggelén elérték Szombathelyt. Április 4-re teljes egészében megszállták Magyarországot. Magyarországon befejeződött a háború.

1949. október 20-án a kormány rendeletére a betegápoló nővéreket – a műtősnőket és a szakasszisztensek kivételével – azonnali hatállyal elbocsátották, helyükre világi ápolónők kerültek.

Az egyházi oktató és nevelő intézményeket már 1948-ban el kellett hagyniuk a nővéreknek azok államosítása miatt. A Sopronban, Kőszegen, Kalocsán, Szegeden és Egerben dolgozó nővérek így az Anyaházba jöttek vissza. Most a kórházakból is el kellett jönniük. Emiatt az Anyaházban már nagyon sok nővér zsúfolódott össze, ezért aki akart, hazamehetett, másokat meg plébániákon, szemináriumokban, püspökségeken próbáltak elhelyezni. Ezután félévnyi csendes várakozás következett. Remélték, hogy csak pár hónap és minden megváltozik.

A feloszlítás

A Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének 1950. május 21-i ülésén kijelentették, hogy a rendszer fő ellensége a „klerikális reakció”, élén a püspökökkel és a reakció élcsapatával, a szerzetesekkel. E beszéd alapján született meg a központi vezetőség június 1-jén kelt határozata a „klerikális reakció” elleni harcról, s ennek keretében a szerzetesrendek felszámolásáról

A Belügyminisztérium IV. főosztályának 11/1950. számú rendelkezése folytán elsőként június 7-e és 11-e között Szarvaskendrőről, Szentgotthárdról, Vasvárról és a jugoszláv határsávból 320 férfi szerzetest és közel 700 apácát telepítettek ki, hurcoltak el a rendőrségi közegek közrendészeti és közbiztonsági szempontokra hivatkozva. Az annunciáta nővérek deportálására június 11-én éjjel került sor. Az Anyaházból az ötven nővért – a kórházban dolgozó műtős nővérekkel együtt – hat teherautó szállította kecskeméti kényszertartózkodási helyükre, az angolkisasszonyok teljesen kiürített zárdájába. Ellátásukról a zárda templomába járó hívek gondoskodtak, akik a becsempészett ételmet a templom padjaiba, sarkokba rejtették el.

A konvoj utolsó kocsija Székesfehérvárt elhagyva egy másik kocsival összeütközött. A vaspánt, amelyen a kocsiponyvája volt kifeszítve, leesett és

Cyrilla nővér fejét kettéhasította. Felismerhetetlen volt, azonnal meghalt. Amikor a falu népe meglátta a nővér holttestét, fehér lepelt hoztak rá, amivel letakarták. Tiszteletük jeléül köré térdeltek. Azonban hamarosan jött egy halottszállító rendőrautó, és elvitte Cyrilla nővér holttestét. Máig nem tudják, hogy hova temették, még a rokonai sem merték keresni.

Az orvos, akivel Cyrilla nővér együtt dolgozott, nem igazán volt keresztény lelkületű, sokszor durván beszélt vele. Cyrilla nővér sokat imádkozott érte, és végül életét ajánlotta fel azért az orvosért, az ő megteréséért. Áldozatát az Isten elfogadta, és kérését is bizonyára meghallgatta.

A kecskeméti kényszertartózkodási helyen a nővéreket szinte minden nap zaklatták, főleg éjjel. Arra akarták kényszeríteni őket, hogy írják alá a nyilatkozatot, miszerint önként, saját elhatározásból elhagyják, valamint felosztatják rendjüket. Ez azonban soha nem sikerült nekik.

Az egyházellenes támadások, valamint a szerzetesek internálása arra kényszerítette a püspököket, hogy tárgyaljanak a kormányzattal. A látszatsikerek ellenére szeptember 7-én az Elnöki Tanács törvényerejű rendelete (34/1950) megvonta a szerzetesek működési engedélyét. A nővéreknek civil ruhában el kellett hagyniuk kényszertartózkodási helyüket, valamint új munkahelyről kellett gondoskodniuk. Ahonnan elhozták őket, oda vissza nem mehettek, és háromnál többen össze nem gyűlhetnek.

Élet a szétszórátás éveiben

Október végére a nővérek a szélrózsa minden irányában szétszéledtek. Hyacinta anya két-három nővérrel dr. Pető Ernő Balaton melletti házában kapott egy ideig otthont. Az időseket szociális otthonokban helyezték el. Az államhatalom lassan behívta a betegápolói oklevéllel rendelkező nővéreket a kórházakba. Hogy mennyire szükség volt a nővérekre, kitűnik abból, hogy a nővérek sok helyen vezető állást kaptak. Mások plébániákon kántori minőségben kaptak állást vagy háztartást vezettek. Az elhurcolás után az Anyaház a határország használatába került, az alagsort néhány évig börtönként használták.

1968-ban a kommunizmus még mindig dühöngött. Úgy tűnt, hogy a közeljövőben még csak remény sincs arra, hogy az állam újra engedélyezze a szerzetesrendek működését. A kongregáció központja ekkor Magyarországról a braziliai Ponta Grossa-ba helyeződött át. A rend így a tengerentúlon élt tovább a szétszórátás előtt kiment magyar nővérek és az ott belépett brazil nővérek révén. Néhány évtized alatt a házak száma is gyarapodott, iskolákat, óvodát, bölcsődét nyitottak, valamint plébániákon és a szegények között pasztorális munkát végeztek.

Az annunciáta nővérek élete az újjáalakulás után

1989-ben hatályon kívül helyezték a szerzetesrendek működési engedélyét megvonó rendeletet. Megszületett a lelkiismereti- és vallásszabadságról, valamint az egyházakról. Ezzel megindulhatott a szerzetesi élet újjászervezése. Negyven év után, 1991-ben meglehetősen lepusztult állapotban kapták vissza az annunciáta nővérek egykori anyaházukat. A kápolna és a ház négy évig tartó felújítása után indulhatott meg újra a szerzetesi élet. Mivel a visszatért nővérek számára túl nagy volt a ház, ezért a rendház emeleti szintjét főiskolás lányok számára kollégiumként nyitották meg. Az újraindulást követő években három brazil nővér érkezett Magyarországra, hogy segítsék a rend működését. A rendtagok száma Magyarországon jelenleg 17 fő.